

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK ve REHBERLİK BİLİM DALI**

**ERGENLERDE KARIYER VE YETENEK GELİŞİMİ
ÖZYETERLİĞİNİN, ÜSTBİLİŞSEL FARKINDALIK, YAŞAM
DOYUMU VE ALGILANAN ARKADAŞ SOSYAL DESTEĞİ İLE
İLİŞKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET EMİN TURAN

MAYIS 2013

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK ve REHBERLİK BİLİM DALI**

**ERGENLERDE KARIYER VE YETENEK GELİŞİMİ
ÖZYETERLİĞİNİN, ÜSTBİLİŞSEL FARKINDALIK, YAŞAM
DOYUMU VE ALGILANAN ARKADAŞ SOSYAL DESTEĞİ İLE
İLİŞKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET EMİN TURAN

**DANIŞMAN:
DOÇ. DR. MURAT İSKENDER
MAYIS 2013**

BİLDİRİM

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Mehmet Emin TURAN

28/05/2013

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

Bu yüksek lisans tezi, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim/bilim Dalında hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

Başkan Doç. Dr. Murat İSKENDER

(İmza)

Üye Doç. Dr. Mustafa KOÇ

(İmza)

Üye Doç. Dr. Halil İbrahim SAĞLAM

(İmza)

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

21.06/2013

(İmza)

Doç. Dr. İsmail GÜLEÇ
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Bireyin üretken olmasının, öznel iyi oluşuna büyük katkıda bulunacağı düşünülebilir. Bireyler genellikle eğitim yaşamından sonra iş yaşamına atılmaktadırlar. Eğitim yaşamlarında edindikleri bilgi, tecrübe ve becerilerini iş yaşamlarına taşımaktadırlar. Bu bağlamda, ergenlik dönemindeki bireylerin eğitim yaşamlarına devam ederlerken, kariyer ve yetenek gelişimlerinin desteklenmesinin oldukça önem verilmesi gereken bir konu olduğu görülmektedir. Kariyer ve yetenek gelişimi konusunda bilinçli olan bireylerin mesleki ve kariyer planlamalarını daha gerçekçi bir şekilde yapabilecekleri göz önünde bulundurulduğunda, kariyer ve yetenek gelişiminin önemi bir kez daha anlaşılacaktır.

Kulaksızoğlu'nun 2004'te yayınlanan çalışmasının 32. sayfasında, ergenlik çocuklukla yetişkinlik arasında kalan ara dönem olarak ifade edilmiştir. Ergenlik dönemi, çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemidir. Bu dönemde birey kendini yetişkin rollerine hazırlamaya çalışırken gelişimsel olarak geri kaldığı alanlar bireyi engelleyebilmektedir. Çünkü ergenlik çağındaki bireyin gelişim alanlarının hepsi aynı düzeyde olmayabilir. Fiziksel olarak oldukça gelişmiş olan ergenlik çağındaki bir birey, duygusal anlamda oldukça yetersiz olabilmektedir. Örneğin fiziksel gelişimine paralel duygusal gelişim bekleyen ailesi tarafından eleştiriye uğrayabilmektedir. Bazen bu eleştiri düzeyi ergenlik çağındaki bireyin yaşamında onarılamaz hasarlara sebep olabilmektedir.

Ergenlik döneminin, kariyer gelişimi açısından önemli olduğu düşünülebilir. Ergenlik dönemindeki birey, planladığı kariyerin gerektirdiği niteliklerin bir kısmını bu dönemde kazanabilmektedir. Yetişkinlik rollerine hazırlanan ergenlik dönemindeki bireyin planladığı kariyerin gerektirdiği niteliklere ulaşabilmesinde, kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği bireye yol gösterebilmektedir. Çünkü kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği, okul dönemindeki bireylerin güçlenmeleri ve kabiliyetlerini en üst seviyeye çıkarabilmelerine yardımcı olan pozitif bir yaklaşımı ifade etmektedir (Yuen, Gysbers, Chan, Lau and Shea, 2010). Bireyden ergenlik döneminde yeteneklerini geliştirmesi, çalışma alışkanlıkları kazanması, kendisine uygun olduğunu düşündüğü meslekleri araştırması beklenebilmektedir. Bireyin kendini algılamasıyla ilgili bir kavram olan kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği

kavramı bu bağlamda psikolojik danışmanlara, kariyer danışmanlarına ve öğretmenlere yardımcı olabilecek bir kavramdır. Kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliliğinin betimlenmesinin ve ilişkili kavramların belirlenmesinin önemli olduğu düşünülmüştür.

Araştırma sürecinde çok değerli yardımlarını esirgemeyen hocam Doç. Dr. Murat İSKENDER'e teşekkürlerimi sunarım. Beni yetiştiren çok kıymetli babama ve anneme kariyer gelişimime ve özyeterlilik algıma olan katkılarından dolayı, kişisel gelişimime büyük katkısı olan abime üstbilişsel farkındalığıma olan katkılarından dolayı, beni destekleyen kardeşime algıladığım sosyal desteği için ve biricik yaşam enerjime öznel iyi oluşumu en üst seviyeye yükselttiğinden dolayı şükranlarımı sunarım.

Mehmet Emin TURAN

İstanbul, 2013

ÖZET

ERGENLERDE KARIYER VE YETENEK GELİŞİMİ ÖZYETERLİĞİNİN,
ÜSTBİLİŞSEL FARKINDALIK, YAŞAM DOYUMU VE ALGILANAN
ARKADAŞ SOSYAL DESTEĞİ İLE İLİŞKİSİ

Mehmet Emin TURAN

Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Psikolojik Danışmanlık ve
Rehberlik Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Murat İSKENDER

Mayıs, 2013. 138 Sayfa.

Bu araştırmada, ergenlerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada, ergenlerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeyleri, üstbilişsel farkındalık düzeyleri, yaşam doyumu düzeyleri, algıladıkları arkadaş sosyal desteği düzeyleri ve demografik özellikleri (cinsiyet, sınıf düzeyi, algılanan maddi durum düzeyi, algılanan okul başarısı düzeyi) açısından incelenmiştir.

Araştırmanın çalışma grubu İstanbul’da yaşayan 1047 ergenlik çağındaki bireyden oluşmaktadır. Kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeyleri ile ilgili veriler “Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterlik Ölçeği (KYG-ÖYÖ)” (Yuen, Gysbers, Chan, Lau and Shea, 2010), yaşam doyumu değişkeni verileri “Yaşam Doyumu Ölçeği (YDÖ)” (Köker, 1991), üstbilişsel farkındalık ile ilgili veriler “Çocuklar İçin Üst Bilişsel Farkındalık Ölçeği (ÜBFÖ-Ç)” (Karakelle ve Saraç, 2007) ve algılanan arkadaş sosyal desteği değişkeni ile ilgili veriler “Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ) – Arkadaş Altölçeği” (Eker, Arkar & Yıldız, 2001) ile toplanmıştır. Demografik özelliklere (cinsiyet, sınıf düzeyi, algılanan maddi durum düzeyi, algılanan okul başarısı düzeyi) ilişkin verileri toplamak için ise “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır.

Çalışmada toplanan verilerin çözümlenmesi “LISREL8.51 for windows” ve “SPSS 11.5 for windows” paket programlarıyla bilgisayar ortamında gerçekleştirilmiştir. Kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliliğini yordayan değişkenlerin belirlenmesinde yapısal eşitlik modeli (YEM) kullanılmıştır. Verilerin analizi sırasında, betimleyici

istatistiklerin yanı sıra ergenlik dönemindeki bireylerin sınıf düzeyine, algılanan maddi durum düzeyine ve algılanan okul başarısı düzeyine göre kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığı Tek Yönlü Varyans Analizi ile, tespiti ise Scheffe testi ile yapılmıştır. Ayrıca cinsiyet ile kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeyinin önemli bir biçimde farklılaşıp farklılaşmadığı T-testi ile incelenmiştir. Değişkenler arasındaki korelasyonları incelemek için Pearson Korelasyon Katsayısı dikkate alınmıştır. Etki büyüklüğünün belirlenmesi için de Eta Squared (μ^2) değerleri kullanılmıştır.

Yapısal eşitlik modelinde üstbilişsel farkındalık değişkeninin, kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliğini pozitif etkilediği ve doğrudan etki ile yordadığı bulunmuştur. Yaşam doyumu ve algılanan sosyal destek değişkenlerinin de üstbilişsel farkındalığı pozitif etkilediği ve doğrudan etki ile yordadığı bulunmuştur. Ayrıca yaşam doyumu ve algılanan sosyal destek değişkenlerinin, üstbilişsel farkındalık değişkeni aracılığıyla, kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliğini dolaylı etki ile yordadığı sonucuna da ulaşılmıştır.

Araştırma sonucunda kızların erkeklerden daha yüksek kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeyine sahip olduğu bulunmuştur. Kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeyinin sınıf düzeyine göre farklılaştığı bulunmuştur. Kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeyinin, maddi durum düzeyini ve okul başarısı düzeyini yüksek algılayan bireyler lehine farklılaştığı sonucuna da ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterliği, Üstbilişsel Farkındalık, Yaşam Doyumu, Algılanan Arkadaş Sosyal Desteği.

ABSTRACT

THE RELATIONSHIP BETWEEN CAREER AND TALENT DEVELOPMENT SELF-EFFICACY WITH METACOGNITIVE AWARENESS, LIFE SATISFACTION AND PERCEIVED FRIEND SOCIAL SUPPORT

Mehmet Emin TURAN

Master Thesis, Department of Educational Sciences, Department of Psychological
Counselling and Guidance

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Murat İSKENDER

May, 2013. 138 Pages.

The present study aimed to investigate the career and talent development self-efficacy of adolescents through various variables. During the study, career and talent development self-efficacy of adolescents were examined in terms of metacognitive awareness, perceived friend social support, life satisfaction and demographic characteristics (gender, grade level, perceived level of financial status, perceived level of success in school).

The sample of the present study included 1047 adolescents living in İstanbul. Level of career and talent development self-efficacy was assessed by using “Career and Talent Development Self Efficacy Scale (CTD-SES)” (Yuen, Gysbers, Chan, Lau and Shea, 2010), data related to the metaconitive awareness variable were collected through “Metacognitive Awareness Inventory for Children (Jr. MAI)” (Sperling, Howard, Miller and Murphy, 2002), data related to the perceived friend social support were assessed by using “Multidimensional Scale of Perceived Social Support (MSPSS) – Friend Subscale” (Zimet, Dahlem, Zimet and Farley, 1988), and the data corresponding to life satisfaction were collected by using “Life Satisfaction Scale” (Diener, Emmons, Larsen and Griffin,1985). Finally, demographic characteristics (gender, grade level, perceived level of financial status, level of success in school) were assessed through “The Personal Information Questionnaire”, prepared by the researcher.

The statistical analyses of the data collected through the assessment tools were conducted on the computer, by using “LISREL for Windows, version 8.51” and

“SPSS for Windows, version 11.5” package programs. Structural equation model was used to determine of predictors variables to career and talent development self-efficacy. During the data analyses, besides descriptive statistics, One-Way Analysis of Variance was conducted in order to determine whether career and talent development differed according to grade level, perceived financial status and perceived success in school. Scheffe test was utilized in order to understand which variable had a role in the resulted significant difference. Moreover, whether the career and talent development significantly differed in gender examined via T-test. Furthermore, Pearson Product-Moment Correlation Coefficient was used in order to investigate the relationship between variables. Finally, effect size was determined via Eta Squared (μ^2) values.

In the structural equation model was found that career and talent development self-efficacy variable was predicted with a direct effect of metacognitive awareness. Metacognitive awareness variable were predicted with direct effect of perceived friend social support and life satisfaction. In addition, result of the study was obtained that career and talent development self-efficacy was predicted with a indirect effect to perceived friend social support and life satisfaction.

Result of the study career and talent development self-efficacy level is found higher for girls than boys. There were also significant differences between gender, grade level, perceived financial status, perceived success in school with career and talent development self-efficacy.

Keyword: Career and Talent Development Self-Efficacy, Metacognitive Awareness, Perceived Friend Social Support, Life Satisfaciton.

İÇİNDEKİLER

Bildirim	ii
Jüri Üyelerinin İmza Sayfası	iii
Önsöz	iv
Türkçe Özet	vi
İngilizce Özet	viii
İçindekiler	x
Tablolar Listesi.....	xiii
Şekiller Listesi.....	xv
1.Bölüm, Giriş.....	1
1.1.Yapısal Eşitlik Modelinin Geliştirilmesi.....	3
1.1.1.Yaşam Doyumunun, Üstbilişsel Farkındalığı Yordaması.....	5
1.1.2.Algılanan Arkadaş Sosyal Desteğinin, Üstbilişsel Farkındalığı Yordaması.....	7
1.1.3.Üstbilişsel Farkındalığın, Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterliğini Yordaması	8
1.2.Problem Cümlesi.....	11
1.3.Alt Problemler.....	11
1.4. Önem.....	12
1.5.Varsayımlar	13
1.6.Sınırlılıklar	13
1.7.Tanımlar	13
2.Bölüm, Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi ve İlgili Araştırmalar.....	15
2.1. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi	15
2.1.1.Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterliği.....	15
2.1.2.Üstbilişsel Farkındalık	18
2.1.3.Yaşam Doyumu.....	22

2.1.4. Algılanan Sosyal Destek	24
2.2. İlgili Araştırmalar	28
2.2.1. Kariyer Ve Yetenek Gelişimi Özyeterliği ile İlgili Araştırmalar	28
2.2.2. Üstbilişsel Farkındalık ile İlgili Araştırmalar	37
2.2.3. Yaşam Doyumu ile İlgili Araştırmalar	41
2.2.4. Algılanan Sosyal Destek ile İlgili Araştırmalar	47
2.3. Alanyazın Taramasının Sonucu	53
3. Bölüm, Yöntem	55
3.1. Araştırma Modeli	55
3.2. Çalışma Grubu	56
3.3. Veri Toplama Araçları	56
3.3.1. Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterlik Ölçeği	56
3.3.2. Üst Bilişsel Farkındalık Ölçeği-B Formu	59
3.3.3. Yaşam Doyumu Ölçeği	60
3.3.4. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği	61
3.3.5. Kişisel Bilgi Formu	62
3.4. Verilerin Toplanması	62
3.5. Verilerin Analizi	62
4. Bölüm, Bulgular ve Yorum	65
4.1. Ergenlerin Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterlik Düzeylerine İlişkin Puanların Dağılımı	65
4.2. Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterliğinin, Üstbilişsel Farkındalık, Algılanan Arkadaş Sosyal Desteği ve Yaşam Doyumu ile İlişkisi	68
4.3. Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterliği Açıklanmasına Yönelik Yapısal Eşitlik Modeline İlişkin Bulgular ve Yorum	73
4.3.1. Modelin Belirlenmesi	74
4.4. Ergenlerin Cinsiyetlerine Göre Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterlik Düzeylerine İlişkin Bulgular ve Yorum	80

4.5. Ergenlerin Sınıf Düzeyine Göre Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterlik Düzeylerine İlişkin Bulgular ve Yorum.....	82
4.6. Ergenlerin Algılanan Maddi Duruma Göre Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterlik Düzeylerine İlişkin Bulgular ve Yorum.....	85
4.7. Ergenlik Dönemindeki Bireylerin Algılanan Okul Başarısına Göre Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterlik Düzeylerine İlişkin Bulgular ve Yorum.....	88
5.Bölüm, Sonuç, Tartışma ve Öneriler.....	93
5.1.Sonuç ve Tartışma.....	93
5.1.1. Üstbilişsel Farkındalık ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkiler	93
5.1.2. Üstbilişsel Farkındalık ile Algılanan Arkadaş Sosyal Desteği Arasındaki İlişkiler	94
5.1.3. Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterliği ile Üstbilişsel Farkındalık Arasındaki İlişkiler	95
5.1.4.Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterliği ile Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkiler.....	96
5.1.4.1. Cinsiyete Göre Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterliği.....	96
5.1.4.2. Sınıf Düzeyine Göre Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterliği.....	97
5.1.4.3. Algılanan Maddi Durum Düzeyine Göre Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterliği.....	98
5.1.4.4.Algılanan Okul Başarısına Göre Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterliği.	100
5.2. Öneriler	102
5.2.1. Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler.....	102
5.2.2. İleride Yapılabilecek Araştırmalara Yönelik Öneriler.....	102
Kaynakça.....	104
Ekler	117
Özgeçmiş.....	123

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Ergenlik Dönemindeki Bireylerin Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterliği Ölçeği Puanlarına İlişkin Dağılımı	66
Tablo 2. Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterliği, Üstbilişsel Farkındalık, Algılanan Arkadaş Sosyal Desteği ve Yaşam Doyumu Değişkenlerine İlişkin Korelasyon Analizi.....	68
Tablo 3. Ergenlik Çağındaki Bireylerin Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterlik Düzeylerinin, Üstbilişsel Farkındalık, Algılanan Arkadaş Sosyal Desteği ve Yaşam Doyumu Düzeyleri Tarafından Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Anova Sonuçları	70
Tablo 4. Ergenlik Çağındaki Bireylerin Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterlik Düzeylerinin, Üstbilişsel Farkındalık, Üstbilişsel Farkındalık, Algılanan Arkadaş Sosyal Desteği ve Yaşam Doyumu Düzeyleri Tarafından Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları.....	71
Tablo 5. Ergenlik Çağındaki Bireylerin Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterlik Düzeylerinin, Üstbilişsel Farkındalık, Algılanan Arkadaş Sosyal Desteği ve Yaşam Doyumu Düzeyleri Tarafından Yordanmasına İlişkin Değişkenlerin B, Beta Korelasyon Katsayıları ve Anlamlılık Düzeyleri.....	72
Tablo 6. Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterliği, Üstbilişsel Farkındalık, Algılanan Arkadaş Sosyal Desteği ve Yaşam Doyumu Değişkenlerine İlişkin Korelasyon Analizi, Aritmetik Ortalamalar ve Standart Sapmalar	75
Tablo 7. Yapısal Eşitlik Modelinde Uyum İndekslerinin Kriterleri ve Kabulü İçin Kesme Noktaları.....	78
Tablo 8. Ergenlik Dönemindeki Bireylerin Cinsiyetlerine Göre Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterlik Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Değeri	81
Tablo 9. Ergenlik Dönemindeki Bireylerin Sınıf Düzeylerine Göre Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterlik Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	82
Tablo 10. Ergenlik Dönemindeki Bireylerin Sınıf Düzeylerine Göre Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterlik Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	83

Tablo 11. Ergenlik Dönemindeki Bireylerin Sınıf Düzeylerine Göre Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterlik Puanlarına İlişkin Tukey Testi Sonuçları.....	84
Tablo 12. Ergenlik Dönemindeki Bireylerin Algılanan Maddi Durum Düzeylerine Göre Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterlik Puanlarının Ortalamaları Ve Standart Sapmaları.....	85
Tablo 13. Ergenlik Dönemindeki Bireylerin Algılanan Maddi Durum Düzeylerine Göre Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterlik Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	86
Tablo 14. Ergenlik Dönemindeki Bireylerin Algılanan Maddi Durum Düzeylerine Göre Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterlik Puanlarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları	87
Tablo 15. Ergenlik Dönemindeki Bireylerin Algılanan Okul Başarısı Düzeylerine Durumuna Göre Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterliği Puanlarının Ortalamaları Ve Standart Sapmaları.....	89
Tablo 16. Ergenlik Dönemindeki Bireylerin Algılanan Okul Başarısı Düzeylerine Göre Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterlik Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	90
Tablo 17. Ergenlik Dönemindeki Bireylerin Algılanan Okul Başarısı Düzeylerine Göre Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterlik Puanlarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları	90

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterliği, Üstbilişsel Farkındalık, Yaşam Doyumu ve Algılanan Arkadaş Sosyal Desteği Değişkenleri Arasındaki Hipotetik İlişki	4
Şekil 2. Hipotez Model	10
Şekil 3. Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterliği Ölçeğine İlişkin Path Diagramı ve Faktör Yükleri İkinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analizi	58
Şekil 4. Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterliği, Üstbilişsel Farkındalık, Yaşam Doyumu ve Algılanan Arkadaş Sosyal Desteği Değişkenlerine İlişkin Yapısal Eşitlik Modeli	76
Şekil 5. Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterliği, Üstbilişsel Farkındalık, Yaşam Doyumu ve Algılanan Arkadaş Sosyal Desteği Değişkenlerine İlişkin Yapısal Model	77

BÖLÜM I

GİRİŞ

Ergenlik bireyde bedence, boyca büyümenin, hormonal, cinsel, sosyal, duygusal, kişisel ve zihinsel değişme ve gelişmelerin görüldüğü, buluğa ermeyle başlayan ve bedensel büyümenin bitmesiyle sonlanan bir evre olarak tanımlanmıştır (Kulaksızoğlu, 2004: 34). Ergenlik yaşamları boyunca sürekli olarak değişmekte ve gelişmekte olan insanların, değişimlerini ve gelişimlerini çok yoğun olarak yaşadıkları dönemlerdendir (Atak, 2011). Ergenlik dönemi çocukluk dönemi ile yetişkinlik dönemi arasında bir geçiş dönemi olarakta düşünülebilir.

Toplum, henüz çocukluk nitelemesinden kurtulamayan ergenlik dönemindeki bireyden, yetişkin davranışları sergilemesini bekleyebilmektedir. Ayrıca fiziksel gelişimin getirdiği bazı olumsuzluklarda üstüne eklenince ergenlik dönemindeki birey oldukça zorlu bir dönem yaşayabilmektedir. Bu dönemde bireyden kariyer gelişimi ve meslek seçimi noktasında bazı farkındalıkları kazanması da beklenmektedir. Bu farkındalıkların ergenlik çağındaki bireye daha doğru seçimler yapabilmesinde faydalı olabileceği düşünülmüştür. Ergenlik dönemindeki bireyler bazen sorunlarını tek başına çözememekte ve yardım istemek durumunda kalabilmektedirler.

Çağdaş eğitim anlayışı ülkelerin kalkınmasında bireyin potansiyelini maksimum düzeyde kullanabileceği meslek seçimleri yapması ve kariyer gelişimini sürdürmesine büyük önem vermektedir. Kariyer gelişimi sürecinde yapılan hizmetler kariyer danışmanlığı kapsamında ele alınmaktadır (Yeşilyaprak, 2012). Ergenlik dönemindeki bazı bireylerin kariyer gelişimi ve mesleki farkındalık dereceleri düşük düzeyde olabilmektedir. Kariyer danışmanlığı ve psikolojik danışmanlık sürecinde birey, özellikle ergenlik çağında birey, çeşitli kariyer sorunlarını danışma sürecindeki temel konu haline getirebilmektedir. Kariyer sorunlarını çözemeyen birey ruhsal

olarakta bu durumdan etkilenebilmektedir. Bu bağlamda bireylere kariyer yardımı yapılmasının, psikolojik iyi oluşlarına da katkı sağlayabileceği düşünülmüştür.

Ergenlik çağındaki birey kendini toplumsal rollere hazırlarken aynı zamanda bazı kariyer sorunlarıyla da karşı karşıya kalabilmektedir. Bu dönemde bireyler, gelecekteki mutlu ve verimli olacağı işi keşfetmeye çalışabilirler. Freud işi, bireyin gerçekle bağlantısı şeklinde tanımlamıştır (Yeşilyaprak, 2012). Birey yaptığı işle kendisini ifade de edebilmektedir. İşinde mutlu olan birey bu durumunu sosyal çevresine de yansıtılabilmektedir. Sonuç olarak bireyin mutlu olmasının yaptığı işle ilişkili olduğu ifade edilebilir. Tüm bunlardan hareketle iş ve meslek seçiminin oldukça önemli bir konu olduğu görülmektedir.

Daha eski dönemlerde bireyler genellikle baba mesleğini devam ettirmekteydi. Ama artık bireyler baba mesleğini devam ettirmek istememekteirler (Yelken, 2008). Eskiden mesleki yönelim olarak baba mesleğini devam ettiren bireyleri artık daha uğraştırıcı bir süreç beklemektedir. Bireyler çeşitli zorluklarla mücadele ederken, diğer yandan kariyer gelişimlerini sürdürmek durumundadırlar. Bu bağlamda ergenlik dönemindeki bireylere, kariyer yardımı yapılmasının önemli olduğu görülmektedir.

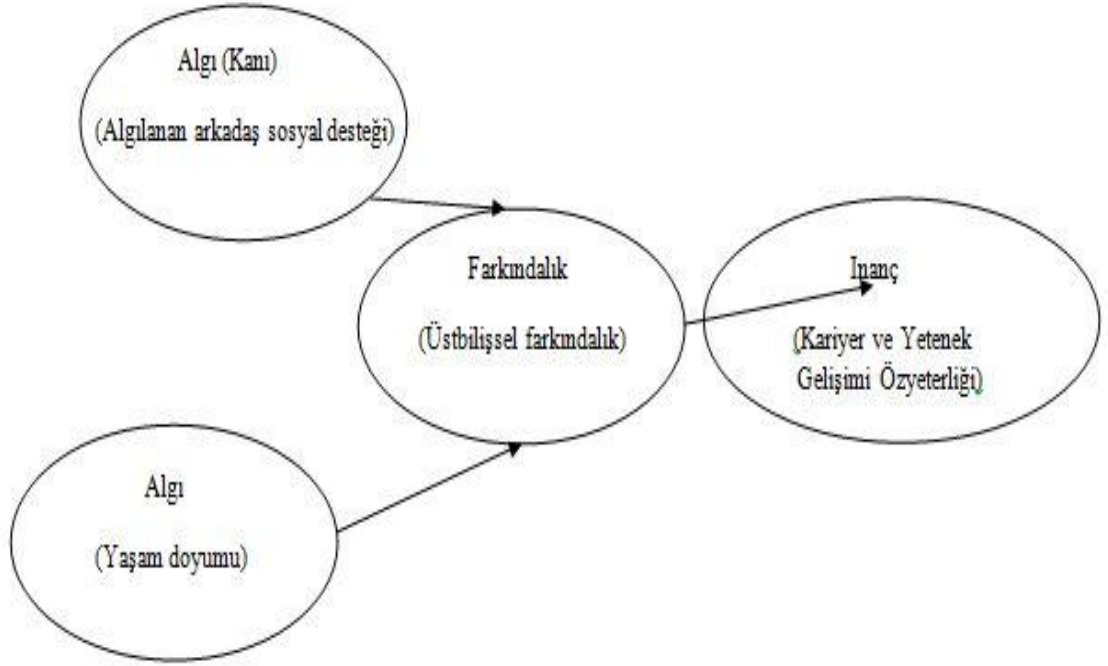
Ergenlik dönemindeki bireylere kariyer yardımının sağlanmasında, kariyer gelişimi kavramlarının incelenmesi önemlidir. Ayrıca incelenecek kavramla ilişkili yapıların araştırılmasının da önemli olduğu düşünülmüştür. Kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği, öğrencilerin güçlenmeleri, yeteneklerini ve kabiliyetlerini en üst seviyeye çıkarabilmelerine yardımcı olan pozitif bir yaklaşım olarak ifade edilmiştir (Yuen ve diğ., 2010). Bu bağlamda, kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliğinin incelenmesi gereken önemli bir kavram olduğu düşünülebilir. Araştırmamızda, kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği kavramıyla ilişkili olduğu düşünülen yapılarda incelenmiştir. Bu doğrultuda kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği kavramı, üstbilişsel farkındalık, yaşam doyumu, algılanan arkadaş sosyal desteği kavramları ve demografik değişkenler (cinsiyet, sınıf düzeyi, algılanan maddi durum, algılanan okul başarısı) açısından incelenmiştir.

1.1. YAPISAL EŞİTLİK MODELİNİN GELİŞTİRİLMESİ

Yaşam doyumu, arzulanan ile başarılan arasındaki *algılanan* farklılık olarak tanımlanmaktadır (Selçukoğlu, 2001). Windle ve Woods (2004) yaşam doyumunu, yaşamın ve duygu durumlarının bilişsel değerlendirmesi olarak tanımlamaktadır (Akt., Türkmen, 2011). Algılanan sosyal destek bireylerin yaşamlarının çeşitli alanlarında geliştirdikleri kendilerine değer verildiği, özen gösterildiği, gereksinme duyduklarında başvurabilecekleri bireylerin bulunduğu, ilişkilerinde tatmin oldukları inancını işaret eden genel bir *kanıdır* (Karadağ, 2007). Üstbilişsel farkındalık ise düşünme hakkında düşünme (Flavell, 1987, Akt. Akın, 2006), özetle bireyin neyi bilip bilmediğinin *farkında* olmasıdır (Bağçeci, Döş ve Sarıca, 2011). Bireyin kendisine değer verildiği, özen gösterildiği, ihtiyaç duyduğunda kendisine yardım edecek bireylerin bulunduğu, ilişkilerinde doyum sağladığı inancını işaret eden bir kanıya sahip olmasının (*algılanan arkadaş sosyal desteği*) ve arzulanan ile başarılan arasındaki algılanan farklılığın sonuç olarak kişinin kendi algısına göre hedeflerini başarıp başarmadığının (*yaşam doyumu*), bireyin neyi bilip, neyi bilmediğinin farkında olmasını (*üstbilişsel farkındalık*) yordayacağı araştırmacı tarafından düşünülmüştür. Özetle algılanan arkadaş sosyal desteğinin ve yaşam doyumunun, üstbilişsel farkındalığın yüksek olmasına katkı sağlayabileceği araştırmacı tarafından hipotez model olarak sunulmuştur.

Bandura (1997), özyeterliği; bireyin, belli bir performansı göstermek için gerekli etkinlikleri organize edip, başarılı olarak yapma kapasitesi hakkında kendine ilişkin yargısı olarak tanımlamaktadır. Özyeterlik kavramı, bireyin becerilerinde ne kadar yetkin olduğu ile değil, kendi becerilerine olan *inancı* ile ilgilidir (Ercivan Zencirci, 2008). Araştırmacı bireyin neyi bilip, neyi bilmediğinin farkında olmasının (*üstbilişsel farkındalık*), kariyer ve yetenek gelişimi noktasında bireyin kendi becerilerine olan inancını (*kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği*) yordayacağını düşünülmüştür. Sonuç olarak araştırmacı, algılanan arkadaş sosyal desteğinin ve yaşam doyumunun, kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliğini, üstbilişsel farkındalık aracılığıyla dolaylı, üstbilişsel farkındalığın ise kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliğini doğrudan yordayacağı sonucuna ulaşabileceğini düşünülmüştür.

Şekil 1’de araştırmacı tarafından geliştirilen kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği, üstbilişsel farkındalık, yaşam doyumu ve algılanan arkadaş sosyal desteğinin arasındaki hipotetik ilişkiler sunulmuştur.

Şekil 1. Kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği, üstbilişsel farkındalık, yaşam doyumu ve algılanan arkadaş sosyal desteği değişkenleri arasındaki hipotetik ilişki

Şekil 1’de de görüleceği üzere ilk defa araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan yapısal eşitlik modeli hipotetik bir şekilde gösterilmiştir. Bu modelin yordama katsayıları ve model uyum değerleri belirlenmiştir.

Bireysel ve toplumsal açıdan incelendiğinde, kariyer gelişiminin hem bireysel düzeyde hem de toplumsal düzeyde önemli olduğu düşünülebilir. Bireysel açıdan incelendiğinde, yaşamının büyük bir bölümünü iş hayatında geçiren bireyin, planlamış olduğu kariyerin ve yapmış olduğu mesleğin, bu bireyin yaşam doyumuyla ilişkili olduğu düşünülebilir. Toplumsal açıdan incelendiğinde ise kendisine uygun

kariyer planı yapmış olan bireylerin üretim sürecinde daha aktif ve topluma olan katkılarının daha fazla olabileceği düşünülmüştür. Ayrıca yaşam doyumu yüksek olan bireylerin algılayabilme ve farkındalık düzeylerinin daha yüksek olabileceği düşünüldüğünde üstbilişsel farkındalık düzeylerinin de daha yüksek olabileceği düşünülebilir. Algılanan arkadaş sosyal desteği bireyin neyi bilip, neyi bilmediğini değerlendirmesinde önemli bir yer tutabilir. Algılanan arkadaş sosyal destek düzeyi yüksek olan bireylerin üstbilişsel farkındalık düzeylerinin de yüksek olabileceği düşünülmüştür. Üstbilişsel farkındalık düzeyleri yüksek olan bireylerin de kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeylerinin daha yüksek olabileceği düşünülmektedir. Bireyin neyi bilip, neyi bilmediğin farkında olması, kariyer ve yetenek gelişimiyle ilgili bireyin kendine olan inancını etkileyebilir. Bu nedenle araştırmada öncelikle kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği ile onu doğrudan ve dolaylı etkileyebileceği düşünülen yaşam doyumu, algılanan arkadaş sosyal desteği ve üstbilişsel farkındalık değişkenleri ele alınarak bir hipotez model oluşturulmaya çalışılmıştır.

1.1.1. Yaşam Doyumunun, Üstbilişsel Farkındalığı Yordaması

Hipotez modeli oluşturmak için literatür taraması yapılmıştır. Yaşam doyumu ve üstbilişsel farkındalıkla ilgili yapılan araştırmalar incelenmiştir. Yapılan araştırmalar incelendiğinde yaşam doyumunun da, üstbilişsel farkındalığında akademik başarıyla ilişkilendirildiği görülmüştür.

Doyum mutluluk düzeyi olarak ifade edilmiştir (Collard, 2006). İlgili literatür incelendiğinde algılanan akademik başarıları yüksek olanların yaşam doyumlarının da yüksek olduğu görülmüştür (Tuzgöl Dost, 2007; Çivitçi, 2009).

Tuzgöl Dost (2007) yapmış olduğu araştırmada, üniversite öğrencilerinin algılanan akademik başarılarına göre yaşam doyumu puanları farklılaştığını bulmuştur. Yapılan analiz sonucunda algılanan akademik başarısı yüksek olan üniversite öğrencilerinin yaşam doyumu puan ortalamasının, algılanan akademik başarısı orta ve düşük olanların yaşam doyumu puan ortalamasından anlamlı olarak daha yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca Çivitçi (2009), yapmış olduğu araştırmada algıladıkları akademik başarıya göre öğrencilerin yaşam doyum düzeylerindeki farklılığı tespit etmiştir. Araştırmada kendisini “oldukça başarılı” ve “kısmen başarılı” olarak

algılayan öğrencilerin yaşam doyum düzeylerinin, kendisini “başarısız” olarak algılayanlara göre daha fazla olduğunu bulgulamıştır.

Balcı (2007), Demir (2009), Desoete (2008), Gelen (2003), Kramarski (2008), Shamir ve diğerleri (2009), Mevarech ve Amrany (2008), Vrugt ve Oort (2008), Zohar ve Ben David’in (2007), üstbilişsel farkındalık becerilerinin öğrencilerin akademik başarılarını arttırdığını, Case, Harris ve Graham (1992), Cautinho (2007) ve Deseóte ve Roeyers (2002) ise akademik başarı düzeyi ile üstbilişsel farkındalık becerileri arasında anlamlı ilişki bulunduğu belirlemiştir (Akt. Doğanay ve Demir , 2011).

Bağçeci, Döş ve Sarıca (2011), öğrencilerin üstbilişsel farkındalıkları ile SBS başarıları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunduğunu, öğrencilerin üstbilişsel farkındalıkları ile yılsonu başarı puanları arasında da pozitif yönde anlamlı ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Bu araştırmalarıyla üstbilişsel farkındalığın, akademik başarının pozitif bir yordayıcısı olduğunu göstermekte olduğu sonucunu elde etmişlerdir.

Doğanay ve Demir (2012) de üstbilişsel farkındalığın tüm boyutlarında, başarısı yüksek olan öğretmen adaylarının üstbilişsel farkındalık düzeylerinin, başarısı düşük olan öğretmen adaylarının üstbilişsel farkındalık düzeylerinden anlamlı olarak daha yüksek olduğunu bulgulamışlardır. Nicel verilerin analizinden ortaya çıkan bu sonuç görüşme verilerinin analizinden elde edilen nitel sonuçlarla da desteklenmiştir. Bu araştırma sonucunda üstbilişsel farkındalık becerilerini kazanmış bireylerin, bu becerileri olmayan bireylere göre çeşitli alanlarda daha başarılı olabilecekleri sonucuna ulaşmışlardır

Garner ve Alexander (1989) üstbilişsel farkındalıkları güçlü olan öğrencilerin akademik açıdan, üstbilişsel farkındalıkları zayıf olan öğrencilere göre daha yüksek performans göstermekte olduklarını, Schraw ve Dennison (1994) ise üstbilişsel farkındalığın bireylere kendi öğrenmelerini planlamalarını, izlemelerini ve değerlendirmelerini sağlayarak bireylerin başarısını arttırabildiğini belirtmiştir (Akt. Bağçeci, Döş & Sarıca, 2011).

Vadhan ve Stander (1994) de üniversite öğrencilerinin üstbilişsel yeteneklerini ve bu yeteneklerinin gerçek sınav puanlarıyla ilişkisini araştırmıştır. Araştırma sonucunda yüksek üstbilişsel yeteneğe sahip olana öğrencilerin sınavlardan iyi not aldığı

hipotezi desteklenmiştir. Araştırma 109 üniversite öğrencisi üzerinden yürütülmüştür. Öğrencilerden sınavdan alacakları notu tahmin etmeleri istenmiştir ve öğrencilerin sınavdan aldıkları not bilişsel yeteneğin, gerçek sınav notu ile beklenen not arasındaki fark ise üstbilişsel yeteneğin bir ölçümü olarak kabul edilmiştir. Araştırma sonucunda alınan not ile tahmin edilen not arasındaki fark azaldıkça, alınan gerçek notun arttığını ve yüksek not alan öğrencilerin performanslarını daha doğru biçimde değerlendirmede kendilerine yardımcı oldukları ispatlanmıştır. Bu sonuç yüksek üstbilişsel yeteneğin yüksek akademik performansla ilişkisini göstermiştir (Akt. Akın,2006).

Bu araştırmalar, hem yaşam doyumunun hem de üstbilişsel farkındalığın akademik başarıyla ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu durumdan dolayı araştırmacı yaşam doyumunun üstbilişsel farkındalığı yordayabileceğini düşünmüştür. Hipotez model de bu çerçevede oluşturulmuştur.

1.1.2. Algılanan Arkadaş Sosyal Desteğinin, Üstbilişsel Farkındalığı Yordaması

İlgili literatür incelendiğinde algılanan arkadaş sosyal desteği ile problem çözme ve akademik başarı arasında olumlu ilişkilerin olduğu görülmüştür. Ayrıca literatür üstbilişsel farkındalık ile problem çözme ve akademik başarı arasında da olumlu ilişkilerin olduğunu göstermiştir.

Arkadaştan alınan sosyal destek düzeyiyle problem çözme arasında pozitif anlamlı ilişkiler olduğunu araştırmalar göstermiştir (Ünüvar, 2003; Budak, 1999). Ünüvar (2003), bireylerin arkadaşlarından aldığı sosyal destek düzeyi arttıkça, problem çözme becerilerinin de olumlu yönde arttığını bulmuştur. Budak (1999), lise öğrencilerinde arkadaştan algılanan sosyal destek arttıkça, problem çözme becerilerinin de arttığını belirlemiştir. Ayrıca arkadaştan alınan sosyal desteğin akademik başarıyı anlamlı bir şekilde yordadığı bulunmuştur (Yıldırım, 2006).

Birçok araştırma üstbilişin, problem çözme için önemli ve problem çözmeye ilişkili olduğunu vurgulamıştır (Garofalo & Lester, 1985; Goos & Galbraith, 1996; Lester & Garofalo, 1982; Schoenfeld, 1987; Wilson, 1999; Brown, 1987; Akt. Akın,2006).

Bu araştırmalar neticesinde hem algılanan arkadaş sosyal desteğinin hem de üstbilişsel farkındalığın akademik başarı ve problem çözmeyele ilişkili olduğu anlaşılmıştır. Bu durum araştırmacıya algılanan arkadaş sosyal desteğinin üstbilişsel farkındalığı yordayabileceğini düşündürtmüştür. Bundan dolayı araştırmacı yapısal eşitlik modelini kurarken algılanan arkadaş sosyal desteğinin üstbilişsel farkındalığı yordayabileceği şekilde bir model düşünmüştür.

1.1.3. Üstbilişsel Farkındalığın, Kariyer Ve Yetenek Gelişimi Özyeterliğini Yordaması

İlgili literatür incelendiğinde yüksek kariyer özyeterliği (kariyer yetkinlik beklentisi) olan öğrencilerin fen ve matematik puanlarının daha yüksek bulunduğu görölmüştür (Özyürek, 1995). Üstbilişsel farkındalık ile matematik arasında ilişkinin bulunduğu da araştırmalarda tespit edilmiştir (Schoenfeld, 1987, Akt. Akın, 2006). Bu durum kariyer özyeterliği ve üstbilişsel farkındalık arasında ilişki olabileceğini düşündürtmüştür. Bundan dolayı araştırmacı üstbilişsel farkındalığın, kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliğini yordayabileceğini düşünmüştür. Özyürek (1995), araştırmasında ayrıca kariyer özyeterliğinin yetenek ölçümlerini yordamada da önemli derecede katkısı olduğunu belirtmiştir.

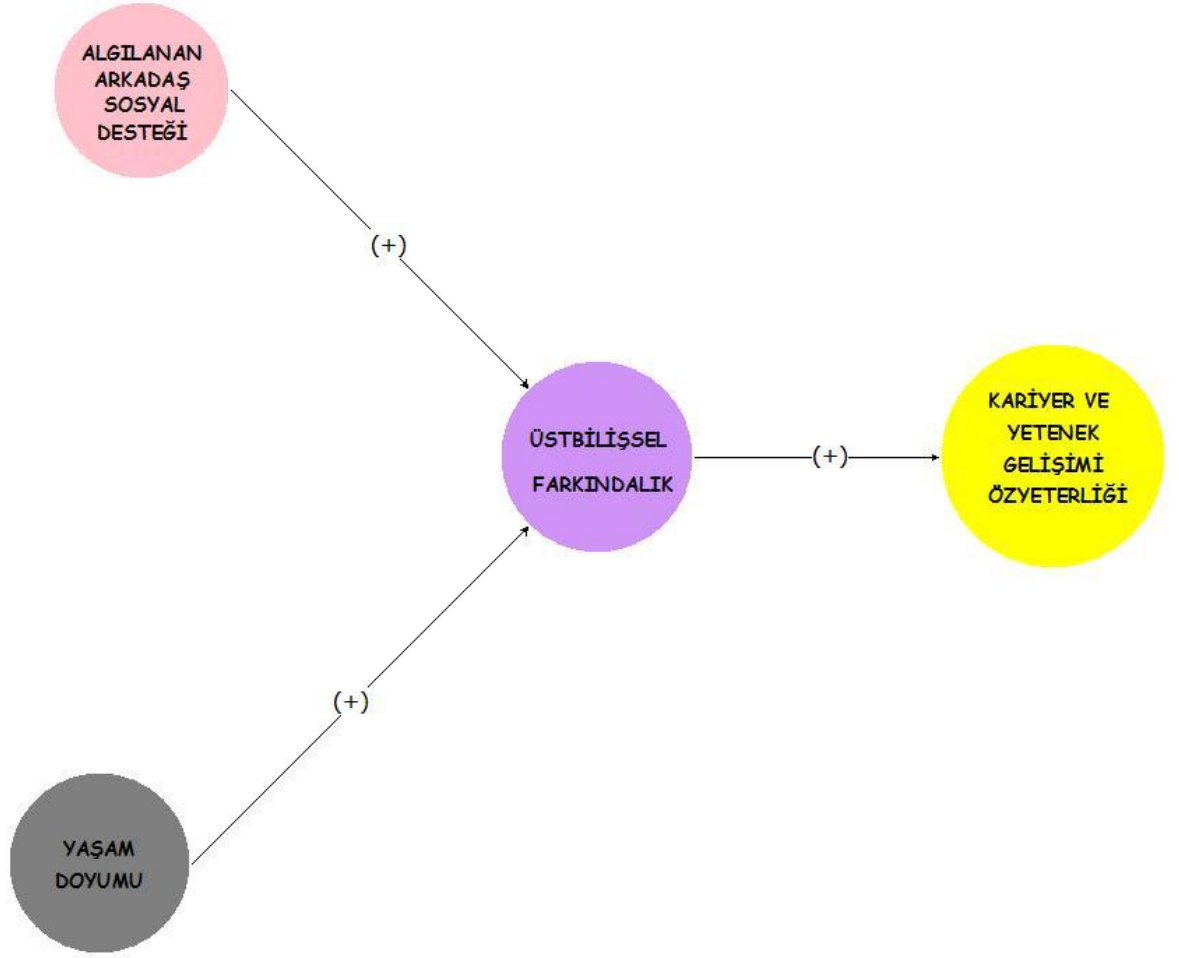
Sapmaz (2010) sözel ve sayısal yeteneklerin kariyer gelişimini anlamlı bir şekilde yordadığını bulmuştur. Üstbilişsel farkındalığın ise okuduğunu anlama (Brown, 1978), problem çözme (Brown, 1987), bellek ve geri çağırma (Pressley ve diğerleri, 1985), zekâ (Borkowski, 1985) ve matematik gibi (Schoenfeld, 1987) birçok alanla ilişkili olduğu bulunmuştur (Akt. Akın,2006). Bu araştırmalar da kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği ile üstbilişsel farkındalığın ilişkili olabileceğini göstermektedir.

Sahranç (2000), araştırmasında akademik başarı algıları farklı lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri arasında akademik başarı algısı temel etkisi açısından, akademik başarı algısı “geçer-orta” olan öğrencilerle akademik başarı algısı “iyi” olan öğrenciler arasında “iyi” grubu lehine; akademik başarı algısı “geçer-orta” olan öğrencilerle akademik başarı algısı “pekiyi” olan öğrenciler arasında “pekiyi” grubu lehine istatistiksel olarak anlamlı fark bulmuştur. Bu araştırmada algılanan akademik başarı arttıkça mesleki olgunluk düzeyinin de arttığı bulunmuştur. Baykara (2011), yaptığı araştırmada öğretmen adaylarının öğretmen yeterlik algıları ile üstbilişsel

öğrenme stratejileri arasında anlamlı bir ilişki bulmuştur. Balcı (2007), Demir (2009), Desoete (2008), Gelen (2003), Kramarski (2008), Shamir ve diğerleri (2009), Mevarech ve Amrany (2008), Vrugt ve Oort (2008), Zohar ve Ben David'in (2007), üstbilişsel farkındalık becerilerinin öğrencilerin akademik başarılarını arttırdığını, Case, Harris ve Graham (1992), Cautinho (2007) ve Deseóte ve Roeyers (2002) ise akademik başarı düzeyi ile üstbilişsel farkındalık becerileri arasında anlamlı ilişki bulunduğu tespit etmişlerdir (Akt. Doğanay ve Demir, 2011).

Tüm bu çalışmalar araştırmacıya üstbilişsel farkındalığın, kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliliğini yordayabileceğini düşündürmüştür. Bu nedenle bu araştırmada oluşturulan yapısal eşitlik modelinde yaşam doyumu ve algılanan arkadaş sosyal desteğinin üstbilişsel farkındalığı doğrudan, yaşam doyumu ve algılanan arkadaş sosyal desteğinin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliliğini dolaylı, üstbilişsel farkındalığın ise kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliliğini doğrudan yordayabileceğine yönelik araştırmanın hipotez modeli geliştirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca ilk defa bu araştırmada geliştirilmeye çalışılan modelde yaşam doyumu ve algılanan arkadaş sosyal desteğinin üstbilişsel farkındalığı, üstbilişsel farkındalığın kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliliğini, yaşam doyumu ve algılanan arkadaş sosyal desteğinin üstbilişsel farkındalık aracılığı ile kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliliğini yordayabileceğine ilişkin hipotezlere de yer verilmiştir. Araştırmada yapısal eşitlik modeli için geliştirilen hipotez model Şekil 2'de sunulmuştur.

Şekil 2. Hipotez Model

Şekil 2’de de görüldüğü üzere hipotez modelde algılanan arkadaş sosyal desteğinin ve yaşam doyumunun üstbilişsel farkındalığı, üstbilişsel farkındalığın ise kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliğini pozitif ve doğrudan etki ile yordaması, algılanan arkadaş sosyal desteğinin ve yaşam doyumunun kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliğini üstbilişsel farkındalık aracılığıyla yordaması beklenmektedir.

1.2. PROBLEM CÜMLESİ

Bu araştırmada, ergenlerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeylerinin, yaşam doyumunu düzeyleri, üstbilişsel farkındalık düzeyleri, algıladıkları arkadaş sosyal desteği düzeyleri ve demografik değişkenler (cinsiyet, sınıf düzeyi, algılanan maddi durum düzeyi, algılanan okul başarısı düzeyi) açısından incelenmesi amaçlanmıştır.

1.3. ALT PROBLEMLER

Araştırmanın temel amacı kapsamında ele alınan değişkenlere göre belirlenen alt amaçlar başlıklar halinde aşağıda verilmiştir:

- 1.3.1.1. Ergenlerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeyleri, üstbilişsel farkındalık düzeyleri, yaşam doyumunu düzeyleri ve algıladıkları arkadaş sosyal desteği düzeyleri nasıldır?
- 1.3.1.2. Ergenlerde kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği ile üstbilişsel farkındalık, algılanan arkadaş sosyal desteği ve yaşam doyumunu arasındaki ilişkiler nasıldır?
- 1.3.1.3. Ergenlerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliğini, üstbilişsel farkındalık, yaşam doyumunu ve algılanan arkadaş sosyal desteği nasıl yordamaktadır?
- 1.3.1.4. Ergenlerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği, üstbilişsel farkındalık ve üstbilişsel farkındalık aracılığıyla yaşam doyumunu ile algılanan arkadaş sosyal desteği tarafından nasıl yordanmaktadır?
- 1.3.1.5. Ergenlerin cinsiyete göre kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeyleri önemli bir biçimde farklılık göstermekte midir?
- 1.3.1.6. Ergenlerin sınıf düzeyine göre kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeyleri önemli bir biçimde farklılık göstermekte midir?
- 1.3.1.7. Ergenlerin algılanan maddi durum düzeyine göre kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeyleri önemli bir biçimde farklılık göstermekte midir?
- 1.3.1.8. Ergenlerin algılanan okul başarısı düzeyine göre kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeyleri önemli bir biçimde farklılık göstermekte midir?

1.4. ÖNEM

Ergenlik dönemi bireyin her yönden gelişim gösterebildiği ve yetişkinlik öncesi yetişkinlik provası yaptığı bir dönem olarak düşünülebilir. Bu dönemde birey birçok gelişimi göreviyle karşı karşıyadır. Bu görevlerin en önemlilerinden birinin de kariyer gelişimi olduğu düşünülebilir. Bu dönemde birey mesleklerle ilgili bilgiler toplayabilmekte ve kendisine uygun mesleği belirlemeye çalışabilmektedir. Ama birey bu dönemde gerçekçi seçimler yapabilecek kapasitede olmayabilmektedir.

Bireylerin mesleklerle ilgili ilk kararlarını genellikle ergenlik çağında verdikleri görülmektedir. Bu dönemde alınmış olan kararlar, bireyin mesleki geleceğinde, psikolojik durumunda, sağlığında ve sosyal statüsünde ömür boyu etkileri gözükebilecek sonuçlar doğurabilmektedir (Çakır, 2011: 4).

Birey bu dönemde daha sonra devam edeceği okulu ve meslek seçmek gibi iki önemli seçim kararıyla karşı karşıyadır (Kulaksızoğlu, 2004: 171). Kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği, öğrencilerin güçlenmeleri, yeteneklerini ve kabiliyetlerini optimum seviyeye çıkarabilmelerine yardımcı olan pozitif bir yaklaşımdır (Yuen ve diğ., 2010). Ergenlik dönemindeki bireylerin akademik anlamda güçlenmeleri ile yetenekleri ve kabiliyetlerini daha yüksek bir düzeye çıkarabilmeleri için kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliklerinin yükseltilmesi sağlanmalıdır. Buradan hareketle kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliğiyle ilişkili kavramları belirlemek ile kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliğiyle ilgili çalışmalar yapmanın faydalı olacağı düşünülmüştür. Ülkemizde daha önce kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliğiyle ilgili yapılmış çalışma bulunamamıştır. Bu anlamda araştırma ülkemiz açısından bir ilk olma özelliği taşımaktadır.

1.5. VARSAYIMLAR

Araştırmacılar genellikle çalışmalarına ilişkin bazı varsayımlarda bulunurlar. Bu çalışmanın kavramsallaştırılması ve uygulanmasıyla ilişkili temel varsayımlar aşağıda belirtilmektedir:

1. Bu araştırma, kullanılan lme araçları ve ölçtükleri özellikler bakımından geçerli ve güvenilirdir.
2. Araştırmaya katılan bireyler uygulanan ölçekleri içten ve objektif olarak doldurmuşlardır.
3. Araştırmanın alışma grubu evreni temsil edici niteliktedir.

1.6. SINIRLILIKLAR

Araştırmacılar tarafından yaygın biçimde kullanılan metotlarla ilişkili bazı sınırlılıklar vardır. Aşağıda bu çalışmada kullanılan araştırma metoduyla ilişkili sınırlılıklar sıralanmıştır:

1. Araştırma verileri, İstanbul'da yaşayan 1047 ergenle sınırlıdır.
2. Kariyer ve yetenek gelişimi zyeterliğine, stbilişsel farkındalığa, algılanan arkadaş sosyal desteğine, yaşam doyumuna yönelik bulgular; Kariyer ve Yetenek Gelişimi zyeterliği lği (KYG-Y), ocuklar İçin stbilişsel Farkındalık lği (BFO-), Yaşam Doyumu lği (YD), ok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek lği (ÇBASDÖ) – Arkadaş Altlği'nden elde edilen verilerle sınırlıdır.

1.6. TANIMLAR

Araştırmada yer alan temel kavramlara ilişkin tanımlar aşağıda verilmiştir.

Kariyer ve Yetenek Gelişimi zyeterliği: Kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği terimi öğrencilerin güçlenmeleri ve kabiliyetlerini(ability) optimum seviyeye çıkarabilmelerine yardımcı olan pozitif bir yaklaşımı ifade etmektedir. Bu kavram

özellikle belirli bir kariyer sahasında çalışmalarını için gerekli olan yetenek ve becerilere hazırlanmayı ifade etmektedir. Ama kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliliği sadece bu kariyer sahasıyla sınırlı da değildir (Yuen ve diğ., 2010).

Üstbilişsel Farkındalık: Bireyin neye inandığını ve nasıl bildiğini anlamasıdır. Üstbilişsel farkındalığın artırılması önemli bir gelişimsel ve eğitsel bir görevdir (Kuhn, 2000). Üstbilişsel farkındalık (üstbilişsel bilgi olarak da ifade edilebilir), bilişsel süreçlerin gidişat ve çıktılarını etkileyen faktör ve değişkenlerin hareket ve etkileşimlerinden oluşan bilgi ve inançları ifade etmektedir. Üstbilişsel farkındalık, bir çocuğun veya yetişkinin çeşitli bilişsel görevleri, hedefleri, eylemleri ve tecrübeleriyle oluşmaktadır ve bilişin bir bölümü olarak görülmektedir (Flavell, 1979).

Yaşam Doyumu: Yaşam doyumu bireyin yaşamını bütüncül bir şekilde değerlendirmesi olarak tanımlanmıştır. Yaşam doyumu bireylerin sahip olmak istedikleri (planladıkları) yaşam standartlarıyla, var olan algıladıkları yaşam standartlarının karşılaştırılmasıdır (Pavot, Diener, Randal Covin ve Sandvik, 1991). Bu karşılaştırma sonucunda sahip olunmak istenen yaşam standartıyla, mevcut algılanan yaşam standartı yakınsa bireyin yaşam doyumu düzeyi yükselebilmektedir.

Algılanan Arkadaş Sosyal Desteği: Sosyal destek bireye diğer bireyler tarafından sağlanan kaynaklar olarak tanımlanmıştır (Cohen ve Syme, 1985). Sosyal destek sosyal ilişkilerin özellikleri ve fonksiyonlarını ifade eden çok boyutlu bir zihinsel yapıyı ifade eder. Sosyal destek bireyin sahip olduğu sosyal çevre tarafından bireylere ihtiyaç duyduğu psikolojik ve maddi kaynakları sağlar. Bu destek bireyin zihinsel ve fiziksel sağlığını arttırmaktadır (Rodriguez ve Cohen, 1998). Bireyin arkadaşlarından algıladığı bu sosyal destek algılanan arkadaş sosyal desteği olarak ifade edilebilir.

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde sırasıyla kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği, üstbilişsel farkındalık, algılanan sosyal destek ve yaşam doyumuna ilişkin kuramsal bilgilere ve bunlarla ilgili alanyazında yer alan araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

2.1.1. Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterliği

Birey yaşamının ortalama üçte birini çalışarak geçirir. Çalışma hayatı, yaşamın diğer yönlerini de etkiler ve çalışma hayatını dolayısıyla kariyeri bireyin yaşamında oldukça önemli bir noktaya getirir. Kariyer bireyin yaşamında ekonomik olduğu kadar psiko-sosyal açıdan da çok önemlidir. (Kaya, 2008). Kariyer gelişiminin bireyi ekonomik, psikolojik ve sosyal yönlerden etkileyebilmektedir. Bu bağlamda düşünüldüğünde kariyer gelişimi öznel iyi oluşa olumlu yönde katkı sağlayabilmektedir.

Kariyer kavramı bireyin tüm yaşamı boyunca yaptığı işler, başarı çizgisini oluşturan olaylar dizisi, yaşam rollerinin gösterdiği genel tablo olarak tanımlanmaktadır (Kuzgun, 2006: 3). Sistematik bir bakış açısıyla incelendiğinde, kariyer gelişimi, bireyin çocukluktan başlayan merak duygusundan hareketle, pek çok bağlamsal unsurla ve tesadüfi durumla etkileşim içinde edindiği deneyimlerinden, geleceğe dönük beklentilerinden ve içinde bulunduğu duygulardan hareketle, kendisini dengede tutabilmesi ve kariyeri için daha iyi olana yönelik yeniden ve yeniden düzenlemeler yapabilmesi sürecini ifade etmektedir (Kurter, 2011).

Yetenek ise, kişinin belirli bir yaşa kadar kapasitesini kullanarak geliştirmiş olduğu zihinsel, duyuşsal, ya da psikomotor beceridir, bu beceri kişinin göreceği eğitim faaliyetlerinden ne ölçüde yararlanabileceği konusunda tahminde bulunmamıza yardımcı olur ve doğuştan sahip olunan gizilgücün (kapasitenin) çevre ile etkileşimi ve eğitim sonucu yeni öğrenmeler için hazır hale getirilmiş her hangi bir davranışı (bilgi ve/veya beceriyi) öğrenebilme gücüdür şeklinde tanımlanmıştır (Kuzgun, 2006: 23). Birey, planladığı kariyerin gerektirdiği nitelikleri sağlamaya çalışırken bireyin yetenekleri bu çabasına önemli derecede katkı sağlayabilmektedir.

Özyeterlik kavramı genel olarak, bireyin bir işi veya görevi yerine getirebilme konusunda kendisini yeterli gördüğü ya da bu görevde kendisinin ne kadar başarılı olabileceğine dair algısını ifade etmektedir. Bu kavram bireyin belli şartlar altında “ne yapabilirim” sorusuna verdiği cevap ile ilgili inancı olarak da anlaşılabilir. Özyeterlik kavramı ilk defa Bandura (1977) tarafından “Self Efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavioral Change” adlı makalede kullanılmıştır (Arkan, 2011). Bandura (1997), özyeterliği; bireyin, belli bir performansı göstermek için gerekli etkinlikleri organize edip, başarılı olarak yapma kapasitesi hakkında kendine ilişkin yargısı olarak tanımlamaktadır.

Yeteneklerine olan güvenleri yüksek seviyede olan ve kendinden emin bireyler zor görevleri başarılması gereken amaçlar olarak görürler ve yenilgi ile karşılaşacaklarını düşündükleri zaman çabalarını arttırabilirler. Bu bireyler üstesinden gelemedikleri işin sebebi olarak; yeterli çaba göstermediklerini düşünürler. Yetenekleri konusunda şüphe duyan ve kendinden emin olmayan bireyler bireyler ise, tehdit olarak gördükleri zor görevlerden kaçınmaya çalışırlar. Görev tutkuları düşük düzeyde ve amaçlarına bağlanmaları zayıftır (Ercivan Zencirci, 2008; Yavuz, 2009; Aktag, 2003).

Birey bir görevi veya işi başarabilmek için gerekli olandan çok ya da az kapasiteye ya da potansiyele sahip olduğuna inanabilir. Özyeterlik, bir inançtır ve bir işi ya da görevi etkileyen kişisel yeterliklerle ilgili inanışları kapsamaktadır. Özyeterlilik kavramı pek çok farklı alana uygulanmıştır. Depresyon ve korkularla mücadele gibi ruh sağlığı ile ilgili alanlar, kalp krizini atlama ve sigarayı bırakma gibi olumlu sağlık davranışları ve iş dünyasında karar alma ve satış performansı gibi kariyer tercihi, sosyo-politik değişim ve akademik başarı alanlarında çalışmalar yapılmıştır (Baysal, 2010; Sahrañ, 2007; Luszczynska, Gutierrez-Dona ve Schwarzer, 2005).

Güçlü özyeterlik inancı başarıları ve mutlulukları pek çok açıdan geliştirir. Kişisel beceri konusunda güçlü duygulara sahip olan bireyler, karşılaşılabilecek zorlukları kaçınılması gereken tehlikeler olarak değil, meydan okunulması gereken durumlar olarak yorumlarlar. Yüksek özyeterlik inancı olan bireyler, zorlu görevlerle karşılaşırken huzur duygusu yaşarlar. Düşük özyeterlik sahibi bireyler ise sorunlarını gerçekte olandan daha karmaşık görürler ve stres yaşayabilirler. Özyeterlik inançları bireylerin ulaşacakları başarı veya başarısızlıkların en güçlü yordayıcıları olabilmektedir (Ercivan Zencirci, 2008). Bu bağlamda özyeterlik düzeyleri yüksek olan bireylerin zorlu durumlarda daha olumlu bir tutum sergilemeleri beklenmektedir.

Bandura'nın özyeterlilik inançlarının birey üzerinde etkisinin bilişsel sürece etkisi, motivasyona olan etkisi, olumsuzluklarla baş etmeye etkisi ve hayat yaşayış biçimine etkisi olmak üzere dört şekilde gerçekleştiğini belirtmektedir. Özyeterlilik inancı bireylerin amaçlarını belirlemede etkilidir. Yüksek özyeterlik inancına sahip olan birey hedefler belirlemede güçlük çekmeyip, amaçlarına ulaşmada başarılı olabiliyorken, düşük özyeterlik inancı olan bir birey ise amaçlarından emin olamayıp, denediği birçok işte başarısız olabilmektedir. Bu durum özyeterlik inancının bilişsel sürece olan etkisini göstermektedir. Özyeterlilik inancı bireylerin motivasyonunda çok önemli bir role sahiptir. Bireyler hedeflerine ulaşmak için motive olurlar. Bireyler girişimde bulduklarında yüksek özyeterlilik inancına sahip olduklarında, girişimleri uygularken yüksek motivasyona da sahip olmaktadır. Olumsuzluklarla karşılaşan bireyin problemi çözmeye yönelik özyeterlilik inancı yüksek ise birey problemle baş etmeyi rahatlıkla başarabilmektedir. Özyeterlilik inançları bireyin sosyal çevresini oluşturmada doğrudan etkili olabilmekte ve hayat yaşayış biçimini etkileyebilmektedir. Özyeterlik inançları bireyi, sosyal çevresini oluşturmada doğrudan etkilemektedir. Bireyler kendilerini aştığına inandıkları bir çevrede bulunmak veya yapamayacaklarına inandıkları aktivitelerde bulunmaktan kaçınabilmektedirler (Baysal, 2010; Uzel, 2009; Mengi, 2011; Çubukçu ve Girmen, 2007).

Bireyler yapmış oldukları eylemlerin sonuçlarını değerlendirirler. Değerlendirdikleri bu sonuçları, benzer eylemleri gerçekleştirme konusunda özyeterlik algısı oluşturmada kullanırlar. Bireyin gerçekleştirdiği işlerde elde ettiği başarı, bireyi gelecekte de benzer davranışlara yönlendirmektedir. Birey geçmiş yaşamında

görevlerini başarılı bir şekilde gerçekleştirmiş ise, farklı işleri de başaracağına dair kendine olan inancı artacaktır. Bununla birlikte bireyler bazı durumlarda da bir görevi başarıyla tamamlayacaklarına dair diğerlerinin olumlu ve yapıcı geribildirimleri ve yönlendirmeleri sayesinde o görevi başarabilmektedir (F. Aydın, 2010). Kariyer gelişimi alanında da diğer bireylerin olumlu ve yapıcı geribildirimleri, yönlendirmeleri ve bireyin geçmiş yaşantıları, özyeterliliğini dolayısıyla başarısını etkileyebilmektedir. Bireyin planladığı kariyere ulaşmasını, çevresi tarafından desteklenmesi ve okul hayatında yaşadığı başarı hissi hızlandırabilmektedir.

Kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliliği kavramı kariyer gelişimi, yetenek gelişimi ve özyeterlilik kavramlarıyla ilişkili bir kavramdır. Özetle kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliliği kavramı öğrencilerin güçlenmeleri, yeteneklerini ve kabiliyetlerini optimum seviyeye çıkarabilmelerine yardımcı olan pozitif bir yaklaşımı ifade eder. Özellikle belirli bir kariyer sahasında çalışmalarını için gerekli olan yetenek ve becerilere hazırlanmayı ifade etmektedir. Ama kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliliği sadece bu kariyer sahasıyla da sınırlı değildir (Yuen ve diğ., 2010). Ülkemizde daha önce kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliliğiyle ilgili yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır.

2.1.2. Üstbilişsel Farkındalık

“ . . . eğer birisi bir şeyi biliyorsa o halde onu bildiğini biliyordur ve aynı zamanda onu bildiğini bildiğini de biliyordur” (Spinoza 1632–1677).”

Biliş kavramının Türkçe sözlükte; “canlının, bir nesne ya da olayın varlığına ilişkin bilgili ve bilinçli duruma gelmesi, vukuf, bildik, tanıdık, dost.” gibi anlamları olduğu görülmüştür. Üstbiliş ise “kişinin kendi bilişsel süreçleri hakkındaki bilgisi ve bu bilginin bilişsel süreçleri kontrol etmek için kullanılması” olarak tanımlamıştır (Dilci ve Kaya, 2012).

Üstbilişin bilişin bir formu olduğu ve bilişsel süreçler üzerinde aktif kontrolü içeren yüksek seviye bir düşünme süreci olduğu belirtilmiştir. Üstbiliş kavramının John Flavell tarafından daha önceden tasarlanmış olduğu bellek-ötesi (meta-memory) terimine dayandırıldığı ve üstbilişi bilimsel alana kazandıran bilimcinin John Flavell olduğunun ortak kabul gören bir görüş olduğu ifade edilmiştir. Flavell 1976 yılındaki makalesinde üstbilişin, hem izleme hem de düzenleme unsurlarından meydana

geldiğini ifade etmiştir ve üstbilgi terimi ilk kez bu yazıda resmi olarak yer almıştır. Flavell (1976)'ın yaptığı açıklamalarla bilimciler üstbilgi araştırmaya başlamışlardır (Ocak, 2008).

Üstbilgi; bilişsel psikoloji ve eğitim alanlarında 70'li yıllardan beri hakkında çok araştırma yapılmış önemli bir kavramdır. Üstbilgi farkındalık, bireyin neyi bilip bilmediğinin farkında olması, zihinsel süreçlerini kontrol etmesi, öğrenme sorumluluğunu alması, öğrenme stratejilerinin farkında olması, öğrenmesini değerlendirmesi, planlaması, izlemesi ve bilgisini yönetmesi stratejilerinin kullanılmasını içeren bir yapı olarak tanımlanmıştır (Bağceci, Döş ve Sarıca, 2011). Ayrıca üstbilginin oldukça soyut bir kavram olduğu ifade edilmiştir. Üstbilgi kavramına ilişkin araştırmacıların çeşitli tanımlamaları vardır ve bu durum kavramın araştırılan alana uygun olarak tanımlanmasına sebep olmuştur. Bu nedenden ötürü üstbilginin birçok tanımı olduğu görülmektedir (Akın, 2006).

Üstbilgi, bireyin kendi bilişsel süreçlerini fark etmesi, izlemesi, denetlemesi ve düzenlemesi için yaptığı işlemleri ifade etmek üzere kullanılan bir kavramdır (Brown, 1987; Flavell, 1987; Metcalfe ve Shimamura, 1996; Nelson, 1999; Nelson ve Narens, 1996, Akt. Karakelle, 2012). Üstbilgi, bireyin kendi düşünme süreçlerinin farkında olması ve bu süreçleri kontrol edebilmesi şeklinde ifade edilmiştir. Kendi zihinsel süreçlerinin daha fazla farkında olan, dolayısıyla daha bilinçli öğrenen bireylerin yetişmesinde, üstbilgi önemli bir öge olarak karşımıza çıkmaktadır (Özsoy, 2008). Üstbilgi öğrenme, problem çözme, kavrama, akıl yürütme, bellek gibi bilişsel süreçleri izlemek ve düzenlemek için kullanılır (Karakelle, 2012).

Üstbilgi konusunda Türkçe literatür incelendiğinde “metacognition” kavramı için farklı terimler kullanıldığı [Yürütücü biliş (Senemoğlu, 2005; Köksal, 2005); biliş üstü (Çetinkaya, 2000; Çetin, 2006; Yıldız, Akpınar ve Ergin, 2006); biliş ötesi (Sen, 2003; Yurdakul, 2004); biliş bilgisi (Selçuk, 2000)] görülmektedir (Akt. Özsoy, 2008). Araştırmamızda “metacognition” kavramı için üstbilgi terimi kullanmıştır (Özsoy, 2008).

Üstbilgi terimi çok farklı şekillerde tanımlanmıştır. Wellman (1985: 1) üstbilgi “düşünme hakkında düşünme” veya “bireyin biliş hakkında biliş” şeklinde ifade etmiştir. Weinert (1987: 8) ise üstbilgi “ikinci-düzey bilişler: Düşünceler hakkında düşünceler, bilgi hakkında bilgi ve eylemler hakkında düşünceler” olarak

belirtmiştir. Marzano ve diğerleri (1988: 9) araştırmaları sonucunda üstbilişi “belli görevleri yerine getirirken düşünmemizin farkında olmamız ve daha sonra bu farkındalığı ne yaptığımızı kontrol etmek için kullanmamız” şeklinde tanımlamıştır. Üstbilişi Baird (1990) “birinin kendi öğrenmesinin bilgi, farkındalık ve kontrolü” olarak ifade etmiştir. Hacker (1998: 11) üstbilişin daha geniş bir tanımlamasını yapmıştır. Hacker üstbilişi “bireyin ilgisinin, süreçlerinin ve bilişsel ve duygusal durumlarının bilgisi” ve “bireyin bilgisini, süreçlerini ve bilişsel ve duygusal durumlarını amaçlı biçimde izleme ve düzenlemesi” olarak tanımlamıştır. Taylor (1999: 24) üstbilişi şöyle tanımlamıştır; Üstbiliş, bireyin bildiklerinin bir değerlendirmesidir. Wilson (1999: 3) ise üstbilişi “bireyin kendi düşünme ve değerlendirmesi hakkında sahip olduğu farkındalığı ve kendi düşünmesini düzenleme yeteneği” şeklinde ifade etmiştir. Flavell (1987) üstbilişsel farkındalığı, düşünme hakkında düşünme olarak ifade etmiştir (Akt, Akın, 2006).

Üstbilişsel farkındalık; bireylerin kendi düşünme süreçlerine ve stratejilerine ilişkin sahip oldukları bilgiyi ve bu süreçleri izleme ve düzenleme yeteneklerini ifade etmektedir. Üstbilişsel farkındalık, öğrenme çalışmalarının planlı ve sistemli yürütülmesine ve bilişsel faaliyetlerin düzenlenmesine yardımcı olan ve öğrenmede başarıya ulaştıran önemli bir yapı olarak görülmektedir (Akın, 2006).

Bireylerin bilgilerinin düzeyini bilmelerinin, bilinmeyi kendi kendilerine ve doğrudan etkili olarak öğrenmelerine katkı sağlayabildiği belirtilmiştir. Üstbilişsel farkındalık becerilerinin birey tarafından kazanılması, bireyin akademik başarısının artmasına katkı sağlayacağı aktarılmıştır. Öğrenmenin, öz-düzenleme faaliyeti olduğu ve üstbilişsel farkındalığın bir düşünme sistematiği olduğu ifade edilmiştir (Doğanay ve Demir, 2011). Eğitim alanında yapılan son değişiklikler, geleneksel öğretmen merkezli yaklaşımdan, öğrencilerin üstbilişsel farkındalıklarını geliştirmeye doğru yönelen bir eğitim sistemine kayıldığını göstermiştir (Yokuş, 2009).

Öğrenmeyi öğrenme şeklinde de ele alınabilecek üstbilişsel farkındalığın, öğrenmenin her aşamasında yer alması gerektiği ifade edilmiş ve bireyin kendi öz düzenlemesini sağlamada planlama, organizasyon, denetleme ve değerlendirme alanlarında becerilere sahip olmasının anlamlı öğrenmeleri de beraberinde getireceği belirtilmiştir. Bu nedenle bilişsel becerilerin ve üstbilişsel farkındalık stratejilerinin kullanılması üst düzey kazanımların (analiz, değerlendirme, sentez) oluşmasında

daha çok işlevsel fonksiyonlara sahip olabileceği dile getirilmiştir. Birey kendisi ve öğrenme süreci hakkındaki bilgiye sahip olup, kendi düzeyini kontrol ettiğinde bu durumun kalıcı ve üst düzey öğrenmeleri beraberinde getireceği belirtilmiştir (Doğanay ve Demir, 2011).

Üstbiliş ve akademik başarı arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalar, üstbiliş öğretimi yoluyla başarının artırılmasına yönelik deneysel çalışmaları da beraberinde getirmiştir ve bu doğrultuda yapılan çalışmaların sonunda üstbiliş yeteneklerini geliştirmeye yönelik öğretim süreçleri uygulanan çocukların başarı düzeylerinde olumlu yönde ve anlamlı artışlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır (McDougall ve Brady, 1998; Naglieri ve Johnson, 2000; Teong, 2002; Victor, 2004; Özsoy, 2007, Çakıroğlu, 2007, Akt. Özsoy, 2008).

Üstbiliş çok önemli bir araştırma alanı olduğu yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılmıştır. Üstbiliş öğretimde kullanılan faydalı bir strateji olmasına karşılık, karmaşık ve anlaşılması zor olan bir kavramdır. Araştırmalar, birbiriyle ilişkili ancak birbirinden bağımsız olarak tarif edilen iki süreci, biliş ve üstbilişi analiz etmeye yönelik ihtiyacı açıkça ortaya koymaktadır. Bilişin bir formu olan üstbiliş, bireyin kendi düşünme süreçlerini içsel olarak fark etmesi, izlemesi, kontrol etmesi, kendi bilişini düzenlemesi ve değerlendirmesi olarak belirtilmiştir. Üstbiliş, bilişsel süreçler üzerinde aktif kontrolü içeren yüksek düzey düşünme süreci olarak görülmüştür. Üstbilişsel beceriler öğrenme sırasında etkin olarak öğrenmeyi izleme becerileridir ve birey bir soruya verdiği cevabı nasıl kontrol edeceğini, çalışma için ne kadar zaman ayıracağını, etkili öğrenme için nasıl bir yol izleyeceğini bilmezse öğrenme çok zor olabilmektedir (Boyacı, 2010). Bu strateji eksikliği öğretim faaliyetinin başarısız olmasına sebep olabilmektedir.

Flavell'in kuramı ile birlikte üstbiliş üzerinde yapılan çalışmalar günümüze kadar devam etmiştir ve üstbiliş bilgisinin, öğrenmeyi kolaylaştırdığı ifade edilmiştir. Yüksek özyeterliğe sahip ve üstbiliş stratejiler kullanan öğrencilerin performans başarıları arasında ilişki bulunmuştur ve araştırmacılar üstbilişin bireyin zihninin herhangi bir bölgesinde yer alan bir şey olmadığını fakat algı, dikkat gibi birçok işlevi kontrol eden, bilişe ait bir parça olduğunu belirtmişlerdir (Baykara, 2011).

2.1.3. Yaşam Doyumu

Çok eski zamanlardan beri dikkat çeken bir konu olan mutluluk konusu, psikolojik iyi oluş, öznel iyi oluş, yaşam kalitesi, yaşam doyumu ve olumlu duygulanım gibi kavramlar çerçevesinde incelenmektedir (Tuzgöl Dost, 2007). Günümüzde birey her türlü alanda zorluklarla dolu bir yaşamla mücadele etmektedir. Bu durum, bireyin psikolojik dengesini bozarak, bir yönden yaşamın devamı için gerekli olan enerjiyi açığa çıkarabilirken, diğer yönden enerjisini yok edebilecek düzeyde bir paradoksla bireyi çaresiz, savunmasız ve zayıf bırakabilmektedir (Avşaroğlu, Deniz ve Kahraman, 2005).

Yaşam doyumu, tüm zamanlarda insanlığın ilgi odağı haline gelmiş konulardandır. Doyum, beklentilerin, gereksinimlerin, istek ve dileklerin karşılanması şeklinde tanımlanmaktadır. Yaşam doyumu ise, genel olarak bireyin bütün yaşantısını ve bu yaşantının çok çeşitli boyutlarını içermektedir. Yaşam doyumu kavramı, belirli bir duruma ilişkin doyum olarak değil, genel olarak bütün yaşamdaki doyumunu ifade etmektedir (Özer ve Karabulut, 2007).

Doyum, beklentilerin, gereksinimlerin, istek ve dileklerin karşılanması olarak ifade edildiği belirtilmiştir. Neugarten (1961), tarafından kavramsallaştırılan yaşam doyumu bireyin beklentileriyle (ne istediği), elinde olanların (neye sahip olduğu) karşılaştırılmasıyla elde edilen durum ya da sonuçtur şeklinde ifade edilmiştir (Şener, 2008). Yaşam doyumu kavramının birçok tanımlaması yapılmıştır, aşağıda yapılmış olan bu tanımlamalardan bir bölümü sunulmuştur.

Yaşam doyumunu Tuzgöl Dost (2007), bireyin kendi seçtiği kriterlere göre yaşamının niteliği hakkındaki genel değerlendirmesi olarak, doyum alanlarını ise iş, aile, serbest zaman, sağlık, para, benlik ve kişinin yakın çevresi olarak, Selçukoğlu (2001), bireyin iyi olma algısını yansıtan bir tutum ya da arzulanan ile başarılan arasındaki algılanan farklılık olarak, Özer ve Karabulut (2007), bireyin beklentileriyle (ne istediği), elinde olanların karşılaştırılmasıyla (neye sahip olduğu) elde edilen durum ya da sonuç olarak ve yaşam doyumunun bireyin beklentilerinin, gerçek durumla kıyaslanmasıyla ortaya çıkan sonucu gösterdiği şeklinde tanımlamışlardır. Yiğit, Dilmaç ve Deniz (2011) ise bireyin mutluluğunun ve refahının sübjektif ve açık bir değerlendirmesi olarak tanımlamıştır. Yaşam doyumunun sübjektif olmasının sebebinin araştırmalarda bireylere basit bir şekilde

hayatlarının bütününden tatmin olup olmadıklarının sorularak öğrenilmesinden kaynaklanmakta olduğunu ifade etmişlerdir.

Ayrıca yaşam doyumunu Ünal (2011), bireyin kendi kültürü ve değerler sistemi içinde kendi durumunu algılayış biçimi olarak, Çivitçi (2009), bireyin kendi yaşamından bütün olarak ya da aile, arkadaş, yaşanılan çevre gibi belirli yaşam alanları açısından hoşnut olup olmadığına ilişkin yaptığı genel bilişsel değerlendirmeler olarak, Mutlu (2012), bireyin, yaşamdan beklentileri ile yaşadıkları arasındaki benzerlik veya benzemezliğe ilişkin duygusal tepkiler, diğer bir şekilde ifade edildiğinde, bireyin sübjektif normlarıyla yaşamı arasındaki çakışmalar olarak ifade etmişlerdir.

Bireyin kendini sağlıklı hissedebilmesi için yaşamdan keyif almasının önemli olduğu ifade edilmiştir. Dünya Sağlık Örgütü, yaşam kalitesini “bireylerin kültürel bağlamları içindeki yaşamlarını ve yaşamlarındaki değer sistemlerini ve hedeflerini, standartlarını, ilgilerini algılamaları” şeklinde tanımlamıştır. Bu tanım, fiziksel sağlık, psikolojik durum, bağımsızlık düzeyi, sosyal ilişkiler, çevresel özellikler ve ruhsal özellikler olmak üzere altı alanı kapsamaktadır. Sağlık tanımının bu şekilde genişletilmesi iyilik hali kavramını ön plana çıkarmıştır. Yaşam kalitesi göstergeleri olarak bireyin işinden aldığı doyum, aile yaşamından aldığı doyum, çevresinden aldığı doyum ve özel yaşamından aldığı doyum gibi bireyin kendi yaşam deneyimlerine gösterdiği tepkiler ile beceri ve öğrenme gibi değişkenler araştırmalarda kullanılmıştır (Ünal, 2011). Bireyin iş yaşamı, sosyal yaşamı, arkadaşlarıyla olan yaşamı ve mesleki yaşamı ile çeşitli gruplar içindeki yaşamı genel olarak bireyin yaşama ilişkin algılamasını ve doyumunu etkileyebilmektedir (Mutlu, 2012).

Çocukların mutlu olmasının, toplumdaki herkesin üzerinde uzlaşabileceği bir konu olduğu ifade edilmiştir. Bireylerin mutlu bir çocukluk geçirmeleri, ebeveynler başta olmak üzere eğitimciler, ruh sağlığı alanındaki uzmanlar ve toplumun diğer kesimleri için istenilen bir durumdur. Çocuk ve ergenlerin yaşantılarından genellikle hoşnut ve mutlu olmalarının, hem duygusal ve sosyal gelişim yönünden hem de ileriki yıllarda yaşamlarını kolaylaştırabilecek pozitif bir güce ulaşmaları bakımından önem taşımakta olduğu ifade edilmiştir (Çivitçi, 2009).

Yaşam doyumu öznel olmanın bir boyutu olarak görülmektedir. Öznel iyilik hali hem yaşam doyumuyla (bilişsel değerlendirme) hem de buna eşlik eden duyguyla (devam eden duygusal tepkiler) ilişkili bir kavramdır. Yaşam doyumunu, bireyin fiziksel fonksiyonunu, psikolojik durumunu, aile içindeki ve dışındaki sosyal ilişkilerini, çevre etkilerini ve inançlarını da kapsar. Yaşam alanlarının tek bir alanını değil, tümündeki doyumunu ifade eden yaşam doyumunu, çok boyutlu bir kavramdır. Bireylerin yaşam doyumunu etkileyen unsurların günlük yaşamdan mutluluk duyma, yaşamı anlamlı bulma, amaçlara ulaşma konusunda uyum, pozitif bireysel kimlik, fiziksel olarak bireyin kendisini iyi hissetmesi, ekonomik güvenlik ve sosyal ilişkiler olduğu ifade edilmiştir (Ünal, 2011).

İlk ergenlik dönemi bedensel, duygusal ve sosyal gelişim açısından oldukça çok önemli sayılabilecek yaşları içeren bir dönemdir. Bu yaş grubundaki ergenlerin yaşam doyumunu etkileyecek faktörlerin ve yaşam doyumunu ile ilişkili psikolojik değişimlerin incelenmesinin faydalı olacağı düşünülmüştür (Çivitçi, 2007). Bu önemden dolayı algılanan arkadaş sosyal desteği, üstbilişsel farkındalık ve kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliliği de önemlidir.

2.1.4. Algılanan Sosyal Destek

Hızlı değişim ve gelişmelerin yaşanması bireyin yaşamını olumlu ve olumsuz birçok açıdan etkileyebilmektedir. Değişim süreci ve bu değişmeye bağlı olarak gösterilmesi gereken uyum çabası ne kadar çok olursa bireyin algılama ve yorumlama düzeyine göre ortaya çıkabilecek stres tepkisi de o oranda yüksek olabilmektedir. Bireyler, bu hızlı gelişim ve değişmeye uyum sağlamaya çabalarlarken yaşam kaliteleri çoğu zaman etkilenmekte, kimi zaman da kendi iyilik hallerini göz ardı edebilmektedirler. Sosyal bilimlerdeki multidisipliner araştırma programlarında, sağlık ve iyilik hali için sosyal ilişkilerin anahtar role sahip olduğu belirtilmiştir. Çok yönlü bir kavram olan sosyal desteğin, tanımlanması, kavramsallaştırılması ve ölçülmesinin zor olduğu ifade edilmiştir (Ünal, 2011).

Son 25 yıldır büyük ilgi çeken sosyal desteğin rolü, bir başatme kaynağı ve hastalıklara karşı koruyucu olarak görülmüştür. Gün geçtikçe daha çok sayıda uzman toplum içinde ruh sağlığı bakımı yaklaşımının bir sonucu olarak, aile, arkadaş ve yakın çevrenin sağladığı bu doğal destekten faydalanmaya yönelmişlerdir. Doğal

destek sistemlerinin psikolojik sorunların çözümlerini kolaylaştırma veya zorlaştırmada önemli rol oynadıkları ifade edilmiştir. Araştırmacılar desteğe ihtiyacı olanlara bakmanın bakan bireyler üzerinde yaratabileceği yük ve strese de dikkat çekmektedirler. Hastalar veya desteğe ihtiyacı olanlar kadar, desteği verenlerin kendilerinin de sosyal desteğe ihtiyaç duydukları görülmektedir ve bu da sosyal destek kavramının önemini göstermektedir (Eker, Arkar ve Yıldız, 2001).

Birey toplumun bütünüyle etkileşim içindedir. Birey bir yönden bulunduğu koşulları etkileyebilirken bir yönden de bulunduğu koşullardan etkilenebilmektedir. Bu açıdan düşünülürse birey hem kendi iç dünyasında hem de içinde yaşadığı toplumda çeşitli sorunlar yaşayabilmektedir. Birey yaşadığı bu sorunları çözebilmek adına çaba sarf edebilmektedir. Birey bu sorunları çözerken en yakınında sürekli etkileşim içinde olduğu ailesi, arkadaşları, iş ve okul ortamındaki bireylerden sorunlarının çözümü için destek alabilir. Bu destek bireyin hem psikolojik hem de fizyolojik yönden iyi oluş hâline yardım edebilmektedir (Yüksel & Baytemir, 2010).

Sosyal desteğin tanımı ile nasıl işlediği konusu görüş ayrılıklarına neden olmaktadır. Çevre aracılığıyla sağlanan bu yardımın ister somut, araçsal, ister emosyonel, kendilik değerini artırıcı olsun her ikisinin de bireyin stresörlerin zararlı etkilerini hafifletici fonksiyonu olduğu ifade edilmiştir (Çakır ve Palabıykoğlu, 1997).

Ekonomik, kültürel, sağlık, eğitim ve sosyal imkanların dağılımı sorunu günümüzde de önemini korumaktadır. “Sosyal destek” kavramı ise tüm bu imkansızlıklardan etkilenen bireylere, geçici fakat acil yapılan faaliyetlerin tümünü ifade eden bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal destek, sıkıntı yaşayan ve zor durumda kalan bireyin aile üyelerinin, akrabalarının, arkadaşlarının veya diğer toplumsal ilişkilerinin sağladığı duygusal, araçsal ya da bilgisel yardımlar şeklinde tanımlanırken (Gürsoy, 2010), algılanan sosyal destek kişinin kendisine uygun bir arkadaşına sahip olma algısı (Cohen ve Wills, 1985, Akt. Martins ve diğ., 2011), veya belli bir kaynaktan gelen ilgi gösterici davranışlara sahip olma algısıdır şeklinde tanımlanmıştır (Walen and Lachman, 2000, Akt. Martins ve diğ., 2011).

Sosyal destek kavramı düşünüldüğünde ilişkinin niteliği önemli olarak görülmektedir. Algılanan sosyal destek en genel anlamıyla bireyin ilişkiden sağladığı doyumu olarak ifade edilmektedir (Karadağ, 2007). Bazı bilimcilere göre sosyal destek, ilişkide bulunan birey sayısından çok, sırlarını paylaşabildiği, güven

duyduğu ve kendisi için önemli gördüğü kişiyle kurulan yakın bağıdır. Sosyal desteğin işlevselliği bireyin ihtiyaç duyduğu destek türü ile algıladığı destek türünün uyuşmasına bağlıdır. Sosyal destek, bireylerin durumla ilgili iyimser düşünmesine sebep olduğu gibi stresle başa çıkmada da etkilidir (Akıncı, 2008).

Sosyal destek, farklı şekillerde tanımlansa da tüm araştırmacılar, sosyal desteğin bireyler arasındaki davranış ve ilişkilerin bazı türleriyle alakalı olduğunu ifade etmişlerdir ve genel olarak düşünüldüğünde sosyal desteğin iki temel bileşeni olduğu belirtilmiştir. Bu bileşenler, bireyin ihtiyaç hissedildiğinde destek alabileceği insanların varlığının algısı ve bu insanların desteğinden memnuniyet derecesidir. Algılanan sosyal destek, bireylerin yaşamlarının çeşitli alanlarında geliştirdikleri kendilerine değer verildiği, özen gösterildiği, ihtiyaç duyduklarında yardım alabilecekleri insanların bulunduğu, sahip oldukları ilişkilerde tatmin oldukları inancını işaret eden genel bir kavram olarak ifade edilmiştir (Karadağ, 2007).

Uzmanlar gün geçtikçe bireyin gelişimi ve uyumu için, sosyal çevresini ve sosyal destek sistemini daha fazla önemsemektedirler. Bireyin sosyal destek kaynakları, ailesi, en geniş aile çevresi, arkadaşları, karşı cins arkadaşı, öğretmenleri, iş arkadaşları, komşuları, ideolojik, dinsel veya etnik gruplar ile bireyin içinde yaşadığı toplum gibi faktörlerden meydana gelmektedir. Aile bireyleri veya eşler arasındaki çatışmalar, baba veya annenin işini kaybetmesi veya eşlerden birinin ölümü, sosyal beceri yetersizliği veya bireydeki cinsel sapmalar, bireyin formal ve informal yardım kaynakları konusundaki bilgisizliği, göçler, hastalık, ailenin istemediği 'bir dinden veya etnik kimlikten biriyle evlenmek gibi olaylar bireyin sosyal destek düzeyinin düşebilmesinde örnek olarak gösterilebilir (Yıldırım, 1997).

Ergenlik yıllarında bilişsel, sözel ve mantıksal değişimlerle birlikte sosyal ve duygusal açıdan da değişiklik olduğundan ergenin ailesi ve arkadaşlarıyla olan iletişimi de çeşitlenmekte ve farklılaşabilmektedir. Ergenlik döneminde birey, çocukluk yıllarından farklı şekilde yeni ilişkiler kurma isteği içerisindedir. Çocukluk ve ergenlik yılları arasında sosyal ilişkiler değişmektedir. Ergenlik döneminde önem kazanan konu ise akran ilişkileri olmaktadır (Bayhan ve Işıtan, 2010). Ergenlik dönemindeki bu değişimler algılanan arkadaş sosyal desteğinin önemini gözler önüne sermektedir.

Sosyal ilişkilerde bireylerin birbirlerine sağladığı en önemli faydalardan birinin sosyal destek olduğu ifade edilmiştir (Kapıkıran ve Özgüngör, 2009). Sosyal desteğin en önemli işlevinin stres verici yaşam olaylarının ve yaşam güçlüklerinin yarattığı psikolojik zararları azaltması veya dengeleyerek tampon görevi görmesi olarak ifade edilmiştir (Terzi, 2008).

Algılama, yaşantıların ve uyarıcıların farkında olmaktır. Yapılan çalışmalar neticesinde sosyal destek kaynaklarının, bireye üç farklı biçimde yardım sunduğu belirtilmiştir. Bunlar, maddi destek (materyal destek), duygusal destek ve zihinsel destek (bilgisel destek) tir (Bayraktar, 2011).

Sosyal desteğin maddi (materyal işlevi, araçsal destek) ne bireye para veya eşya ödünç verme veya bu verilen paraları ve eşyaları bağışlama, birey yerine ev işi, alışveriş yapma, faturaları ödeme gibi davranışlar örnek olarak gösterilebilir. Bireye maddi (materyal, araçsal destek) destek sağlamanın, bireyin sorunun doğrudan onun adına çözmek gibi bir faydası bulunmaktadır. Bu sosyal destek biçimi bazı durumlarda çok değerli olabilmektedir. Yürüyemeyecek bir durumda olan hasta bir birey için alışveriş yapmak oldukça faydalı bir davranış olabilmektedir. Maddi destek bireyin üzerindeki iş yükünü azaltabilir, bireyin biriktirmesini ve etkinliklere daha fazla zaman ayırabilmesini sağlayabilmektedir (Budak, 1999; Karadağ, 2007; Bayraktar, 2011; Ünüvar, 2003).

Sosyal desteğin duygusal işlevi karşındaki bireyin sorunlarını dinleme, duygularını paylaşma, sevgi, saygı, şefkat gösterme gibi davranışlarla görülebilmektedir. Bu davranışlar bireyin stresli olayların sonuçları ile duygusal açıdan baş edebilmelerini sağlamada faydalı görülmektedir. Duygusal destek bireylerin psikolojik sağlığı ile yakından ilişkilidir ve duygusal destek içeren davranışlar bireyin yakın çevresi tarafından sevildiğini, sayıldığını, anlaşıldığını hissetmesini sağlayabilmektedir. Bu duygular bireyde özgüven artışı gibi olumlu değişikliklerin yaşanmasını sağlayabilir. Zihinsel destek (bilgisel destek), bireye kişisel ve çevresel sorunlarıyla ilgili, bilgi sağlama, öğüt verme ve rehberlik etme gibi davranışları içermektedir. Birey herhangi bir stres kaynağı ile karşılaştığında sorunu çözümede yetersiz kaldığını hissedebilmektedir. Bu durum sosyal çevrenin, bireyin daha önceden dikkatini çekmemiş, sorunu çözücü nitelikte olan yeni çözüm yolları önermek yoluyla zihinsel destek (bilgisel destek) sağlayıp, sorunu çözmesinde yardımcı olabilmektedir (Karadağ, 2007; Budak,1999; Bayraktar, 2011; Ünüvar, 2003; Nur Şahin, 2011).

Bu sosyal destek kaynaklarının dışında, sosyal destek kaynağı olarak yansıtıcı destekte karşımıza çıkmaktadır. Yansıtıcı destek (Değerlemeseli Destek), bireyin davranışları, düşünceleri, duyguları hakkında geri bildirim almasını sağlayabilmektedir. Bireyin kendisine benzer başka bireylerle karşılaştırılması, objektif değerlendirmenin mümkün olmadığı ortamlarda, davranış, duygu ve düşüncelerin değerlendirmesinde önemlidir. Birey bu tür bir karşılaştırmayı isteyebilmektedir. Bu sosyal destek türü, bireyin kendini değerlendirebilmesini, davranışlarını faydalı bir biçimde değiştirmesini sağlayabilmektedir. Sosyal destek genel olarak, bireylere yaşam zorlukları ile başa çıkmada kaynaklar sağlayabilmektedir. Stres zamanlarında sosyal desteğin, sağlık üzerinde olumlu bir etkisi olabilmektedir. Gündelik sorunlarla başa çıkmada etkileri daha belirsiz ve daha uzun vadeli olarak görülebilmektedir (Budak, 1999; Bayraktar, 2011; Karadağ, 2007; Gürsoy, 2010).

2.2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.2.1. Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterliliği İle İlgili Araştırmalar

Demir (2003) "*Kayseri'de öğrencilerin ilköğretimden ortaöğretime geçişinde sosyoekonomik faktörlerin etkisi*" adlı çalışmasında, ilköğretim sekizinci sınıflardan 491 öğrenci ile ortaöğretim birinci sınıflardan 1302 öğrenci üzerinden çalışmasını yürütmüş, anne-babasının mesleki statüsü ve ailelerinin geliri yüksek olan öğrencilerin daha çok Anadolu ve Fen Liselerine, anne babasının mesleki statüsü ve ailelerinin geliri düşük olan öğrencilerin ise daha çok mesleki ve teknik liselerine gitmekte olduklarını tespit etmiştir. Ayrıca Fen Liselerini, Anadolu Liselerini ve Özel Liseleri tercih eden öğrencilerin çalışma odasına sahip olma oranlarının diğer okulları tercih edenlerden daha fazla olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Anne babanın mesleklerinin, ailenin gelir düzeyinin, ailenin çocuklarına sundukları imkanların, öğrencinin cinsiyetinin öğrencinin ortaöğretime geçişinde etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Yelken (2008)'in "*Orta öğretim son sınıf öğrencilerinin üniversite tercihlerini ve meslek seçimini etkileyen faktörler – Sakarya il merkezi örneği*" adlı çalışması, 230'u kız, 363'ü erkek toplamda 593 lise öğrencisi üzerinden yürütülmüş, mesleki

tercihlerin cinsiyet faktörüne bağlı olarak değiştiği, erkek öğrencilerin en çok tercih ettikleri bölümlerin başında mühendislik ve öğretmenlik bölümlerinin, kız öğrencilerin tercih ettikleri bölümlerin başında ise öğretmenlik ve tıp bölümlerinin geldiği görülmüştür. Ayrıca erkeklerin kızlara oranla daha kararsız oldukları görülmüştür. Aynı zamanda öğrencilerin mesleki tercihlerinin ailelerinin aylık ortalama gelirine, okul türüne göre farklılık göstermekte olduğu bulgulanmıştır.

Evren (1999) *“Mesleki grup rehberliğinin cinsiyetleri farklı ilköğretim okulu sekizinci sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluklarına, mesleki benlik algılarına ve mesleki tercihlerine etkisi”* isimli çalışmasını 50 ilköğretim sekizinci sınıf öğrencisi üzerinde yürütmüştür. Araştırmada mesleki grup rehberliği uygulaması alan ve almayan cinsiyetleri farklı öğrencilerin mesleki olgunlukları, mesleki benlik algıları ve mesleki benlik algıları doğrultusunda meslek tercihi yapmaları arasında farklar olup olmadığını incelenmiştir. Araştırma sonuçları deney ve kontrol gruplarının mesleki olgunluk puanları arasında mesleki grup rehberliği alan deney grubu lehine anlamlı farklar olduğunu göstermiştir. Bunun yanında deneklerin mesleki benlik algıları doğrultusunda ilgi ve yeteneklerine ilişkin meslek tercihlerinde deney grubu ve deney grubundaki kızlar lehine anlamlı farklar bulunmuştur.

Bacanlı (1995) *“Mesleki grup rehberliğinin lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerine etkisi”* isimli çalışmasında mesleki grup rehberliğinin lise 1. Sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerine etkisini araştırmıştır. Araştırma 21 deney grubu (11 kız, 10 erkek), 21 kontrol grubu (11 kız, 10 erkek) olmak üzere toplam 42 öğrenci üzerinden yürütülmüştür. Araştırma mesleki grup rehberliği yönteminin lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyini arttırmada etkili olduğunu göstermiştir.

Bal (1998)’ın *“Ergenlik döneminde mesleki karar verme olgunluğunun incelenmesi ve mesleki karar verme eğitim programının etkisinin araştırılması”* isimli çalışmasının ilk bölümünde, ilişkisel tarama modelini kullanmış, ergenlerin mesleki olgunluk düzeyleri ile benlik kavramları, aile ortamını psiko-sosyal algılayışları, bazı akademik ve demografik değişkenler arasındaki ilişki incelenmiş; ikinci bölümünde ise, “Solomon Dört-Grup Deneysel Modeli” uygulanarak “Mesleki Karar Verme Eğitim Programı”nın etkisi araştırılmıştır. Araştırmanın ilk bölümünün örneklemini değerlendirmeye alınan 2434 lise 1. 2. Ve 3. Sınıf öğrencisi oluşturmuştur. Mesleki olgunluk ile ailenin psiko-sosyal algılanışının iki alt-boyutu arasında ve mesleki

olgunluk verileri ile akademik başarı, cinsiyet, anne-baba eğitim düzeyi, kendi eğitim düzeyi (1., 2., 3. Sınıf olması) ve lise türü (resmi ya da özel) arasında .01 ve .05 manidarlık düzeyinde, anlamlı derecede ilişki bulgulanmıştır. Araştırmanın ikinci bölümünde ise mesleki karar verme eğitim programının bireylerin mesleki olgunluk düzeyleri üzerindeki etkisi incelemiştir. Bu çalışma mesleki karar verme eğitim programına katılan deney grubu öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin anlamlı biçimde yükseldiğini göstermiştir.

Ciğerci (2006)'nin yaptığı "*Üstün yetenekli olan ve olmayan ergenlerde benlik saygısı başkalarının algılanması ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkileri*" isimli araştırmanın amacı üstün yetenekli olan ve üstün yetenekli olmayan ergenlerde benlik saygısı ve başkaları tarafından algılanmaya ilişkin düşüncelerin psikolojik belirtiler üzerindeki etkisini araştırmaktır. Araştırmanın örneklemini Sakarya Fen Lisesinden 200 ve Sakarya Atatürk Lisesinden 200 olmak üzere lise birinci, ikinci ve üçüncü sınıflarda eğitim gören ve rastgele seçilmiş olan toplam 400 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmadan, üstün yetenekli ergenlerde normal akranlarına oranla başkalarının kendilerine ilişkin olumlu fikirlere sahip oldukları düşüncesinin daha yaygın olduğu görülmüştür. Üstün yetenekli ergenlerin normallere göre depresyon, somatizasyon, obsesif-kompulsif bozukluk, paranoya ve psikotizm gibi psikolojik belirtileri taşıma olasılığının daha fazla olduğu görülmüştür. Ayrıca araştırma grubunun genelinde kızların erkeklere oranla depresyon, obsesif-kompulsif bozukluk, kişiler arası duyarlılık ve anksiyete düzeylerinin daha fazla olduğu bulunmuştur.

Uzun (2006)'un yaptığı "*Üstün veya özel yetenekli öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumları ile akademik başarıları arasındaki ilişki*" isimli araştırmanın örneklemini İzmir ile Manisa Bilim ve Sanat Merkezlerine kayıtlı 130 öğrenci oluşturmaktadır. Bu sayının Türkiye genelindeki Bilim ve Sanat Merkezlerine devam eden öğrencilerin yaklaşık %6'sına karşılık geldiği aktarılmıştır. Araştırma sonucunda üstün veya özel yetenekli öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları ile cinsiyet, anne-baba eğitim düzeyi, ailenin geliri, derse giren öğretmenin cinsiyeti arasında anlamlı fark bulunmamış; öğrencilerin tutumları ile yaş, sınıf düzeyleri, not ve Bilsen'e giriş alanları arasında anlamlı farklılaşma bulunmuştur.

Budak (2007)'ın yaptığı ‘*Matematikte üstün yetenekli öğrencileri belirlemede bir model*’ isimli araştırmanın örneklemini, 6’ncı ve 8’nci sınıflarda yer alan, toplam, 275 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada matematik dersinde üstün yeteneğe sahip olan öğrencileri tespit etmek için bir model geliştirilmiştir. Bu modele de Matematikte Üstün Yetenekli Öğrencileri Belirleme Modeli (MÜYÖB) ismi verilmiştir. Araştırma sonucunda Matematikte Üstün Yetenekli Öğrencileri Belirleme (MÜYÖB) modelinin, geçerli bir belirleyici model olduğu; belirlediği öğrencilerin üstün yetenekli niteliği taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ataman (2008)'ın “*Üstün yetenekli çocuklarda aile ortamının bazı demografik değişkenler açısından incelenmesi: İstanbul Bilssem örneği*” isimli araştırmanın örneklem grubunu Bilim ve Sanat Merkezi (BİLSEM)’nde çocukları öğrenim görmekte olan 100 ebeveyn oluşturmuştur. Bu çalışma Bilim ve Sanat Merkezi (BİLSEM)’ne devam eden üstün yetenekli çocuk ebeveynlerinin çeşitli sosyokültürel ve ekonomik özellikler ile aile ortamlarının yapısı açısından değerlendirilmesini amaçlamıştır. Araştırmaya katılan ebeveynlerin %97’si evli; %3’ü boşanmıştır yani üstün yetenekli çocuklar anne-baba birlikte olan ailelerin çocuklarıdır. Ebeveynlerin eğitim düzeyleri incelendiğinde; ilk sırayı %49 ile üniversite mezunlarının aldığı görülmektedir. Bunu % 17 ile ortaöğretim ve %16 ile yüksek lisans mezunları izlemiştir. Yüksek okul mezunu olan veliler % 6, Doktora eğitimini tamamlamış olan veliler ise % 5’dir. Son sırayı %3 ile ilkokul ve ortaokul mezunu olan veliler almıştır. Örneklem grubunun yaklaşık %76’sı yüksek öğretimlidir. Araştırma, üstün yetenekli çocukların ailelerindeki çocuk yetiştirme tutumlarının; anne ve baba arasında benzerlik gösterdiğini bulgulamıştır.

Tunalı (2007)'nın “*Somut işlemsel dönemdeki üstün ve normal zekalı çocukların somut düşünme yeteneklerinin incelenmesi ve Raven Standart İlerleyen Matrisler Testinin 8-9 yaş çocuklar üzerinde geçerlik güvenirlik ön norm çalışması*” adlı çalışmasının örneklemini İstanbul ilinde ikamet eden 438 çocuk oluşturmuştur. Çalışmanın amacı somut düşünme yeteneği ve zekâ ilişkisini, üstün zekâlılarda somut düşünme yeteneğinin nasıl farklılık gösterdiğini tespit etmektir. Ayrıca zekâ ve somut düşünme yeteneğinin, cinsiyet, sınıf, sosyo-ekonomik seviye, okul türü, okul öncesi eğitim alma, annenin eğitim durumu, annenin ev dışında çalışması ve babanın eğitim durumuna göre farklılaşma durumu incelenmiştir. Yapılan istatistiksel analizlerde, Raven Standart İlerleyen Matrisler Testinin (Plus Version)

ve Somut İşlemsel Düşünme Testinin geçerli ve güvenilir testler olduğu bulunmuştur. Ayrıca, araştırma sonucunda öğrencilerin zeka düzeyleri ve somut düşünme yetenekleri; cinsiyet, sınıf, sosyo-ekonomik seviye, okul türü, okul öncesi eğitim alma, annenin eğitim durumu, annenin ev dışında çalışması ve babanın eğitim durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği görülmüştür.

Saylam Kırıcıoğlu (2009)'nın "*Sınıf öğretmenlerinin müzik dersi öğretimine ilişkin bilgi düzeyleri, öz-yeterlik algıları ile tutumlarının belirlenmesi*" adlı araştırmasının örneklemini çeşitli illerde görev yapan 164 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Sınıf öğretmenlerinin müzik dersi öğretimine ilişkin bilgi düzeyleri, öz-yeterlilik algıları ile tutumlarının belirlenmesini amaçladığı bu araştırmadan elde edilen veriler, öz yeterlik algılarına ilişkin bulgular incelendiğinde sınıf öğretmenlerinin müzik dersi öğretimine ilişkin bilgi düzeylerinin cinsiyetlerine, meslekteki hizmet yılına, son mezun oldukları eğitim basamağına, hizmet içi eğitim alma durumlarına ve görev yaptıkları illere göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. Sınıf öğretmenlerinin müzik dersi öğretiminde ki öz yeterlik algılarına ilişkin bulgular incelendiğinde de cinsiyet, mesleki hizmet süresi, en son mezun olunan eğitim basamağı özellikleri açısından anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür. Bununla birlikte öğretim sırasında müzik eğitimi alan ve almayan sınıf öğretmenlerinin Müzik dersi öğretimine ilişkin özyeterlilik algılarının değiştiği sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak sınıf öğretmenlerinin müzik dersi öğretimine ilişkin tutum ölçeğinden aldıkları puanlar incelendiğinde; cinsiyet, meslekteki hizmet yılı değişkenleri açısından anlamlı farklılık olmadığı, ancak mezun olunan eğitim basamağı açısından sınıf öğretmenlerinin Müzik dersi öğretimine ilişkin tutumlarının farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Sahranç (2007) "*Stres kontrolü, genel öz-yeterlik, durumluk kaygı ve yaşam doyumuyla ilişkili bir akış modeli*" isimli araştırmasında üniversite öğrencilerinin genel öz-yeterlik algısı, durumluk kaygı, stres kontrol değerlendirmesinin ekzojen değişkenleri ve yaşam aracı (mediator) değişken olarak ele alınıp akış deneyimiyle ilişkisini betimleyen bir model tanımlamaya çalışmıştır. Bu araştırmanın çalışma grubu, 671 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırma sonucunda genel öz-yeterlik değişkeninin, yaşam doyumunu ve akış deneyimini doğrudan ve olumlu yönde etkilemekte olduğu görülmüştür. Stres kontrol değerlendirmesi değişkeninin, yaşam doyumu ve akış deneyimi değişkenlerini doğrudan ve olumlu yönde

etkilemekte olduğu ve Genel öz-yeterlik değişkeninin, akış deneyimini yaşam doyumunu üzerinden dolaylı ve olumlu yönde etkilediği de görülmüştür. Ayrıca genel öz-yeterlik ve stres kontrol değerlendirmesi değişkenleri arasında olumlu yönde bir ilişki bulunmuştur.

Tarakcı (2009)'nın *''Türk özel sektör yöneticilerinin çatışmaları çözmede kullandıkları stiller ve bu stillerin öz yeterlilik algılamasıyla ilişkisi''* isimli araştırmasının örneklemini farklı şirketlerde çalışan 88 yöneticiden oluşturmaktadır. Bu çalışmada çatışma çözme stilleri ile öz-yeterlik arasındaki ilişkiyi araştırılmıştır. Araştırma sonucunda; yöneticilerin, çatışmayı yönetmede ağırlıklı olarak, bütünleştirme ve uzlaşma stilini tercih ettikleri, kendilerini oldukça yeterli algıladıkları (özyeterliklerinin yüksek olduğu), özyeterlikleri arttıkça bütünleştirme stilini, özyeterlikleri azaldıkça kaçınma stilini kullandıkları, ayrıca yöneticilerin özyeterlik algılamaları ve çatışma yönetim stilleri ile yaşları, eğitim düzeyleri, ilgili alanda kursa katılma durumları ve yabancı bir ülkede kalma durumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmazken; yöneticilik pozisyonu ile hükmetme stili, çalışma süresi ile hükmetme ve uzlaşma stili, yabancı dil bilgisi ile ödün verme stili arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

Arkan (2011)'nin yaptığı *''Sınıf öğretmenlerinin problem çözme becerisini kazandırmaya yönelik öz-yeterlikleri ile ilköğretim öğrencilerinin problem çözme becerileri arasındaki ilişki''* isimli araştırmanın örneklemini, İstanbul ilindeki devlet ve özel okullarda görev yapan ve 4. ve 5. Sınıf okutan öğretmenler arasından kota örnekleme yöntemiyle seçilen 230 öğretmen ve bu okullarda 4. ve 5. Sınıfta okuyan 802 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde problem çözme becerisini kazandırmaya yönelik öz-yeterlik düzeyleri ile ilköğretim 4. Ve 5. Sınıf öğrencilerinin problem çözme becerileri arasındaki ilişkiyi araştırmaktır. Araştırmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

1. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde problem çözme becerisi kazandırmaya yönelik özyeterlikleri yüksek düzeydedir. Cinsiyete, okuttukları sınıf düzeyine, mesleki kıdeme göre anlamlı farklılaşma olmazken; öğrenim durumuna, probleme dayalı öğrenmeye yönelik teorik bilgisi olma durumuna ve probleme dayalı öğrenmeyi derslerinde kullanma durumlarına göre anlamlı farklılaşma görülmektedir.

2. Öğrencilerin problem çözme becerisine sahip olma düzeylerini belirlemek amacıyla hesaplanan aritmetik ortalama ve standart sapma değerlerine göre öğrenciler kendilerini yüksek düzeyde problem çözebilir olarak algılamaktadırlar. Öğrencilerin problem çözme becerisine sahip olma durumları cinsiyete, ailede öğretmen olma durumuna, okul türüne göre anlamlı bir farklılaşma gözükmezken; sınıf düzeyine ve sosyal bilgiler dersi başarı ortalamalarına göre anlamlı bir farklılaşma görülmektedir.
3. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde problem çözme becerisini kazandırmaya yönelik öz-yeterlikleri ile 4. ve 5. Sınıf öğrencilerinin bu beceriye sahip olma düzeyleri arasındaki ilişki durumunu belirlemek amacıyla yapılan pearson çarpım momentler korelasyon analizine göre aralarında anlamlı ve negatif yönlü zayıf bir ilişki şeklindedir.

Kayhan Yardımcı (2007)'nin yaptığı "*İlköğretim öğrencilerinde algılanan sosyal destek ile öz-yeterlik ilişkisi ve etkileyen değişkenlerin incelenmesi*" isimli araştırmanın örneklemini Ankara ilinde ikamet eden 6-7-8. Sınıfta öğrenim gören toplam 623 öğrenci oluşturmuştur. Bu araştırma, ilköğretim öğrencilerinde algılanan sosyal destek ile öz-yeterlik ilişkisini ve etkileyen değişkenleri incelemek amacıyla yapılan "tanımlayıcı ilişkisel" bir çalışma şeklinde yapılmıştır. Bu araştırma ilköğretim öğrencilerinde algılanan sosyal destek ile öz-yeterlik arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Sonuç olarak, ilköğretim öğrencilerinde cinsiyet, sınıf, ailenin ekonomik durumu, öğrencinin algıladığı sağlık durumu ve başarı durumu değişkenlerinin algılanan sosyal destek ile öz-yeterliği etkilediği, algılanan sosyal destek ile öz-yeterlik arasında pozitif yönlü, zayıf bir ilişkinin olduğu bulunmuştur. Ergenlerde algılanan sosyal desteğin ergenin öz-yeterlik becerilerini etkilediği belirlenmiştir.

Ercivan Zencirci (2008) "*Görsel sanatlar öğretmeni adaylarında özgün baskının yaratıcı düşünme becerileri ve öz-yeterlik algısı üzerindeki yansımaları*" isimli çalışmada özgünbaskı eğitiminin görsel sanatlar öğretmen adayı olan Resim-iş eğitimi öğrencilerinin, öz-yeterlik algılarını ve yaratıcı düşünce becerilerini geliştirmede etkisinin olup olmadığını saptayabilmeyi amaçlamıştır. Çalışma betimsel niteliktedir ve çalışmada genel tarama modellerinden tekil tarama ve ilişkisel tarama yöntemleri kullanılmıştır. Çalışmanın örneklemini çeşitli üniversitelerde öğrenim gören 2. Sınıf Özgünbaskı Anasanat Atölye öğrencileri olan

65 kişiden oluşmaktadır. Araştırma sonucunda, özgünbaskı resim eğitiminin görsel sanatlar öğretmeni adaylarının öz-yeterlik algıları ve yaratıcı düşünme becerileriyle pozitif ve anlamlı bir ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Öz-yeterlik algıları ile yaratıcı düşünme ve akıcılık, esneklik ve özgünlük alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Güven (2008)'in *''Bir hazır giyim işletmesinde çıraklık eğitimi kapsamında çalışan ergenlerin öz-yeterlik inançlarının kimlik, sosyal karşılaştırma eğilimi ve demografik değişkenler bağlamında incelenmesi''* adlı çalışmasının amacı çıraklık eğitimi kapsamında çalışan ergenlerin öz-yeterlik inançlarının kimlik, sosyal karşılaştırma eğilimi ve ilgili demografik değişkenler (cinsiyet, yaş, çalışılan bölüm, çalışma süresi, örgütsel aidiyet, ailenin aylık geliri, çalışma nedeni, anne-babanın eğitim durumu ve yaşam yeri) bağlamında incelenmesidir. Araştırma, Denizli ilinde faaliyet gösteren büyük ölçekli bir konfeksiyon işletmesinde çıraklık eğitimi kapsamında çalışan 213 ergen üzerinden yürütülmüştür. Araştırma sonucunda kolektif kimlik yöneliminin özyeterlik inançları açısından anlamlı bir yordayıcı olduğu gözlemlenmiştir. Sosyal karşılaştırma eğiliminin performans boyutunun çalışan ergenlerin genel öz-yeterlik inançlarını anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur. İş yeri aidiyeti, ailenin aylık geliri, kolektif kimlik ve sosyal karşılaştırma eğiliminin performans boyutunun öz-yeterlik inançlarına ilişkin toplam varyansın %14'ünün açıkladığı, analize dahil edilen değişkenlerin her birinin anlamlı birer yordayıcı olduğu görülmüştür.

Ünal Keskin ve Orgun (2006)'un *''Öğrencilerin öz etkililik-yeterlilik düzeyleri ile başa çıkma stratejilerinin incelenmesi''* isimli çalışmasında öğrencilerin öz etkililik-yeterlilik düzeylerinin belirlenmesi ve öz etkililik-yeterlilik düzeylerinin başa çıkma stratejileri ile karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bu betimsel çalışmanın örneklemini Ege Üniversitesi Atatürk Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'ndaki 112 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma sonucunda; öğrencilerin genel olarak Öz Etkililik-Yeterlilik Ölçeği'nin alt boyutlarından yüksek puan aldıkları saptanmıştır. Başa Çıkma Stratejisi Ölçeği'nden alınan puanlar cinsiyetlere göre anlamlı farklılık göstermiştir. Araştırmada, Öz Etkililik-Yeterlilik Ölçeği tüm alt boyutlarından alınan puanlar ile başa çıkma ölçeğinin alt boyutlarından alınan puanlar (Sosyal Destek Arama alt boyutu hariç) arasında pozitif yönde bir korelasyon olduğu saptanmıştır.

Gençtürk (2008)'ün "*İlköğretim okulu öğretmenlerinin öz-yeterlik algıları ve iş doyumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*" isimli araştırmasının amacı ilköğretim okulu öğretmenlerinin öğretmenlik mesleğine yönelik öz-yeterlik algıları ve iş doyumlarının arasındaki ilişkiyi araştırmak ve özyeterlik algıları ile iş doyumlarını çeşitli değişkenler açısından incelemektir. Araştırma örneklemini Zonguldak il Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı Ereğli ilçe merkezinde basit tesadüfi örnekleme yoluyla seçilen 373 öğretmen oluşturmuştur. Araştırma sonuçlarına göre, öğretmenler genel öz-yeterlik ve alt boyutlarında kendilerini oldukça yeterli hissetmektedirler. Bu araştırma bulgularına göre, öğretmenlerin öz-yeterlik algılarında cinsiyet, mezun oldukları okul, lisansüstü eğitim alma durumlarına göre herhangi bir farklılık bulunmazken; kıdem, branş (öğretimsel stratejilerde yeterlik hariç) ve okul türü bakımından anlamlı farklılıklar olduğu gözlenmiştir. Çalışma öğretmenlerin iş doyumlarının doyumlu düzeyde olduğunu ortaya çıkarmıştır. Öğretmenlerin iş doyumlarında cinsiyet (içsel iş doyumunu hariç), mezun oldukları okul ve lisansüstü eğitim alma durumlarına göre herhangi bir farklılık bulunmazken; kıdem (dışsal iş doyumunu hariç), branş (dışsal iş doyumunu hariç) ve okul türü bakımından anlamlı farklılıklar olduğu gözlenmiştir. Ayrıca araştırma aralarındaki ilişki düşük de olsa öğretmenlerin öz-yeterlik algıları arttığı sürece işlerinden aldıkları doyumun da arttığı ya da öz-yeterlik algıları azaldığı sürece işlerinden aldıkları doyumun da azaldığını da göstermiştir.

Yavuz (2009) tarafından yapılan "*Öğretmen adaylarının öz-yeterlik algıları ve üstbilişsel farkındalıklarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*" adlı çalışmada, öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik öz-yeterlik algıları ve üstbilişsel farkındalıklarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi ve aralarındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu araştırmanın örneklemini, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi'ndeki 838 öğretmen adayı oluşturmuştur. Araştırma sonucunda, öğretmen adaylarının genel öz-yeterlik algılarında kendilerini oldukça yeterli düzeyde hissettikleri, üstbilişsel farkındalık düzeylerinin ise yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının öz-yeterlik algısı ve alt boyutları ile üstbilişsel farkındalıkları ve alt boyutlarında cinsiyet, bölüm, sınıf ve mezun oldukları lise türü demografik özelliklerine ve öğretmenliği tercih etme sebeplerine göre istatistiksel açıdan anlamlı farklar

bulgulanmıştır. Öğretmen adaylarının, genel öz-yeterlik düzeyleri ile genel üstbilişsel farkındalık düzeyleri arasında orta düzeyde bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

İlgili literatür incelendiğinde doğrudan kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliğini konu alan araştırmaların olmadığı görülmüştür. Bundan dolayı bu bölümde kariyer, yetenek ve özyeterlikle ilgili araştırmalara yer verilmiştir. Kariyer ve mesleklerle ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde, genellikle bu araştırmaların ilköğretim ve lise öğrencileri üzerinden yürütüldüğü görülmektedir. Bu araştırmalar genellikle cinsiyete, okul başarısına ve sosyo-ekonomik seviyeye göre farklılaşmalar olduğunu göstermektedir. Araştırmalar incelendiğinde, özyeterlik ile ilgili birçok araştırmanın olduğu görülmektedir. Özyeterlikle ilgili araştırmalar incelendiğinde genellikle cinsiyete göre farklılaşma olmadığı da görülmüştür.

2.2.2. Üstbilişsel Farkındalık ile İlgili Araştırmalar

Yıldırım (2010)'ın *“Üniversite öğrencilerinin bilişötesi farkındalıkları ile benzer matematiksel problem türlerini çözmeleri arasındaki ilişki”* adlı çalışmasının örneklemini Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Matematik Bölümü'nde öğrenim gören 97 öğrencidir. Çalışmada üniversite öğrencilerinin üstbilişsel farkındalıkları ile benzer matematiksel problem türlerini çözmeleri arasındaki araştırılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Bilişötesi Farkındalık Envanteri ile Matematiksel Problem Türleri Testi kullanılmıştır. Araştırma öğrencilerin üstbilişsel farkındalık düzeyleri ile matematiksel problem türlerini çözme arasında bir ilişki olduğunu bulmuştur. Ayrıca çözümü için daha çok beceri gereken problem türleriyle üstbilişsel farkındalık düzeyi arasındaki ilişkinin, çözümü için daha az beceri gerektiren problem türleriyle üstbilişsel farkındalık düzeyi arasındaki ilişkiye oranla daha yüksek olduğu bulunmuştur. Problem türlerini çözme düzeyleri ile üstbilişsel farkındalık düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği de tespit edilmiştir.

Ocak (2008)'in *“Mesleki ve teknik eğitim gören öğrencilerin algıladıkları öğretmen tutumları ile bilişötesi farkındalık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (şişli ilçesi örneği)”* adlı çalışmasının örneklemini İstanbul İli Şişli İlçesindeki mesleki ve teknik eğitim veren ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören 78'i kız, 469'u erkek toplam 547 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın amacı mesleki ve teknik eğitim

gören öğrencilerin, algıladıkları öğretmen tutumları ile bilişötesi farkındalık düzeyleri arasındaki ilişkinin tespit edilmesidir. Araştırmadaki veriler Öğretmen Tutum Ölçeği, Bilişötesi Farkındalık Envanteri ve Kişisel Bilgi Anketi ile elde edilmiştir. Araştırma olumlu öğretmen tutumlarının, öğrencilerin bilişötesi farkındalık düzeylerini etkilediğini göstermiştir. Ayrıca araştırmada Bilişötesi Farkındalık Envanteri Ölçeği toplam puanları ile Olumlu Öğretmen Tutumları Uygulama ve Pekiştirme alt boyutu ile Tutum Toplam puanı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin bilişötesi farkındalıkları yükseldikçe öğretmenler hakkındaki uygulama, pekiştirme ve genel tutumları daha olumlu hale geldiği de bulgulanmıştır.

Muhtar (2006)'ın "*Üstbilişsel strateji eğitiminin okuma becerisinde öğrenci başarısına etkisi*" adlı çalışmasının örneklemini Gazi Üniversitesi İngiliz Dili Eğitimi 1. Sınıf öğrencilerinden oluşturulmuştur. Çalışmanın ilk aşaması olan dil öğrenme stratejisi sormacası uygulamasına kırk altı öğrenci, strateji eğitimi aşamasına ise, otuz iki öğrenci katılmıştır. Bu çalışma ile İngilizce dilini yabancı dil olarak öğrenen bir grup üniversite öğrencisine üstbilişsel strateji eğitimi verilmesinin ardından bu öğrencilerin okuma becerilerindeki başarılarına olabilecek etkiyi araştırmayı hedeflemiştir. Araştırma deney grubunun okuma başarısında, kontrol grubunun başarısına kıyasla anlamlı bir fark bulunamamıştır ancak deney grubunun son-test puanlarında, ön-test puanlarına göre anlamlı düzeyde bir yükselme elde edilmesi sonucu, strateji eğitiminin olumlu etkileri olabileceği görülmüştür.

Öztürk (2009)'ün "*Fizik problemlerini çözmeye yüksek ve düşük başarılı fen ve teknoloji öğretmen adaylarının fizik problem çözme süreçlerinin bilişsel farkındalık açısından incelenmesi*" isimli çalışmasında örneklemini 15'i yüksek başarılı ve 15'i düşük başarılı olmak üzere toplamda 30 fen ve teknoloji öğretmeni adayı oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı fen ve teknoloji öğretmeni adaylarının fizik problemlerini çözmeye yüksek başarı ve düşük başarı göstermelerinde bilişsel farkındalığın etkisi olup olmadığının incelenmesidir. Araştırma nitel bir nedensel karşılaştırma araştırmasıdır ve veriler gözlem ve görüşme yoluyla elde edilmiştir. Çalışmada veri toplama aracı olarak Yetişkinler İçin Biliş Üstü Beceriler Testi, Fizik Problem Başarı Testi, yapılandırılmamış gözlemler ve görüşme formu kullanılmıştır. Araştırma fizik problemlerini çözmeye yüksek başarılı ve düşük başarılı fen ve teknoloji öğretmen adaylarının problem çözme süreçlerinin bilişsel farkındalık

açısından önemli derecede farklılaştığı sonucuna ulaşmıştır. Araştırma fen ve teknoloji öğretmen adaylarının fizik problem çözmeye yüksek ve düşük başarı göstermelerinde bilişsel farkındalığın etkili olabileceğini göstermiştir.

Akın (2006)'ın "*Başarı amaç oryantasyonları ile bilişötesi farkındalık, ebeveyn tutumları ve akademik başarı arasındaki ilişkiler*" isimli çalışmasının örneklemini Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nin çeşitli bölümlerinde öğrenim gören 322'si kız ve 285'i erkek olmak üzere toplamda 607 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Çalışmanın amacı üniversite öğrencilerinin öğrenme, performans-yaklaşma ve performans-kaçınma amaç oryantasyonlarını benimseme ile bilişötesi farkındalık düzeyleri arasındaki ilişkiyi araştırmaktır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Başarı Amaç Oryantasyonları Ölçeği, Bilişötesi Farkındalık Envanteri ve kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda başarı amaç oryantasyonunu benimseyen öğrencilerin bilişötesi farkındalık düzeylerinin yüksek, algılanan ebeveyn tutumları demokratik ve algılanan akademik başarılarının başarılı olduğu tespit edilmiştir. Performans-yaklaşma amaç oryantasyonlu öğrencilerin ise bilişötesi farkındalık düzeyleri yüksek, algılanan ebeveyn tutumları demokratik ve otoriter, algılanan akademik başarılarının ise başarılı olduğu bulunmuştur. Ayrıca performans-kaçınma amaç oryantasyonlu öğrencilerin düşük düzeyde bilişötesi farkındalığa, ilgisiz ve otoriter ebeveyn tutumları ve başarısız akademik başarı algısına sahip olduğu görülmüştür.

Baltacı (2009)'nın "*Web tabanlı excel öğretiminin öğrencilerin akademik başarıları ve bilişötesi farkındalık düzeyine etkisi*" isimli çalışmasının örneklemini Diyarbakır il merkezinde öğrenim gören toplam 86 (43 deney, 43 kontrol) ilköğretim öğrencisi oluşturmuştur. Çalışmanın amacı web tabanlı öğretimin öğrencilerin akademik başarıları ve bilişötesi farkındalık düzeyine etkisini araştırmaktır. Bu araştırmadaki veriler bilişsel başarı testi ve bilişötesi farkındalık envanteri ile elde edilmiştir. Deneysel yöntem uygulanan bu çalışmada öntest ve sontest kontrol gruplu model kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, web tabanlı öğretimin öğrencilerin bilişsel başarılarını ve bilişötesi farkındalık düzeylerini geliştirdiği tespit edilmiştir. Web tabanlı eğitim uygulanan deney grubunun bilişötesi farkındalık düzeyi öntest ve sontest puan ortalamaları açısından anlamlı farklılık bulunmuştur.

Demirel ve Arslan-Turan (2010)'ın "*Probleme dayalı öğrenmenin başarıya, tutuma, bilişötesi farkındalık ve güdü düzeyine etkisi*" isimli çalışmasının örneklemini

ilköğretim altıncı sınıfta öğrenim gören deney grubunda 23, kontrol grubunda 19 öğrenci olmak üzere toplam 42 öğrenci oluşturmuştur. Çalışmanın amacı ilköğretim altıncı sınıf öğrencilerinin Fen ve Teknoloji dersinde probleme dayalı öğrenme yaklaşımının öğrencilerin başarısına, derse ilişkin tutumlarına, bilişötesi farkındalık düzeyleri ve güdü düzeylerine olan etkisini araştırmaktır. Araştırmada veri toplama araçları olarak başarı testi, tutum ölçeği ile bilişötesi farkındalık ve güdü ölçeği kullanılmıştır. Araştırmada kontrol gruplu ön test-son test deseni kullanılmıştır. Araştırma sonucunda probleme dayalı öğrenme yaklaşımının uygulandığı deney grubu ile probleme dayalı öğrenme yaklaşımının uygulanmadığı kontrol grubu arasında başarı, tutum, bilişötesi farkındalık ve güdü ortalamaları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark bulunmuştur.

Baş (2012)'ın "*Öğrenme stratejileri öğretiminin öğrencilerin İngilizce dersindeki akademik başarılarına, tutumlarına ve bilişötesi farkındalık düzeylerine etkisi*" isimli çalışmasının örneklemini Niğde ilinde öğrenim gören 60 sekizinci sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Bu çalışma öğrenme stratejileri öğretiminin ilköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin İngilizce dersindeki akademik başarıları, derse yönelik tutumları ve bilişötesi farkındalık düzeyleri üzerindeki etkisini araştırmayı amaçlamıştır. Araştırma verileri İngilizce Dersi Başarı Testi, İlköğretim İngilizce Dersine İlişkin Tutum Ölçeği ve Bilişötesi Farkındalık Ölçeği ile toplanmıştır. Bu araştırmada, ön test-son test kontrol gruplu araştırma modeli uygulanmıştır. Araştırma sonucunda kontrol grubu öğrencileri ve deney grubu öğrencilerinin derse yönelik tutumlarında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Ayrıca öğrenme stratejileri öğretiminin öğrencileri akademik başarıları, bilişötesi farkındalık düzeyleri ve derse yönelik tutumları üzerinde olumlu etkisi olduğu kaydedilmiştir.

Baykara (2011)'nın "*Öğretmen adaylarının bilişötesi öğrenme stratejileri ile öğretmen yeterlik algıları üzerine bir çalışma*" isimli araştırmasında örneklemini Muğla Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde öğrenim gören 172 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Bu araştırmanın amacı İngilizce öğretmen adaylarının, öğretmen yeterlik algısı ile bilişötesi öğrenme stratejileri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı ile bu öğretmen adaylarının öğretmen öz-yeterlik algıları ile bilişötesi öğrenme stratejilerinin cinsiyet ve sınıf düzeylerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını araştırmaktır. Çalışmada veri toplama araçları olarak Öğretmen Özyeterlik Ölçeği ve Bilişötesi Öğrenme Stratejileri Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmen

adaylarının öğretmen yeterlik algısı düzeyleri ile kendi biliş sistemi yapısı, çalışması hakkındaki bilgisinin iyi düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının öğretmen yeterlik algısı düzeyleri cinsiyetlere göre değişmezken, sınıf düzeylerine göre birinci sınıfla üçüncü sınıf arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Ayrıca bilişötesi öğrenme stratejilerinin sınıf düzeylerine ve cinsiyete göre değişmediği ve öğretmen adaylarının öğretmen yeterlik algıları ile bilişötesi öğrenme stratejiler arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu bulgulanmıştır.

Yavuz (2009) tarafından yapılan ‘‘ Öğretmen adaylarının öz-yeterlik algıları ve üstbilişsel farkındalıklarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi’’ adlı çalışmada, öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik öz-yeterlik algıları ve üstbilişsel farkındalıklarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi ve aralarındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu araştırmanın örneklemini, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi’ndeki 838 öğretmen adayı oluşturmuştur. Araştırma sonucunda, öğretmen adaylarının genel öz-yeterlik algılarında kendilerini oldukça yeterli düzeyde hissettikleri, üstbilişsel farkındalık düzeylerinin ise yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının öz-yeterlik algısı ve alt boyutları ile üstbilişsel farkındalıkları ve alt boyutlarında cinsiyet, bölüm, sınıf ve mezun oldukları lise türü demografik özelliklerine ve öğretmenliği tercih etme sebeplerine göre istatistiksel açıdan anlamlı farklar bulgulanmıştır. Öğretmen adaylarının, genel öz-yeterlik düzeyleri ile genel üstbilişsel farkındalık düzeyleri arasında orta düzeyde bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu bölümde üstbilişsel farkındalık ile ilgili araştırmalara yer verilmiştir. Üstbilişsel farkındalıkla ilgili araştırmalar incelendiğinde genellikle üstbilişsel farkındalığın cinsiyete göre farklılaşmadığı görülmektedir. Ülkemizde üstbilişsel farkındalıkla ilgili yapılmış çalışmaların olduğu ama bu çalışmaların genellikle betimsel çalışmalar olduğu görülmüştür.

2.2.3. Yaşam Doyumu İle İlgili Araştırmalar

Gün ve Bayraktar (2008) ‘‘Türkiye’de iç göçün ergenlerin uyumundaki rolü’’ isimli araştırmalarında, göç etmiş ergenler ile göç etmemiş ergenlerin yaşam doyumu, benlik saygısı ve sosyal destek ağlarını karşılaştırmayı amaçlamıştır. Araştırmanın örneklemini 12-15 yaşları arasında, toplam 305 (kız: 152 ve erkek:153) ergen

oluşturmaktadır. Çalışma grubu beş gruptan oluşmaktadır. Örneklem, birinci (İzmir doğumlu, N= 60), üçüncü (Kızıltepe-Nusaybin doğumlu, N = 64) ve beşinci (Köy doğumlu, N= 61) grupları göç etmemiş ergenlerden oluşurken, ikinci grup Mardin ve köylerinden İzmir'e göç eden ergenlerden (N= 60), dördüncü grup yakın köylerden Kızıltepe-Nusaybin'e göç eden ergenlerden (N= 60) oluşmaktadır. Araştırmada, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Yaşam Doyumu Ölçeği, Sosyal Destek Ağları Ölçeği ve Kültürlenme Düzeyi Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonuçları, İzmir'e göç eden ergenlerin yaşam doyumu ve benlik saygısı ortalamalarının diğer gruplarından daha düşük olduğunu ve İzmir'de yaşayan grubun sosyal destek ağlarındaki arkadaş sayısının diğer gruplarda olduğundan daha fazla olduğunu göstermiştir. Göç etmiş ergenlerde yaşam doyumu, benlik saygısı, sosyal destek ağları ve kültürlenme düzeyi puanları, yaş ve cinsiyete göre farklılaşmamakta olduğu ve okula giden ergenlerin yaşam doyumları daha yüksekken, sürekli çalışan ergenlerin kültürlenme düzeyleri daha düşük olduğu bulunmuştur. Ayrıca göç etmiş olup geri dönmek isteyenlerin kültürlenme düzeyleri de düşük bulunmuştur ve son olarak, yakın ilçelere göç eden ergenlerin kültürlenme düzeylerinin İzmir'e göç eden ergenlerinden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çeçen (2008)'in "*Üniversite öğrencilerinde yaşam doyumunu yordamada bireysel bütünlük (tutarlılık) duygusu, aile bütünlük duygusu ve benlik saygısı*" isimli araştırmasının amacı yaşam doyumunun yordanmasında bireysel bütünlük duygusu (anlaşılabilirlik, anlamlılık, yönetme), aile bütünlük duygusu ve benlik saygısı değişkenlerinin ne düzeyde katkıda bulunduğunu belirlemektir. Araştırmanın örneklemini Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesine devam eden 250 kız 143 erkek toplam 393 üniversite öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmaya katılan deneklerin yaş ortalaması 19.45'tir. Araştırmada veri toplamak amacıyla Bireysel Bütünlük (Tutarlılık) Duygusu Ölçeği, Aile Bütünlük Duygusu Ölçeği, Rosenberg Benlik Saygısı Envanteri ve Yaşam Doyumu Ölçekleri kullanılmıştır. Araştırma bulguları yaşam doyumu ile bireysel, ailesel bütünlük duygusu ve benlik saygısı arasında olumlu orta ve görece olarak güçlü düzeyde ilişkiler olduğunu göstermektedir. Yaşam doyumunu yordamaya ilişkin ele alınan tüm değişkenlerin toplam varyansın %40'ını açıkladığı bulunmuştur. Yaşam doyumunu yordamaya en fazla katkıda bulunan değişkenin bireysel bütünlük duygusunun alt boyutu olan anlaşılabilirlik boyutu

olduğu bunu sırasıyla aile bütünlük duygusu, benlik saygısı, yönetilebilirlik ve anlamlılık değişkenlerinin izlediği bulgulanmıştır.

Sahranç (2007) “*Stres kontrolü, genel öz-yeterlik, durumluk kaygı ve yaşam doyumuyla ilişkili bir akış modeli*” isimli araştırmasında üniversite öğrencilerinin genel öz-yeterlik algısı, durumluk kaygı, stres kontrol değerlendirmesinin ekzojen değişkenleri ve yaşam aracı (mediator) değişken olarak ele alınıp akış deneyimiyle ilişkisini betimleyen bir model tanımlamaya çalışmıştır. Bu araştırmanın çalışma grubu, 671 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırma sonucunda genel öz-yeterlik değişkeninin, yaşam doyumu ve akış deneyimini doğrudan ve olumlu yönde etkilemekte olduğu görülmüştür. Stres kontrol değerlendirmesi değişkeninin, yaşam doyumu ve akış deneyimi değişkenlerini doğrudan ve olumlu yönde etkilemekte olduğu ve Genel öz-yeterlik değişkeninin, akış deneyimini yaşam doyumu üzerinden dolaylı ve olumlu yönde etkilediği de görülmüştür. Ayrıca genel öz-yeterlik ve stres kontrol değerlendirmesi değişkenleri arasında olumlu yönde bir ilişki bulunmuştur.

Şahin (2011) “*Üniversite öğrencilerinin kendini açma, öznel iyi oluş ve algıladıkları sosyal destek düzeylerinin karşılaştırılması*” isimli araştırmasında üniversite öğrencilerinin kendini açma, öznel iyi oluş ve algıladıkları sosyal destek düzeylerini; cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, en çok yaşadıkları yer, ailenin ekonomik durumu, anne-babanın öğrenim durumu ve anne-baba tutumlarına göre incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini Buca Eğitim Fakültesinde öğrenim görmekte olan 199 (% 64) kız, 113 (% 36) erkek olmak üzere toplam 312 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma sonucunda, katılımcıların cinsiyetine göre kendini açma puanlarının farklılaştığı, öznel iyi oluş ve algılanan sosyal destek puanlarının farklılaşmadığı bulunmuştur ve katılımcıların yaşlarına, kardeş sayılarına, en çok yaşadıkları yerlere göre kendini açma, öznel iyi oluş ve algılanan sosyal destek puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ailenin ekonomik durumuna göre öğrencilerin öznel iyi oluş ve algılanan sosyal destek puanları arasında anlamlı bir farklılık olmamasına rağmen kendini açmanın babaya açılma puanlarında önemli bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Gelir durumu iyileştikçe babaya açılma puanları da yükselmektedir ve anne-babanın öğrenim düzeyine göre öğrencilerin kendini açma puanları arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmüş, öznel iyi oluş puanlarında bu farklılık görülmemiştir. Algılanan sosyal desteğin öğrencilerin annelerinin öğrenim durumuna göre farklılaştığı, babalarının

öğrenim durumuna göre anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır. Anne- baba tutumlarına göre öğrencilerin kendini açma, öznel iyi oluş ve algılanan sosyal destek puanları arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Algılanan sosyal destek puanları ile öznel iyi oluş puanları ve kendini açma puanları arasında pozitif yönlü yüksek düzeyde ve öznel iyi oluş puanları ile kendini açma puanları arasında pozitif yönlü orta düzeyde ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Koçak ve İçmenoğlu (2012)'nin "*Üstün yetenekli öğrencilerin duygusal zekâ ve yaratıcılık düzeylerinin yaşam doyumlarını yordayıcı rolü*" isimli çalışması ilişki tarama modelinde olup, örnekleme Tokat İl Merkezinde Milli Piyango Fen Lisesinde öğrenim gören öğrencilerden 106 kız ve 119 erkek olmak üzere toplam 225 öğrenciden oluşmaktadır. Bu çalışmada orta öğretim kademesindeki öğrencilerin duygusal zeka ve yaratıcılık düzeylerinin yaşam doyum düzeylerini yordama gücünün incelenmesi hedeflenmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak, "Duygusal Zeka Testi", "Yaratıcılık Ölçeği" ve "Yaşam Doyumu Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin duygusal zeka alt boyutları ve yaratıcılık düzeyleri ile öğrencilerin yaşam doyum düzeyleri arasında anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır ve öğrencilerin yaratıcılık düzeylerinin yaşam doyum düzeylerinin ters yönde anlamlı bir yordayıcısı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca duygusal zeka ölçeği alt boyutlarından iyimserlik ve duygularını ifade etme düzeylerinin üstün yetenekli öğrencilerin yaşam doyum düzeyinin anlamlı bir yordayıcısı olduğu bulgulanmıştır. Ancak duygusal zeka alt boyutlarından duygulardan faydalanma düzeyinin öğrencilerin yaşam doyumlarını anlamlı yordamadığı sonucuna da ulaşılmıştır.

Bilge, Sayan ve Kabakçı (2009)'nın "*Aile mahkemesi uzmanlarının meslek doyumları, yaşam doyumları ve ilişkilere yönelik inançlarının incelenmesi*" isimli çalışmasında 19 ildeki Aile Mahkemesi'nde çalışan 86 psikolog, sosyal hizmet uzmanı ve pedagoğun meslek doyumları, yaşam doyumları ve ilişkilere yönelik akılcı olmayan inançları incelenmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak "Mesleki Doyum Ölçeği", "Yaşam Doyumu Ölçeği" ve "İlişkilerde İnanç Envanteri" kullanılmıştır. Araştırmada uzmanların meslek ve yaşam doyumları arasındaki ilişkinin anlamlı ve yüksek olduğu tespit edilmiştir. Pedagoglarla psikologların meslek doyumları karşılaştırıldığında, psikologların lehine farklılık olduğu belirlenmiştir ve cinsiyete göre yapılan karşılaştırmada, yaşam doyumunu

açısından kadınların lehine farklılık söz konusudur. Sosyo-ekonomik düzeye göre yapılan yaşam doyumu karşılaştırılmasında ise diğerleriyle kıyaslandığında kendisini alt düzeyde algılayan uzmanların lehine anlamlı fark bulgulanmıştır. Ayrıca uzmanların ilişkilere yönelik akılcı olmayan inançlarının cinsiyet, medeni durum ve alan açısından karşılaştırılmasında yalnızca erkeklerin lehine anlamlı bir fark olduğu görülmüştür.

Selçukoğlu (2001)'nin "*Araştırma görevlilerinde tükenmişlik düzeyi ile yalnızlık düzeyi ve yaşam doyumu arasındaki ilişkinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*" adlı araştırmasının amacı, araştırma görevlilerinin yaş, cinsiyet, bölüm, kıdem, öğrenim seviyesi, medeni hal bağımsız değişkenlerinin tükenmişlik düzeyi, yalnızlık ve yaşam doyumuna etkisini tespit etmektir. Araştırma tarama modeline göre gerçekleştirilmiş olup, araştırmanın örnekleme Selçuk Üniversitesi'nde görev yapan tesadüfi örnekleme yoluyla seçilen 178 araştırma görevlisidir. Veriler Maslach Tükenmişlik Envanteri, UCLA Yalnızlık Ölçeği ve Yaşam Doyumu Ölçeği'nden elde edilmiştir. Araştırma bayan araştırma görevlilerinin, erkek araştırma görevlilerine nazaran daha fazla duygusal tükenme hissi yaşadıklarını tespit etmiştir. En yüksek duyarsızlaşma düzeyi 20-24 yaş grubunda gözükürken, en düşük duyarsızlaşma 30-34 yaş grubu araştırma görevlilerinde görülmüştür. Bayan araştırma görevlilerinde kişisel başarı düzeyi, erkek araştırma görevlilerine göre daha yüksek bulunmuştur. Yalnızlık duygusunu en çok hissedenlerin bekar araştırma görevlileri olduğu görülürken, yaşam doyumu düzeylerinin incelenmesinde ise sayısal ve sözel bölümde çalışan araştırma görevlileri arasında bir fark bulgulanmamıştır.

Nur Şahin (2011) "*Üniversite öğrencilerinin kendini açma, öznel iyi oluş ve algıladıkları sosyal destek düzeylerinin karşılaştırılması*" adlı çalışmasında üniversite öğrencilerinin kendini açma, öznel iyi oluş ve algıladıkları sosyal destek düzeylerini, cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, en çok yaşadıkları yer, ailenin ekonomik durumu, anne-babanın öğrenim durumu ve anne-baba tutumlarına göre incelemiştir. Araştırmanın örnekleme Buca Eğitim Fakültesinde öğrenim görmekte olan 199 kadın, 113 erkek toplam 312 üniversite son sınıf öğrencisinden öğrenciden oluşturulmuştur. Araştırma verileri Kendini Açma Envanteri, Öznel İyi Oluş Ölçeği, Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılarak elde edilmiştir. Araştırmadan, çalışma grubunun cinsiyetine göre kendini açma puanlarının

farklılaştığı, öznel iyi oluş ve algılanan sosyal destek puanlarının farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Çalışma grubunun yaşlarına, kardeş sayılarına, en çok yaşadıkları yerlere göre kendini açma, öznel iyi oluş ve algılanan sosyal destek puanları arasında anlamlı fark bulunamamıştır ve ailenin ekonomik durumuna göre öğrencilerin öznel iyi oluş ve algılanan sosyal destek puanları arasında anlamlı bir farklılık olmamasına rağmen, kendini açmanın babaya açılma puanlarında önemli bir farklılık gösterdiği saptanmıştır. Maddi durum yükseldikçe babaya açılma puanları da yükselmektedir ve anne-babanın öğrenim düzeyine göre öğrencilerin kendini açma puanları arasında anlamlı farklılıklar görülürken, öznel iyi oluş puanlarında anlamlı farklılıklar görülmemiştir. Algılanan sosyal desteğin öğrencilerin annelerinin öğrenim durumuna göre farklılaştığı, babalarının öğrenim durumuna göre anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Ebeveyn tutumlarına göre öğrencilerin kendini açma, öznel iyi oluş ve algılanan sosyal destek puanları arasında anlamlı farklılıklar olduğu saptanmıştır ve algılanan sosyal destek puanları ile öznel iyi oluş puanları ve kendini açma puanları arasında pozitif yönlü yüksek düzeyde ve öznel iyi oluş puanları ile kendini açma puanları arasında pozitif yönlü orta düzeyde ilişki olduğu bulgulanmıştır.

Çivitçi (2009)'nin "*İlköğretim öğrencilerinde yaşam doyumu: bazı kişisel ve ailesel özelliklerin rolü*" isimli çalışmasının amacı ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin genel yaşam doyumları ve farklı alanlardaki (arkadaş, okul, aile, yaşanılan çevre ve benlik) yaşam doyumlarının, bazı kişisel ve ailesel özelliklerine (cinsiyet, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, anne ve baba eğitim düzeyi, algılanan anne ve baba tutumu, cep telefonuna sahip olma, harçlığını yeterli bulma, evde ayrı odaya sahip olma ve algılanan akademik başarı) göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir. Çalışma grubu, Denizli ilindeki üç ilköğretim okulunun 2. Kademesinde öğrenim gören 345 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma verileri Çokboyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği ve kişisel bilgi formu kullanılarak elde edilmiştir. Araştırma, ilk ergenlik dönemini yaşayan ilköğretim öğrencilerinin bazı kişisel ve ailesel özelliklerinin en çok aile doyumu ile ilişkili olduğunu; bunu sırasıyla genel yaşam doyumu, benlik, okul, arkadaş ve yaşanılan çevre doyumunun izlediğini göstermiştir. Ayrıca algılanan anne-baba tutumlarının, sınıf düzeyinin ve algılanan akademik başarının, diğer bağımsız değişkenlere göre daha fazla sayıdaki yaşam doyumu boyutuyla ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Mutlu (2012)'nin "*Yaşlı bireylerde yaşam tatmini ve sosyal destek ilişkisinin incelenmesi*" adlı çalışmada tarama modeli kullanılmıştır. Çalışmanın amacı, yaşlı bireylerde yaşam tatmini ve sosyal destek ilişkisinin incelenmesidir. Çalışmanın örneklemini İstanbul ili Pendik ilçesinde yaşayan İsa Yusuf Alptekin İlköğretim Okulu öğrencisi yakını 400 yaşlı birey oluşturmaktır. Araştırma verileri Yaşam tatmini Ölçeği ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nden elde edilmiştir. Araştırma, yaşlı bireylerin yaşam tatmini algılanan sosyal destek, aileden alınan sosyal destek, arkadaşlardan alınan sosyal destek, özel bir insandan alınan sosyal desteğe cinsiyetin, yaşın, medeni durumun, dul ya da boşanmış olma süresinin, evlilik süresinin, eğitim durumunun etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Yaşlı bireylerin algılanan sosyal desteği ile yaşam tatmini arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon analizi sonucunda, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Yaşlı bireylerin yaşam tatmininin algıladıkları sosyal destekten etkilenme durumunu test etmek için yapılan regresyon modelinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır.

Bu bölümde yaşam doyumuyla ilgili araştırmalara yer verilmiştir. Yaşam doyumuyla ilgili birçok araştırmanın yapıldığı görülmektedir. Yaşam doyumuyla ilgili araştırmalar incelendiğinde örneklem olarak geniş yaş aralığından (ergen, yetişkin, yaşlı) bireylerin seçildiği görülmektedir. Yaşam doyumunun cinsiyete göre farklılaştığı ve farklılaşmadığı araştırmaların olduğu görülmektedir. Yaşam doyumunu kavramının genellikle benlik saygısı, sosyal destek ve tükenmişlik gibi kavramlarla birlikte incelendiği görülmektedir.

2.2.4. Algılanan Sosyal Destek İle İlgili Araştırmalar

Bayraktar (2011)'in "*Üniversite öğrencilerinin algılanan sosyal destek düzeyleri ile duygusal zekaları arasındaki ilişkinin incelenmesi*" adlı araştırmasının amacı üniversite öğrencilerinin duygusal zekaları, algılanan sosyal destekleri açısından incelenmiştir. Araştırmada genel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini Konya Selçuk Üniversitesi'nin öğrenim görmekte olan öğrencilerden tesadüfî küme örnekleme yöntemiyle seçilen 527'si kadın,156'sı erkek olmak üzere toplam 683 öğrencidir. Araştırma verileri Bar-On Duygusal Zeka Ölçeği ve Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nden elde edilmiştir. Araştırma, kişilerarası ilişkiler

ve stres yönetiminin cinsiyete göre farklılaştığını ve kişisel farkındalığın, şartlara ve çevreye uyum ve genel ruh hali alt ölçeklerinin cinsiyet değişkenine bağlı olarak farklılaşmadığını göstermiştir. Duygusal zekânın kişilerarası ilişkiler alt ölçeğinde kız öğrencilerin puan ortalamalarının, erkek öğrencilerin puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Erkek öğrencilerin stres yönetimi puan ortalamalarının, kız öğrencilerin stres yönetimi puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Algılanan sosyal desteğin arkadaş alt boyutu ile kişisel farkındalık, kişilerarası ilişkiler, şartlara ve çevreye uyum, stres yönetimi ve genel ruh hali alt boyutları puanları ile pozitif yönlü ilişkili olduğu, algılanan sosyal desteğin aile alt boyutu ile kişisel farkındalık, kişilerarası ilişkiler, şartlara ve çevreye uyum, stres yönetimi ve genel ruh hali alt boyutları puanları ile pozitif yönlü ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca algılanan sosyal desteğin öğretmenler alt boyutu ile kişisel farkındalık, kişilerarası ilişkiler, şartlara ve çevreye uyum, stres yönetimi ve genel ruh hali alt boyutları puanları ile pozitif yönlü ilişkili olduğu bulgulanmıştır.

Karadağ (2007)'in "*İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin akademik başarılarının sosyal destek kaynakları açısından incelenmesi*" adlı çalışmasının amacı ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin akademik başarı düzeylerinin aileden, arkadaşlardan ve öğretmenlerden algılanan sosyal desteğe göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek ve bu konudaki görüşleri tespit etmektir. Nicel ve nitel araştırma desenlerinin bir arada kullanıldığı bu araştırmanın örneklemini Adana ili merkezinde bulunan bir alt, bir orta ve bir üst sosyo-ekonomik seviyedeki toplam 3 ilköğretim okulunun 5.sınıflarında öğrenim gören tesadüfi olarak tespit edilen 305 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak Aileden, Arkadaştan ve Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek Anketi ve anket soruları göz önünde bulundurularak düzenlenen görüşme formu kullanılmıştır. Akademik yönden başarılı olan öğrencilerin başarısız olanlara göre ailelerinden daha olumlu destek aldıklarını, derslerinde başarılı ya da başarısız olduklarında, ailelerinden her zaman olumlu tepkiler aldıkları, ailelerine kendileriyle ya da okulla ilgili her konuyu ifade edebildiklerini, aileleri için önemli olduklarını hissettiklerini ve ailelerinin gerçekten kendileriyle ilgilendiklerini daha fazla ifade etmişlerdir. Ayrıca araştırma akademik yönden başarılı olan öğrencilerin akademik yönden başarısız olan öğrencilere göre arkadaşlarından daha çok olumlu destek aldıklarını, arkadaşları tarafından

sevildiğini, arkadaşları herhangi bir konuda karar alırken kendisinin düşüncelerini sorduğunu, arkadaşlarını kendine yakın hissettiklerini, birlikte zaman geçirmekten hoşlandığını, yakın arkadaşlarının olduğunu, sorunları olduğunda arkadaşlarının yardımcı olduğunu, arkadaşları tarafından dışlanmadığını daha fazla ifade ettikleri, akademik çalışmalarında yardım almaktan çok, yardım etmeyi tercih ettikleri sonucunu bize göstermiştir. Araştırma sonucunda, akademik yönden başarılı olan öğrencilerin akademik yönden başarısız olan öğrencilere göre; öğretmenlerinden daha olumlu destek aldıklarını, öğretmenlerinin kendi düşüncelerine değer verdiklerini, öğretmenin sınıfındaki tüm öğrencilere eşit davrandığını, öğretmenleriyle daha fazla iletişim kurdukları, öğretmenlerinin sınıfta herhangi bir olay olduğunda kendilerini konuşarak uyardığını daha fazla ifade ettikleri bulgusuna ulaşılmıştır.

Terzi (2008)'nin *“Üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları ve algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişki”* adlı çalışmanın örneklemini 66'sı kız, 74'ü erkek olmak üzere toplam 140 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Bu çalışmada psikolojik dayanıklılık ile algılanan sosyal destek arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın veri toplam araçları Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği III-R ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'dir. Araştırmanın sonucunda psikolojik dayanıklılık ile algılanan sosyal destek arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Yüksel ve Baytemir (2010)'in *“İlköğretim öğrencilerinin internet kullanım amaçları ile algıladıkları sosyal destek düzeylerinin incelenmesi”* adlı çalışmanın örneklemini Ankara ilinde yaşayan 329 ilköğretim ikinci kademe öğrencisidir. Bu çalışmanın amacı ilköğretim öğrencilerinin internet kullanım amaçları ile algıladıkları sosyal destek düzeylerinin incelenmesidir. Araştırmada veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu ve Algılanan Sosyal Destek Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma interneti eğlence amaçlı kullanan öğrencilerin internet kullanma süreleri ve algıladıkları sosyal destek düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. İnterneti eğlence amacının dışında kullanan öğrencilerin interneti kullanma süreleri ve algıladıkları sosyal destek düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca algılanan sosyal destek ve akademik başarı ile interneti eğlence ya da eğlence dışında amcalarla kullanma arasında anlamlı bir ilişki tespit edilemezken, cinsiyet ve sınıf seviyeleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Ünüvar (2003)'ın "*Çok yönlü algılanan sosyal desteğin 15-18 yaş arası lise öğrencilerinin problem çözme becerisine ve benlik saygısına etkisi*" isimli çalışmasında tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini Konya il merkezinde bulunan ortaöğretim okullarında öğrenim gören 401 erkek, 309 kız toplam 710 ergen oluşturmaktadır. Araştırmada çok yönlü algılanan sosyal desteğin 15-18 yaş arası lise öğrencilerinde problem çözme becerilerine ve benlik Saygısına etkisi incelenmiştir. Çalışmada veri toplama aracı olarak, Arkadaş ve Aileden Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Problem Çözme Envanteri ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda Problem Çözme Envanterinin tüm alt boyutlarının (aceleci yaklaşım, düşünen yaklaşım, kaçınan yaklaşım, değerlendirici yaklaşım, kendine güvenli yaklaşım, planlı yaklaşım), cinsiyet, anne çalışma durumu, anne eğitim durumu, öğrenim görülen alan, okul, aileden ve arkadaşlardan algılanan sosyal destek ve benlik saygısı değişkenlerine göre anlamlı farklılık gösterdiği bulgulanmıştır. Ergenlerin, aile ve arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek arttıkça problem çözme becerileri olumlu yönde artış göstermektedir. Ayrıca benlik saygısı düzeyi yüksek olan ergenlerin daha olumlu problem çözme becerisine sahip oldukları bulunmuştur.

Kayhan Yardımcı (2007)'nin yaptığı "*İlköğretim öğrencilerinde algılanan sosyal destek ile öz-yeterlik ilişkisi ve etkileyen değişkenlerin incelenmesi*" isimli araştırmanın örneklemini Ankara ilinde ikamet eden 6-7-8. Sınıfta öğrenim gören toplam 623 öğrenci oluşturmuştur. Bu araştırma, ilköğretim öğrencilerinde algılanan sosyal destek ile öz-yeterlik ilişkisini ve etkileyen değişkenleri incelemek amacıyla yapılan "tanımlayıcı ilişkisel" bir çalışma şeklinde yapılmıştır. Bu araştırma ilköğretim öğrencilerinde algılanan sosyal destek ile öz-yeterlik arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Sonuç olarak, ilköğretim öğrencilerinde cinsiyet, sınıf, ailenin ekonomik durumu, öğrencinin algıladığı sağlık durumu ve başarı durumu değişkenlerinin algılanan sosyal destek ile öz-yeterliği etkilediği, algılanan sosyal destek ile öz-yeterlik arasında pozitif yönlü, zayıf bir ilişkinin olduğu bulunmuştur. Ergenlerde algılanan sosyal desteğin ergenin öz-yeterlik becerilerini etkilediği belirlenmiştir.

Gün ve Bayraktar (2008) "*Türkiye'de iç göçün ergenlerin uyumundaki rolü*" isimli araştırmalarında, göç etmiş ergenler ile göç etmemiş ergenlerin yaşam doyumu, benlik saygısı ve sosyal destek ağlarını karşılaştırmayı amaçlamıştır. Araştırmanın

örneklemini 12-15 yaşları arasında, toplam 305 (kız: 152 ve erkek:153) ergen oluşturmaktadır. Çalışma grubu beş gruptan oluşmaktadır. Örneklemin, birinci (İzmir doğumlu, N= 60), üçüncü (Kızıltepe-Nusaybin doğumlu, N = 64) ve beşinci (Köy doğumlu, N= 61) grupları göç etmemiş ergenlerden oluşurken, ikinci grup Mardin ve köylerinden İzmir'e göç eden ergenlerden (N= 60), dördüncü grup yakın köylerden Kızıltepe-Nusaybin'e göç eden ergenlerden (N= 60) oluşmaktadır. Araştırmada, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Yaşam Doyumu Ölçeği, Sosyal Destek Ağları Ölçeği ve Kültürlenme Düzeyi Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonuçları, İzmir'e göç eden ergenlerin yaşam doyumu ve benlik saygısı ortalamalarının diğer gruplarından daha düşük olduğunu ve İzmir'de yaşayan grubun sosyal destek ağlarındaki arkadaş sayısı diğer gruplarda olduğundan daha fazladır. Göç etmiş ergenlerde yaşam doyumu, benlik saygısı, sosyal destek ağları ve kültürlenme düzeyi puanları, yaş ve cinsiyete göre farklılaşmamaktadır. Okula giden ergenlerin yaşam doyumu daha yüksekken, sürekli çalışan ergenlerin kültürlenme düzeyleri daha düşüktür. Ayrıca göç etmiş olup geri dönmek isteyenlerin kültürlenme düzeyleri de düşük bulunmuştur. Son olarak, yakın ilçelere göç eden ergenlerin kültürlenme düzeyleri İzmir'e göç eden ergenlerinden daha yüksektir.

Şahin (2011) "*Üniversite öğrencilerinin kendini açma, öznel iyi oluş ve algıladıkları sosyal destek düzeylerinin karşılaştırılması*" isimli araştırmasında üniversite öğrencilerinin kendini açma, öznel iyi oluş ve algıladıkları sosyal destek düzeylerini; cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, en çok yaşadıkları yer, ailenin ekonomik durumu, anne-babanın öğrenim durumu ve anne-baba tutumlarına göre incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini Buca Eğitim Fakültesinde öğrenim görmekte olan 199 (% 64) kız, 113 (% 36) erkek olmak üzere toplam 312 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma sonucunda, katılımcıların cinsiyetine göre kendini açma puanlarının farklılaştığı, öznel iyi oluş ve algılanan sosyal destek puanlarının farklılaşmadığı bulunmuştur ve katılımcıların yaşlarına, kardeş sayılarına, en çok yaşadıkları yerlere göre kendini açma, öznel iyi oluş ve algılanan sosyal destek puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ailenin ekonomik durumuna göre öğrencilerin öznel iyi oluş ve algılanan sosyal destek puanları arasında anlamlı bir farklılık olmamasına rağmen kendini açmanın babaya açılma puanlarında önemli bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Gelir durumu iyileştikçe babaya açılma puanları da yükselmektedir ve anne-babanın öğrenim düzeyine göre öğrencilerin kendini açma puanları arasında anlamlı farklılıklar olduğu

görülmüş, öznel iyi oluş puanlarında bu farklılık görülmemiştir. Algılanan sosyal desteğin öğrencilerin annelerinin öğrenim durumuna göre farklılaştığı, babalarının öğrenim durumuna göre anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır. Anne- baba tutumlarına göre öğrencilerin kendini açma, öznel iyi oluş ve algılanan sosyal destek puanları arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Algılanan sosyal destek puanları ile öznel iyi oluş puanları ve kendini açma puanları arasında pozitif yönlü yüksek düzeyde ve öznel iyi oluş puanları ile kendini açma puanları arasında pozitif yönlü orta düzeyde ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Nur Şahin (2011) *“Üniversite öğrencilerinin kendini açma, öznel iyi oluş ve algıladıkları sosyal destek düzeylerinin karşılaştırılması”* adlı çalışmasında üniversite öğrencilerinin kendini açma, öznel iyi oluş ve algıladıkları sosyal destek düzeylerini, cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, en çok yaşadıkları yer, ailenin ekonomik durumu, anne-babanın öğrenim durumu ve anne-baba tutumlarına göre incelemiştir. Araştırmanın örneklemini Buca Eğitim Fakültesinde öğrenim görmekte olan 199 kadın, 113 erkek toplam 312 üniversite son sınıf öğrencisinden öğrenciden oluşturulmuştur. Araştırma verileri Kendini Açma Envanteri, Öznel İyi Oluş Ölçeği, Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılarak elde edilmiştir. Araştırmadan, çalışma grubunun cinsiyetine göre kendini açma puanlarının farklılaştığı, öznel iyi oluş ve algılanan sosyal destek puanlarının farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Çalışma grubunun yaşlarına, kardeş sayılarına, en çok yaşadıkları yerlere göre kendini açma, öznel iyi oluş ve algılanan sosyal destek puanları arasında anlamlı fark bulunamamıştır ve ailenin ekonomik durumuna göre öğrencilerin öznel iyi oluş ve algılanan sosyal destek puanları arasında anlamlı bir farklılık olmamasına rağmen, kendini açmanın babaya açılma puanlarında önemli bir farklılık gösterdiği saptanmıştır. Maddi durum yükseldikçe babaya açılma puanları da yükselmektedir ve anne-babanın öğrenim düzeyine göre öğrencilerin kendini açma puanları arasında anlamlı farklılıklar görülürken, öznel iyi oluş puanlarında anlamlı farklılıklar görülmemiştir. Algılanan sosyal desteğin öğrencilerin annelerinin öğrenim durumuna göre farklılaştığı, babalarının öğrenim durumuna göre anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Ebeveyn tutumlarına göre öğrencilerin kendini açma, öznel iyi oluş ve algılanan sosyal destek puanları arasında anlamlı farklılıklar olduğu saptanmıştır ve algılanan sosyal destek puanları ile öznel iyi oluş puanları ve kendini açma

puanları arasında pozitif yönlü yüksek düzeyde ve öznel iyi oluş puanları ile kendini açma puanları arasında pozitif yönlü orta düzeyde ilişki olduğu bulgulanmıştır.

Mutlu (2012)'nin *''Yaşlı bireylerde yaşam tatmini ve sosyal destek ilişkisinin incelenmesi''* adlı çalışmada tarama modeli kullanılmıştır. Çalışmanın amacı, yaşlı bireylerde yaşam tatmini ve sosyal destek ilişkisinin incelenmesidir. Çalışmanın örneklemini İstanbul ili Pendik ilçesinde yaşayan İsa Yusuf Alptekin İlköğretim Okulu öğrencisi yakını 400 yaşlı birey oluşturmaktır. Araştırma verileri Yaşam tatmini Ölçeği ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nden elde edilmiştir. Araştırma, yaşlı bireylerin yaşam tatmini algılanan sosyal destek, aileden alınan sosyal destek, arkadaşlardan alınan sosyal destek, özel bir insandan alınan sosyal desteğe cinsiyetin, yaşın, medeni durumun, dul ya da boşanmış olma süresinin, evlilik süresinin, eğitim durumunun etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Yaşlı bireylerin algılanan sosyal desteği ile yaşam tatmini arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon analizi sonucunda, pozitif yönde anlamlı ilişki bulgulanmıştır. Yaşlı bireylerin yaşam tatmininin algıladıkları sosyal destekten etkilenme durumunu test etmek için yapılan regresyon modelinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır.

Bu bölümde sosyal destek ile ilgili araştırmalara yer verilmiştir. Sosyal destek ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde sosyal destek ile ilgili birçok araştırmanın yapıldığı görülmüştür. Sosyal destek ile ilgili araştırmalar incelendiğinde örneklem olarak geniş yaş aralığından (ergen, yetişkin, yaşlı) bireylerin seçildiği görülmektedir. Bu araştırmalar incelendiğinde özellikle ergenlik döneminde bireyin arkadaşından aldığı sosyal desteğin önemli olduğu görülmüştür.

2.3. ALANYAZIN TARAMASININ SONUCU

Araştırmada ele alınan değişkenlerle ilgili olabilecek daha önceki yapılan araştırmalar incelenmiştir. Alanyazında kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği ile algılanan sosyal destek, yaşam doyumu ve üstbilişsel farkındalık arasındaki ilişkilerin araştırıldığı araştırmaların olmadığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte alanyazında kariyer, yetenek, özyeterlik, algılanan sosyal destek, üstbilişsel farkındalık, yaşam doyumu ile ilgili yapılmış araştırmaların olduğu görülmüştür. Bu

araştırmalardan çeşitli örnekler sunulmuştur. Alanyazında kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği ile algılanan sosyal destek, yaşam doyumunu ve stbilişsel farkındalık arasındaki ilişkilerin araştırıldığı araştırmaların olmaması bu alanda bir eksiklik olduğunu göstermektedir.

Araştırmalar incelendiğinde yaşam doyumunu, sosyal destek ve özyeterlikle ilgili yapılmış olan birçok araştırmanın bulunduğu görülmüştür. Ayrıca lkemizde stbilişsel farkındalık ile ilgili birçok araştırma yapılmış olmasına karşın bu araştırmaların betimsel araştırma şeklinde gerçekleştiği görülmektedir. Kariyer ve meslekle ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde bu araştırmaların özellikle ilköğretim ve lise öğrencileri üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Halbuki kariyer gelişiminin ömür boyu süren bir süreç olduğu düşünüldüğünde, daha ileri yaş gruplarıyla ilgili çalışmaların yapılması gerektiği düşünülmüştür.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmada kullanılan yöntem ele alınmıştır. Bu bağlamda; araştırma modeline, çalışma grubuna, veri toplama araçlarına, verilerin toplanmasına, elde edilen verilerin çözümlenmesine ve yorumlanmasına ilişkin bilgilere verilmiştir.

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Araştırma ilişkisel tarama modeli ve yapısal eşitlik modeli kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Karasar (2003) iki ve daha çok sayıdaki değişken arasındaki birlikte değişimin varlığının ve/veya derecesinin ilişkisel tarama modeli ile yapılan çalışmalarda belirlenebileceğini ifade etmiştir. Araştırmada ilişkisel tarama modeliyle, ergenlik çağındaki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeyleri ile üstbilişsel farkındalık düzeyleri, yaşam doyumu düzeyleri, algılanan arkadaş sosyal desteği düzeyleri ve demografik değişkenler (cinsiyet, sınıf düzeyi, algılanan maddi durum düzeyi, algılanan okul başarısı düzeyi) arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

Çalışmada yaşam doyumunun, algılanan arkadaş sosyal desteğinin ve üstbilişsel farkındalığın, kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliğini nasıl yordadığı yapısal eşitlik modeli ile araştırılmıştır. Belirlenmiş ilişki örüntülerinin veri tarafından doğrulanıp doğrulanmadığı, yapısal eşitlik modeliyle araştırılmaktadır. Yapısal eşitlik modelinin kullanıldığı araştırmalarda genelde çok özel hipotezler test edilmeye çalışılmaktadır. Yapısal eşitlik çalışmalarının özü itibari ile doğrulayıcı bir karaktere sahip olduğu ifade edilmektedir (Şimşek, 2007). Jöreskog ve Sörbom (1993) yapısal eşitlik modeliyle, gizil yapıların gözlenen değişkenler aracılığıyla araştırılmaya çalışıldığını ifade etmişlerdir (Akt. Çokluk, Şekercioğlu, Büyüköztürk, 2010).

3.2. ÇALIŞMA GRUBU

Bu araştırmanın çalışma grubunu İstanbul'da yaşayan ergenlik çağındaki bireyler oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan 1047 ergenin 570'i erkek, 477'i kızdır. Çalışma grubununun 259'u 7. Sınıf, 290'ı 8. Sınıf, 257'si 9. Sınıf ve 241'i 10. Sınıfta öğrenim gören ergenlik çağındaki bireylerden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan bu ergenlik çağındaki bireylerin yaşları 13 ile 17 arasında değişmektedir. Araştırmaya katılan ergenlik çağındaki bu bireylerin maddi durumlarını 26'sının çok düşük, 74'ünün düşük, 592'sinin orta, 329'unun yüksek ve 26'sının çok yüksek olarak algıladıkları görülmektedir. Araştırmaya katılan ergenlik çağındaki bireylerin okul başarılarını 10'unun çok düşük, 64'ünün düşük, 467'sinin orta, 393'ünün yüksek ve 113'ünün çok yüksek olarak algıladıkları görülmektedir.

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada ergenlik çağındaki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeyleri ile ilgili veriler “Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterliği Ölçeği” (EK-1), üstbilişsel farkındalık düzeyleri ile ilgili veriler “Üst-bilişsel Farkındalık Ölçeği” (EK-2) algılanan arkadaş sosyal desteği düzeyleri ile ilgili veriler “Çokboyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (Arkadaş Alt Boyutu)” (EK-3), yaşam doyumu düzeyleri ile ilgili veriler “Yaşam Doyumu Ölçeği” (EK-4), ve demografik özelliklere ilişkin bilgiler ise “Kişisel Bilgi Formu” (EK-5) ile toplanmıştır. Veri toplama araçlarına ilişkin açıklamalara aşağıda yer verilmiştir.

3.3.1. Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterlik Ölçeği

Kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliğini ölçmek için araştırmacı tarafından uyarlanan Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterlik Ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğin orijinal formu Yuen ve diğ. (2010) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 6'lı likert tipi, 18 maddeden oluşmakta ve yetenek gelişimi, çalışma alışkanlıkları ve değerleri ile kariyer keşfi olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin 1, 4, 7, 10, 13, 16.

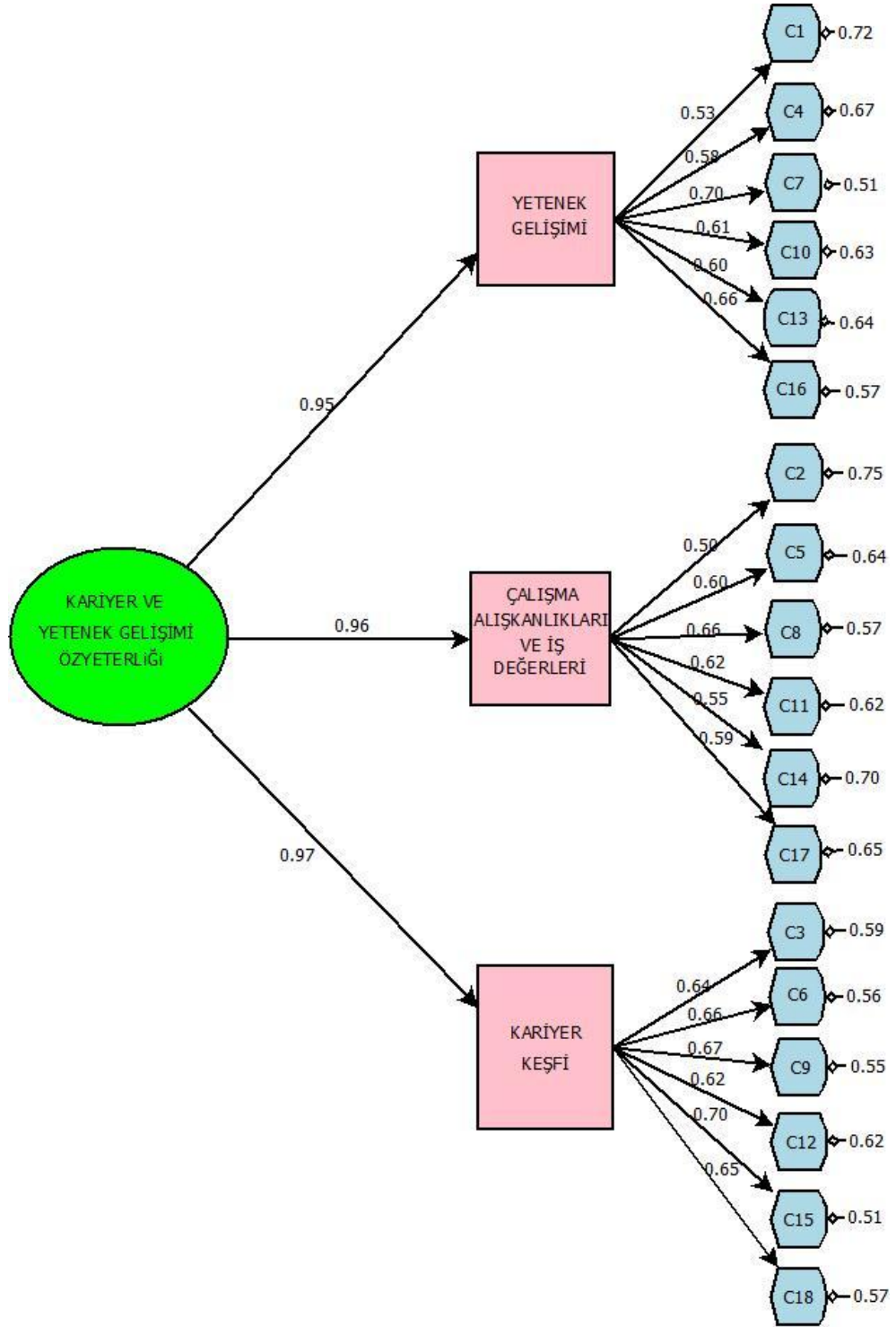

Maddeleri yetenek gelişimi alt boyutunu, 2, 5, 8, 11, 14, 17. Maddeler çalışma alışkanlıkları ve iş değerleri alt boyutunu, 3, 6, 9, 12, 15, 18. Maddeler ise kariyer keşfi alt boyutu ile ilgilidir. Ölçek hem alt ölçeklere ilişkin ayrı ayrı puan vermekte, hem de kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeyini gösteren toplam bir puan vermektedir. Ölçeğin olası puan aralığı 18 ile 108 puan arasında değişmektedir. Ölçekten alınan yüksek puanlar bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir (Yuen ve diğ., 2010).

Güvenirlilik analizi için Cronbach Alpha formülü, testi yarılama, madde analizi için ise düzeltilmiş madde-toplam korelasyonu ve t- testi kullanılmıştır. Ölçeğin geçerlik çalışmasında yapı geçerliğine bakılmıştır.

Ölçek çalışmalarında ölçeğin geçerli bir ölçme aracı olup olmadığını belirlemek amacıyla geçerlik türlerinden yapı geçerliliğine bakılabileceği ifade edilmiştir. Yapı geçerliğinin belirlenmesi için de açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizlerinin yapılması gerektiği belirtilmiştir. Yapı geçerliğinin incelenmesi için öncelikle ölçek ile toplanan veri setinin faktör analizi yapmaya uygun olup olmadığına örnekleme yeterliliği değerlerine ve değişkenler arasındaki korelasyona bakılması gerektiği ifade edilmiştir (Büyüköztürk, 2012; Spahi, Yurtkoru ve Çinko, 2008).

Ölçeğe ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi uygulanmış ve oluşturulan modelin uyumlu olduğu bulunmuştur. İkinci düzey doğrulayıcı faktör analizine ilişkin oluşturulan modelden elde edilen sonuçların yer aldığı çıktı dosyası incelendiğinde de modelin tüm uyum iyiliği kriterleri ($\chi^2/sd = 5.53$, RMSEA = .066, GFI = .93, AGFI = .91, CFI = .93, IFI = .93, NFI = .91, RFI = .90, SRMR= .041) açısından oldukça iyi değerler ürettiği ve modelin bu haliyle kolaylıkla kabul edilebileceği görülmektedir. Ölçeğin faktörleri sırasıyla “Yetenek Gelişimi”, “Çalışma Alışkanlıkları ve İş Değerleri”, “Kariyer Keşfi” olarak adlandırılmıştır. Ölçeğin birinci faktörü olan “Yetenek Gelişimi”nin faktör yüklerinin .53 ile .70 arasında değiştiği, ikinci faktör olan “Çalışma Alışkanlıkları ve İş Değerleri ” nin faktör yüklerinin .50 ile .66 arasında değiştiği, üçüncü faktör olan “Kariyer Keşfi”nin faktör yüklerinin .59 ile .67 arasında değiştiği bulunmuştur. Modele ilişkin faktör yükleri Şekil 3’te sunulmuştur.

Chi-Square=719.30, df=130, P-value=0.00000, RMSEA=0.066

Şekil 3. Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterliği Ölçeğine İlişkin Path Diagramı ve Faktör Yükleri İkinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analizi

Ölçeğin güvenilirliğini belirlemek için ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı hesaplanmıştır. Madde analizi için ise düzeltilmiş madde-toplam korelasyonu ve testin toplam puanlarına göre oluşturulan alt %27 ve üst %27'lik grupların madde ortalama puanları arasındaki farkların sınanması için ilişkisiz t-testi kullanılmıştır. Ölçeğin tamamı için iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı $\alpha = .92$ olarak bulunmuştur. Düzeltilmiş madde-toplam korelasyonlarının ölçeğin bütünü için .49 ile .67 arasında değiştiği, alt ölçeklerinden yetenek gelişimi için .50 ile .62 arasında, çalışma alışkanlıkları ve iş değerleri için .49 ile .63 arasında ve kariyer keşfi için .59 ile .67 arasında değiştiği bulunmuştur. Ayrıca t-testine ilişkin sonuçların da anlamlı olduğu bulunmuştur ($p < .0001$). Bu değerlere göre, ölçeğin bu araştırma için güvenilir bir ölçek olduğu sonucuna varılmıştır.

3.3.2. Üstbilişsel Farkındalık Ölçeği-B Formu

Üstbilişsel farkındalık ölçeği Sperling, Howard, Miller ve Murphy (2002) tarafından öğrencilerin üstbilişsel becerilerini ölçmek için geliştirilmiş olan bir ölçektir. Bu ölçeğin uyarlanması Karakelle ve Saraç (2007) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada kullanılan ölçeğin uyarlama çalışmasının örnekleme 6 ($n = 181$); 7. ($n = 163$); 8 ($n = 177$) ve 9. ($n = 215$) sınıf düzeyinde öğrenim gören % 53'u kız; % 47'si erkek olmak üzere toplam 736 kişiden oluşmaktadır. Bu ölçeğin psikometrik özelliklerini test etmek üzere ilk önce madde analizi yapılarak, madde-toplam puan korelasyonları incelenmiştir ve genel olarak korelasyon değerlerinin .38 ile .60 arasında değişmekte olduğu görülmüştür. Tüm korelasyonlar eşik değerin üstünde olduğu için maddelerin ayırt edici özelliğe sahip oldukları kabul edilmiştir (Karakelle ve Saraç, 2007).

Ölçeğin geçerliğini test etmek, faktör yapısını araştırmak için açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Örneklemin yeterliliğini değerlendirmek için hesaplanan KMO katsayısının (.86) oldukça yüksek ve faktör analizinin geçerliliğini sınavan Bartlett testi sonucunun ise anlamlı (1986.87, $p < .001$) olması nedeniyle faktör analizi yapılmıştır. Ölçeğin faktör yapıları açıklayıcı faktör analizi ile incelendiğinde, dört faktörlü çözüme ulaşılmıştır. Ama faktör sayılarının belirlenmesine ilişkin ölçütler dikkate alındığında tek faktörlü çözümün daha uygun olacağı ifade edilmiştir.

Ölçeğin güvenilirliğini tespit etmek amacıyla, yaklaşık olarak üç hafta aralıkla test-tekrar test yapılmıştır. Test- tekrar test korelasyon değeri .72 ($N = 373, p < .01$) olarak bulunmuştur. İlk test için Cronbach alpha değeri hesaplanmış ve .80 olarak bulunmuştur. Bu değerlere göre ölçeğin güvenilir olduğunun kabul edilebileceği ifade edilmiştir (Karakelle ve Saraç, 2007).

Ölçeğin geçerliliğini incelemek amacıyla alt-üst grup yöntemi kullanılmıştır. Ölçek toplam puanlarının alt ve üst % 27'lik diliminde yer alan katılımcıların toplam puanları arasında fark olup olmadığı t test yoluyla incelenmiş ve alt ve üst dilim arasında anlamlı fark olduğu görülmüştür ($t_{393} = 46.11, p < .001$). Sonuç olarak, Üstbilişsel Farkındalık Ölçeği-B Formu'nun üstbilişsel farkındalık düzeyinin yüksek veya düşük olduğuna karar verebilmek için araştırma ya da tarama amaçlı kullanılacak yeterli psikometrik özellikler sahip olduğunun kabul edilebileceği ifade edilmiştir (Karakelle ve Saraç, 2007).

3.3.3. Yaşam Doyumu Ölçeği

Yaşam doyum ölçeğini Diener, Emmos, Larsen ve Griffin (1985) geliştirmiştir. Yaşam doyum ölçeğini Köker (1991) Türkçeye uyarlamıştır ve genel yaşam doyumunu ölçmektedir. Ölçek toplam beş maddeden oluşmaktadır. Ölçek puanları 5 ile 35 puan arasında değişmektedir (Ek-4). Yaşam doyum ölçeğindeki ifadeler 1- verilen ifadeye asla katılmıyorum ve 7- verilen ifadeye tamamen katılıyorum derecelendirmeleri arasında değişmektedir.

Diener, Emmos, Larsen ve Griffin (1985), ölçek maddelerinin %66 faktör yüküyle tek bir faktörde toplandığını, benzer ölçeklerle yaptıkları geçerlik çalışmalarında aralarında 0.50 ile 0.68 arasında değişen değerlerde ilişki bulunduğunu belirlemişlerdir. Köker (1991) ölçek maddelerini Türkçeye çevirmiş ve yüzey geçerliği (face validity) yöntemiyle geçerlik çalışmasını yapmıştır. Köker (1991) ölçeğin üç hafta aralıkla uygulanan test tekrar test tutarlılık katsayısının 0.85 olduğunu belirlemiştir. Yetim (1991) ise, düzeltilmiş split-half değerini 0.75 ve Kuder Richardson-20 değerini ise 0.78 olarak bulmuştur. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı 0.79 olarak hesaplanmıştır. Diener, Emmons, Larsen ve Griffin (1985) güvenilirlik çalışmaları için iki ay aralıkla elde ettikleri test- tekrar test korelasyon katsayısını 0.82, Cronbach Alfa katsayısını ise 0.87 olarak bulmuştur. Ölçeğin yeterli düzeyde

geçerlik ve güvenilirlik katsayılarına sahip olduğu Degges-White ve Myers (2006) tarafından da doğrulanmıştır (Akt, Aydın, 2011).

3.3.4. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği 1988’de Zimet ve diğerleri tarafından geliştirilmiştir. Eker ve Arkar (1995) tarafından Türkçe’ye uyarlama çalışmaları yapılmıştır ve 2001 yılında Eker, Arkar, Yıldız tarafından gözden geçirilmiş formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği aile, arkadaş ve özel bir insan olmak üzere üç altölçek içeren 12 maddeden oluşmuştur (Zimet ve diğ., 1988).

Verilere “oblique” dönüştürmesine göre Temel Bileşenler (Principal Components) faktör analizi uygulanmıştır. 12 madde özdeğeri (eigenvalue) 1’den büyük olan ilgili 3 faktör altında yer almıştır ve kümülatif olarak toplam varyansın yüzde 75’ini açıklamıştır. İç tutarlılığı ölçmek için Cronbach alfa yöntemi kullanılmıştır. Değerler 0.80 ile 0.95 arasında değişmektedir. Üç örnekleme de ölçek ve alt ölçekler kabul edilebilir düzeyde iç tutarlılık göstermişlerdir (Eker, Arkar ve Yıldız, 2001).

Her biri 4’er madde içeren üç alt ölçekten oluşan Çokboyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği 1’den 7’ye kadar puanlanmakta olan Likert tipi bir psikolojik ölçme aracıdır. Bu ölçekten alınabilecek en düşük puan 12, en yüksek puan ise 84’tür. 3, 4, 8 ve 11. Maddeler aile, 6, 7, 9 ve 12. Maddeler arkadaş, 1,2,5 ve 10. Maddeler diğer önemli kişilerden algılanan sosyal destek puanlarını vermektedir. Bu ölçekte puan yükseldikçe sosyal destek faktörleri aratacağı düşünülmüştür. Alt ölçeklerdeki dört maddenin puanlarının toplanması ile alt ölçek puanı elde edilmekte, tüm alt ölçek puanlarının toplanması ile elde edilen puan ise ölçeğin toplam puanı vermektedir. Elde edilen puanın yüksek olması algılanan sosyal desteğin yüksek olduğunu belirtmektedir (Eker, Arkar ve Yıldız, 2001) (Ek-3). Çalışmada çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin arkadaş alt boyutu kullanılmıştır.

3.3.5. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmanın bazı değişkenlere ilişkin bilgiler Kişisel Bilgi Formu ile toplanmıştır. Katılımcıların cinsiyetleri, sınıf düzeyleri, algılanan okul başarıları, algılanan maddi durumlarına ilişkin bilgiler Kişisel Bilgi Formu ile toplanmıştır.

3.4. VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırmada ergenlik dönemindeki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeyleri ile ilgili veriler Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterliği Ölçeği, üstbilişsel farkındalık ile ilgili veriler Çocuklar İçin Üst Bilişsel Farkındalık Ölçeği, yaşam doyumu ile ilgili veriler Yaşam Doyumu Ölçeği, algılanan arkadaş sosyal desteği ile ilgili veriler Çokboyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği – Arkadaş Altölçeği ve demografik özelliklerine (cinsiyet, sınıf düzeyi, algılanan maddi durum düzeyi, algılanan okul başarıları düzeyi) ilişkin bilgiler ise kişisel bilgi formu ile toplanmıştır.

3.5. VERİLERİN ANALİZİ

Araştırmada veri toplama araçları ile elde edilen verilerin çözümlenmesi “LISREL 8.51 for windows” ile “SPSS 11.5 for windows” paket programlarıyla bilgisayar ortamında gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizi için regresyon analizi, yapısal eşitlik modeli, tek yönlü varyans analizi, T-testi, scheffe testi, tukey testi, levene istatistiği ve pearson korelasyon katsayısı kullanılmıştır. Araştırmada kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği açıklayan değişkenlerin belirlenmesi için yapısal eşitlik modeli kullanılmıştır. Yapısal eşitlik modelinden önce ergenlerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliliklerinin, üstbilişsel farkındalık, algılanan arkadaş sosyal desteği ve yaşam doyumu değişkenlerince yordanıp yordanmadığının tespiti için regresyon analizi yapılmıştır. Araştırmada toplanan verilerin yapısal eşitlik modeli kapsamında çözümlenmesi üç aşamada gerçekleştirilmiştir. Bu aşamaların ilkinde, veri setinde yer alan değişkenlerin yapısal eşitlik modeli sayıltılarını ne derece karşıladıkları araştırılmıştır. İkinci aşamada, önerilen model ve alternatif modeller (model

modifikasyon) test edilmiş, son aşamada ise benimsenen modelde doğrudan ve dolaylı etkilere ilişkin parametre tahminleri verilmiştir. Yapılan bu analizle kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği, üstbilişsel farkındalık ve algılanan arkadaş sosyal desteği ile yaşam doyumu arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Yapısal eşitlik modeli ile bu değişkenlerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliğini yordayıp yordamadıkları ve ne düzeyde yordadıkları belirlenmeye çalışılmıştır.

Bağımsız değişken düzeyi iki olan değişkenlere göre kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik puan ortalamaları arasındaki farkların önem kontrolü bağımsız gruplara uygulanan T-testi ile yapılmıştır. Varyansların homojen olup olmadığına göre ilgili *t* değeri dikkate alınmıştır. Bu bağlamda ergenlik dönemindeki bireylerin cinsiyetleri ile kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeylerinin önemli bir biçimde farklılaşp farklılaşmadığını incelemek için T-testi kullanılmıştır.

Verilerin analizinde bağımsız değişken düzeyi ikiden fazla olan değişkenlere ilişkin farkların önem kontrolü, varyansların homojen olduğundan dolayı tek yönlü varyans analizi ile belirlenmiştir. Tek yönlü varyans analizi sonucunun önemli bulunduğu durumlarda farkın hangi ortalamalar arasındaki farklardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla varyansların homojen olduğu için scheffe testi ve tukey testi kullanılmıştır. Bu çerçevede araştırmada ergenlik dönemindeki bireylerin sınıf düzeyine (7. Sınıf, 8. Sınıf, 9. Sınıf ve 10. Sınıf), algılanan maddi duruma (çok düşük, düşük, orta, yüksek, çok yüksek), algılanan okul başarısına (çok düşük, düşük, orta, yüksek, çok yüksek) göre kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeylerinin önemli bir biçimde farklılaşp farklılaşmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Analiz sonucu farklılığın anlamlı olması nedeniyle bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için de scheffe testi ve tukey testi kullanılmıştır.

Araştırmada ele alınan değişkenler arasındaki korelasyonlar pearson korelasyon katsayısı ile tespit edilmiştir. Pearson korelasyon katsayısı incelenirken, .0 ile .25 arasındaki ilişkinin çok zayıf, .26 .49 arası ilişkinin zayıf, .50 ile .69 arası ilişkinin orta, .70 ile .89 arası ilişkinin yüksek ve .90 ile 1.0 arasındaki ilişkinin çok yüksek olduğu ifade edilmiştir (Kalaycı, 2010).

Etki büyüklüğünün belirlenmesi için ise Eta Squared (μ^2) değerleri dikkate alınmış ve etki büyüklü Cohen tarafından standardize edilmiştir (işaretine bakılmaksızın .02,

.05 ve 0.8 olmak üzere sırasıyla küçük, orta ve geniş etki büyüklüğü olarak yorum yapılmıştır) (Büyüköztürk, 2012).

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, araştırmanın amacına uygun olarak yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir. Bulguların ve yorumların sunulmasında araştırmanın alt amaçları sırası ile ele alınarak, her bir alt amaca ilişkin verilerin istatistiksel çözümlenmeleri doğrultusunda ulaşılan bulgularla ve bunların yorumlarına yer verilmiştir. İlk aşamada ergenlerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeyleri betimlenmiş ve kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği ile üstbilişsel farkındalık, algılanan arkadaş sosyal desteği ve yaşam doyumu arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığına bakılmıştır. Öncelikle üstbilişsel farkındalık, algılanan arkadaş sosyal desteği ve yaşam doyumu değişkenlerinin, kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliğini yordamasına yönelik regresyon analizi yapılmıştır. Daha sonra yaşam doyumu, üstbilişsel farkındalık ve algılanan arkadaş sosyal desteği değişkenlerinin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliğinin yordamasına ilişkin yapısal eşitlik modeline yer verilmiştir.

İkinci aşamada ise ergenlerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeylerinin cinsiyet, sınıf düzeyi, algılanan okul başarısı, algılanan maddi duruma göre nasıl farklılaştığı ile ilgili bulgular sunulmuştur.

4.1. ERGENLERİN KARIYER VE YETENEK GELİŞİMİ ÖZYETERLİK, ÜSTBİLİŞSEL FARKINDALIK, YAŞAM DOYUMU VE ALGILADIKLARI ARKADAŞ SOSYAL DESTEĞİ DÜZEYLERİNE İLİŞKİN PUANLARIN DAĞILIMI

Araştırmada, ergenlerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik, üstbilişsel farkındalık, yaşam doyumu ve algıladıkları arkadaş sosyal desteği düzeylerinin belirlenmesi

amaçlanmıştır. Bu amaçla Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterliği Ölçeği'nden, Üstbilişsel Farkındalık Ölçeği'nden, Çokboyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği – Arkadaş Altölçeği'nden ve Yaşam Doyumu Ölçeği'nden alınan puanların ortalamalarına ve standart sapmalarına ilişkin bulgular Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Ergenlik Dönemindeki Bireylerin Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterliği, Üstbilişsel Farkındalık, Yaşam Doyumu ve Algılanan Arkadaş Sosyal Desteği Puanlarının Dağılımı

	<i>n</i>	Min. Puan	Maks. Puan	$\bar{X}$	<i>S</i>
Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterliği	1047	20	108	86.97	14.98
Üstbilişsel Farkındalık	1047	18	108	72.64	12.24
Yaşam Doyumu	1047	5	35	25.33	7.60
Algılanan Arkadaş Sosyal Desteği	1047	4	28	20.94	6.51

Tablo 1'de görüldüğü gibi araştırmaya katılan ergenlerin Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterliği Ölçeği'nden aldıkları puanların dağılımı incelendiğinde alınan en düşük puanın 20 olduğu, en yüksek puanın ise 108 olduğu, aritmetik ortalamanın 86.97 ve standart sapmanın da 14.98 olduğu, Üstbilişsel Farkındalık Ölçeği'nden aldıkları puanların dağılımı incelendiğinde alınan en düşük puanın 18 olduğu, en yüksek puanın ise 108 olduğu, aritmetik ortalamanın 72.64 ve standart sapmanın da 12.24 olduğu, Yaşam Doyumu Ölçeği'nden aldıkları puanların dağılımı incelendiğinde alınan en düşük puanın 5 olduğu, en yüksek puanın ise 35 olduğu, aritmetik ortalamanın 25.33 ve standart sapmanın da 7.60 olduğu, Algılanan Arkadaş Sosyal Desteği puanlarının dağılımı incelendiğinde ise alınan en düşük puanın 4 olduğu, en yüksek puanın ise 28 olduğu, aritmetik ortalamanın 20.94 ve standart sapmanın da 6.51 olduğu görülmüştür. Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterliği

Ölçeğinden alınacak minimum puanın 18, maksimum puanın 108 olduğu dikkate alınırsa araştırmaya katılan ergenlik dönemindeki bireylerin çoğunlukla kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeylerinin yüksek olduğu söylenebilir.

Araştırmada yapılan analizler sonucu çalışma grubundaki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeylerinin çoğunlukla yüksek çıkmasının sebebi sosyal istenirlikten kaynaklanıyor olabilir. Sosyal istenirlik “bireyin herhangi bir ölçme aracının maddelerini yanıtlarken, kendisiyle ilgili gerçekçi bilgiler vermek yerine kendini sosyal ve normatif baskılarla kendini olumlu bir biçimde sunması eğilimi” (Stricker, 1963; Zerbe ve Paulhus, 1987; Akt. Ellingson, Smith ve Sackett, 2001) olarak ifade edilmiştir. Sosyal istenirliğin bir yanıtlama tarzı olduğunu öne süren araştırmacılar olduğu gibi, sosyal istenirliğin bir kişilik özelliği olduğunu iddia eden araştırmacıların da olduğu görülmektedir (Pauls ve Stemmler, 2003). Bireyin herhangi bir isim veya tanınmasına yardımcı olacak ipucu vermediği araştırmalarda bile izlenim yönetiminin önemli olabileceği görülmüştür (Mick, 1996). Çelik (2012) tarafından cinsel özyeterlik ile ilgili yapılan çalışmada evli bireylerin cinsel özyeterlik düzeylerinin cinsel özgüveni yordadığı bulunmuştur. Böyle bir sonucun elde edilmesi araştırmacı tarafından sosyal istenirlik faktörüne bağlanmıştır. Bu çerçevede araştırmanın verilerinin toplandığı çalışma grubundaki bireyler kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik özellikleri açısından çevrelerine istedik ve olumlu bir imaj oluşturabilmek için kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliğinin ölçülmeye çalışıldığı ölçme aracına istedik yönde yanıtlar vermiş olabilirler. Bu nedenle araştırmanın çalışma grubundaki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği genel olarak yüksek bulunmuş olabilir.

Bireylerin yaşadıkları çevrenin sahip olduğu şartlar ve gördükleri eğitim kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeylerini etkileyebilir. Araştırmada ergenlerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeylerinin yüksek çıkmasının sebebi araştırmaya katılan bireylerin büyükşehirde yaşıyor olmalarından kaynaklanıyor olabilir. Bireylerin İstanbul gibi büyük bir şehirde yaşıyor olmaları daha fazla uyarılarla karşı karşıya gelmelerini ve daha iyi bir öğrenim görmelerini sağlayabileceğinden, kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeylerinin yüksek çıkmış olabileceği düşünülmüştür.

4.2. ERGENLERİN KARIYER VE YETENEK GELİŞİMİ ÖZYETERLİKLERİNİN, ÜSTBİLİŞSEL FARKINDALIK, ALGILANAN ARKADAŞ SOSYAL DESTEĞİ VE YAŞAM DOYUMU AÇISINDAN REGRESYON ANALİZİ İLE İNCELENMESİ

Araştırmada ergenlik dönemindeki bireylerin, kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlikleri ile üstbilişsel farkındalık, algılanan arkadaş sosyal desteği ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiler Pearson korelasyon katsayısı ile incelenmiştir. Analiz sonuçları Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterliği, Üstbilişsel Farkındalık, Algılanan Arkadaş Sosyal Desteği ve Yaşam Doymu Değişkenlerine İlişkin Korelasyon Analizi

Değişkenler	1	2	3	4
Kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği	1	-	-	-
Üstbilişsel farkındalık	0.72**	1	-	-
Algılanan Arkadaş Sosyal Desteği	0.39**	0.33**	1	-
Yaşam Doymu	0.43**	0.43**	0.34**	1

** $p < 01$ * $p < .05$

Tablo 2 incelendiğinde kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği değişkeninin, üstbilişsel farkındalık değişkeni ile $r = .72$, algılanan arkadaş sosyal desteği değişkeni ile $r = .39$, yaşam doyumu değişkeni ile $r = .43$ düzeyinde ilişkili olduğu gözlenmektedir. Üstbilişsel farkındalık değişkeninin, algılanan arkadaş sosyal desteği değişkeni ile $r = .33$, yaşam doyumu değişkeni ile $r = .43$ düzeyinde ilişkili olduğu görülmektedir. Algılanan arkadaş sosyal desteği değişkeni ile yaşam doyumu değişkeni arasında ise $r = .34$ düzeyinde bir ilişki olduğu görülmektedir.

Buna göre kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği değişkeni ile üstbilişsel farkındalık değişkeni arasındaki ilişkinin yüksek, kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği ile

algılanan arkadaş sosyal desteği arasındaki ilişkinin zayıf, kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği değişkeni ile yaşam doyumu değişkeni arasındaki ilişkinin zayıf, üstbilişsel farkındalık ile algılanan arkadaş sosyal desteği arasındaki ilişkinin zayıf, algılanan arkadaş sosyal desteği ile yaşam doyumu arasındaki ilişkinin zayıf olduğu görülmektedir.

Tablo 2’de yer alan değişkenler arasındaki korelasyonlar incelendiğinde kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği değişkeni, üstbilişsel farkındalık değişkeni, algılanan arkadaş sosyal desteği değişkeni ve yaşam doyumu değişkenleri arasındaki ilişkinin pozitif olduğu görülmektedir. Araştırmada ele alınan değişkenler arasında korelasyon analizi sonuçları da dikkate alınarak kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği değişkenini yordayan değişkenlerin belirlenebilmesi için araştırmacı tarafından belirlenen yapının doğrulanıp doğrulanmadığını tespit etmek için araştırma verileri yapısal eşitlik modeli ile test edilmiştir. Yapısal eşitlik modeline ilişkin elde edilen sonuçlar Şekil 2’de sunulmuştur. Analiz sonucunda elde edilen yapısal model ise Şekil 3’te verilmiştir.

Ayrıca yapısal eşitlik modelinden önce regresyon analiziyle kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliğinin, üstbilişsel farkındalık, yaşam doyumu ve algılanan arkadaş sosyal desteği değişkenlerince yordanıp yordanmadığı tespit edilmiştir. Model 1’de Kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliğinin, üstbilişsel farkındalık tarafından, Model 2’de üstbilişsel farkındalık ve algılanan arkadaş sosyal desteği tarafından, Model 3’te ise üstbilişsel farkındalık, algılanan arkadaş sosyal desteği ve yaşam doyumu tarafından yordanması incelenmiştir. Tablo 3’te ergenlik çağındaki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeylerinin, üstbilişsel farkındalık, algılanan arkadaş sosyal desteği ve yaşam doyumu düzeyleri tarafından yordanmasına ilişkin Regresyon Analizi Anova Sonuçları sunulmuştur.

Tablo 3. Ergenlik Çağındaki Bireylerin Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterlik Düzeylerinin, Üstbilişsel Farkındalık, Algılanan Arkadaş Sosyal Desteği ve Yaşam Doyumunu Düzeyleri Tarafından Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Anova Sonuçları

Model	Kaynak	Kareler Toplamı	Serbestlik Değeri	Kareler Ortalaması	F	p
Model 1	Regresyon	10210,2	1	120210,187	1098,391	,000
	Artık	114367,0	1045	109,442		,000
	Toplam	234577,1	1046			,000
Model 2	Regresyon	126619,2	2	63309,601	612,231	,000
	Artık	107957,9	1044	103,408		,000
	Toplam	234577,1	1046			,000
Model 3	Regresyon	129317,2	3	43105,749	427,127	,000
	Artık	105259,9	1043	100,920		,000
	Toplam	234577,1	1046			,000

Tablo 3 incelendiğinde her üç regresyon modelinin de istatistiksel olarak anlamlı olduğu (Model 1, [$F(1, 1045) = 1098.391, p < 001$] ; Model 2, [$F(2, 1044) = 612.231, p < 001$]; Model 3, [$F(3, 1043) = 427.127, p < 001$]) sonucu elde edilmiştir.

Diğer bir ifadeyle ergenlik çağındaki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeylerini, üstbilişsel farkındalık düzeyleriyle, ergenlik çağındaki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeylerini, üstbilişsel farkındalık düzeyleriyle ve algılanan arkadaş sosyal desteği düzeyleriyle, ergenlik çağındaki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeylerini, üstbilişsel farkındalık, algılanan arkadaş sosyal desteği ve yaşam doyumu düzeyleriyle, tahmin etmek istatistiksel olarak mümkündür.

Araştırmaya katılan ergenlik çağındaki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeylerinin, üstbilişsel farkındalık düzeyi tarafından ne oranda yordandığını belirlemek için yapılan regresyon analizi sonuçları Tablo 4'te, değişkenlerin B ve beta korelasyon katsayıları ve anlamlılık düzeyleri Tablo 5'te yer almaktadır. Ergenlik çağındaki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik

düzeylerinin, üstbilişsel farkındalık, algılanan arkadaş sosyal desteği ve yaşam doyumu düzeyleri tarafından yordanmasına ilişkin regresyon analizi sonuçları Tablo 4'te, ergenlik çağındaki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeylerinin, üstbilişsel farkındalık, algılanan arkadaş sosyal desteği ve yaşam doyumu düzeyleri tarafından yordanmasına ilişkin değişkenlerin B, beta korelasyon katsayıları ve anlamlılık düzeyleri Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 4. Ergenlik Çağındaki Bireylerin Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterlik Düzeylerinin, Üstbilişsel Farkındalık, Üstbilişsel Farkındalık, Algılanan Arkadaş Sosyal Desteği ve Yaşam Doyumu Düzeyleri Tarafından Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Model	R	R^2	Düzeltilmiş R^2	Yordama Standart Hatası
1	.716	.512	.512	10.4614
2	.735	.540	.539	10.1689
3	.742	.551	.550	10.0459

Tablo 5. Ergenlik Çağındaki Bireylerin Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterlik Düzeylerinin, Üstbilişsel Farkındalık, Algılanan Arkadaş Sosyal Desteği ve Yaşam Doyumu Düzeyleri Tarafından Yordanmasına İlişkin Değişkenlerin B, Beta Korelasyon Katsayıları ve Anlamlılık Düzeyleri

Model	Yordayıcılar	B	Standart Hata	β	t	p
Model 1	(Sabit)	23.335	1,947		11,984	,000
	Üstbilişsel Farkındalık	,876	,026	,716	33,142	,000
Model 2	(Sabit)	20,101	1,937		10,379	,000
	Üstbilişsel Farkındalık	,840	,027	,657	29,500	,000
	Algılanan Arkadaş Sosyal Desteği	,403	,051	,175	7,873	,000
Model 3	(Sabit)	19,137	1,922		9,955	,000
	Üstbilişsel Farkındalık	,752	,029	,614	26,138	,000
	Algılanan Arkadaş Sosyal Desteği	,340	,052	,148	6,535	,000
	Yaşam Doyumu	,240	,046	,122	5,171	,000

Tablo 4'te ve Tablo 5'te görüldüğü üzere Model 1'de ergenlik çağındaki bireylerin üstbilişsel farkındalık düzeylerinin, kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeylerini anlamlı düzeyde açıkladığı görülmektedir ($R^2 = .51$, $p < .001$). Üstbilişsel farkındalık değişkeni değişkeni, kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeyindeki toplam varyansın % 51'ini açıklamaktadır. Model 2'de ergenlik çağındaki bireylerin üstbilişsel farkındalık ve algılanan arkadaş sosyal desteği düzeylerinin, kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeylerini anlamlı düzeyde açıkladığı görülmektedir

($R^2 = .54$, $p < .001$). Üstbilişsel farkındalık ve algılanan arkadaş sosyal desteği değişkenleri, kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeyindeki toplam varyansın % 54'ünü açıklamaktadır. Model 3'te de ergenlik çağındaki bireylerin üstbilişsel farkındalık, algılanan arkadaş sosyal desteği ve yaşam doyumu düzeylerinin, kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeylerini anlamlı düzeyde açıkladığı görülmektedir ($R^2 = .55$, $p < .001$). Üstbilişsel farkındalık ve algılanan arkadaş sosyal desteği değişkenleri, kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeyindeki toplam varyansın % 55'ini açıklamaktadır.

4.3. KARIYER VE YETENEK GELİŞİMİ ÖZYETERLİĞİ AÇIKLANMASINA YÖNELİK YAPISAL EŞİTLİK MODELİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM

Yapısal eşitlik modelinin, son yıllarda popüler hale gelen bir istatistiksel analiz yöntemi olduğu görülmektedir. Yapısal eşitlik modeli ile araştırmacının zihnindeki, araştırma henüz yapılmadan önce var olan değişkenler arası ilişkilere ait bir modelin, araştırmadan elde edilen veriler aracılığı ile sınanmasına dayanmaktadır. Araştırmalarda kullanılan istatistiksel yöntemlerden en önemli avantajı çok sayıda değişken arasındaki ilişkiyi modeller şeklinde inceleyebilmesidir (B. Aydın, 2010; Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010; Şimşek, 2007). Ayyıldız ve Cengiz (2006) yapısal eşitlik modeli ile araştırmacıların ilgilendiği değişkenlerin gerçek dünyada birbirleriyle olan ilişkilerini ve bu ilişkilerin yönlerini tanımlayan bir fikre sahip olduklarını ve bu fikirlerini bir modelle ifade edebileceklerini belirtmektedir. Bilimcinin ilgilendiği değişkenlerle ilişkili ölçekleri kullanarak topladığı verilerle ilgili analizleri daha önce zihninde tasarladığı şekilde yapabilmesine olanak sağlayan bir yöntem olduğu belirtilmiştir (Akt. B. Aydın, 2010). Bu nedenle bu araştırmada da daha önceden araştırmacı tarafından ergenlik çağındaki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeylerine ilişkin önceden tasarlanan model, yapısal eşitlik modeli kullanılarak değerlendirilmiştir.

Yapısal eşitlik modelinde iki tür değişken vardır. Bunlar, gizil değişkenler ve gözlenen değişkenlerdir. Gözlenen değişken, yapısal eşitlik modeli dilinde göstergeler olarak ifade edildiği ve bunların araştırmacının doğrudan ölçtüğü ya da

gözlediği değişkeni ifade ettiği belirtilmektedir. Gizil değişkenler doğrudan gözlenebilen değişkenler aracılığıyla ölçülebilir. Yapısal eşitlik modelleri iki tip gizil değişken içerir; içsel (endogenous) ve dışsal (exogenous) gizil değişkenler. Bu iki tür değişken model içindeki gizil yapıda bağımlı veya bağımsız değişken olma durumlarına göre ayrılırlar. Bir gizil değişken en az iki gösterge tarafından tanımlanır. Yapısal eşitlik modelinde model belirleme, gizil değişkenler arasındaki ya da bir gizil değişkenin göstergesi olmayan gözlenen değişkenlerle gizil değişkenler arasındaki ilişki ya da ilişkilerin açıklanması anlamına geldiği ifade edilmektedir (B. Aydın, 2010; Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010; Şimşek, 2007).

Araştırmada kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği değişkeninin açıklanmasına yönelik ilk defa araştırmacı tarafından tasarlanan yapısal modelin istatistiksel analizinin yapılabilmesi için araştırmacı tarafından öncelikle hipotez model oluşturulmuştur. Daha sonra oluşturulan model istatistiksel olarak değerlendirilmiş ve modelin uyum düzeylerine ilişkin katsayılar incelenmiştir. Son olarak da, araştırmacı tarafından geliştirilen hipotez doğrultusunda elde edilen modele ilişkin parametre tahminleri verilmiştir.

4.3.1. Modelin Belirlenmesi

Araştırmada toplanan veriler yapısal eşitlik modeli kurulmadan önce korelasyon analizine tabi tutulmuştur. Korelasyon analizine ilişkin sonuçlar ile aritmetik ortalamalar ve standart sapmalar Tablo 6’da sunulmuştur. Yapılan korelasyon analizi sonuçları değerlendirilerek kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği ile ilişkili olan değişkenler belirlenip yapısal eşitlik modeli kurularak modelin uyum indeksleri değerlendirilmiştir. Kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliğini açıklayan değişkenlerin yapısal eşitlik modeli ile değerlendirilmesine ilişkin araştırmacı tarafından oluşturulan modelde kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği, yaşam doyumu, algılanan arkadaş sosyal desteği ve üstbilişsel farkındalık olmak üzere dört gizil (latent), değişken yer almaktadır.

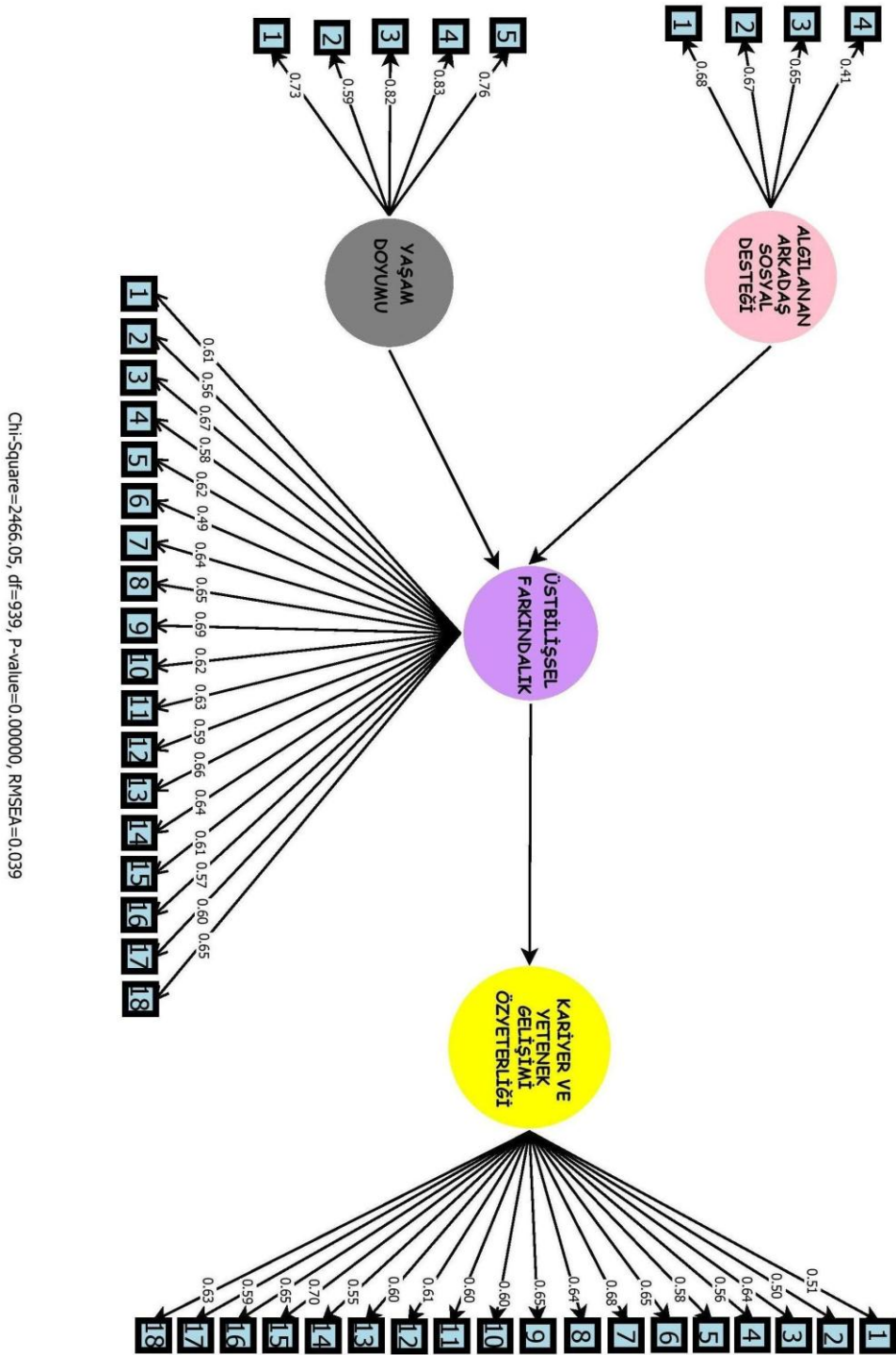
Tablo 6. Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterliği, Üstbilişsel Farkındalık, Algılanan Arkadaş Sosyal Desteği ve Yaşam Doyumu Değişkenlerine İlişkin Korelasyon Analizi, Aritmetik Ortalamalar ve Standart Sapmalar

Değişkenler	1	2	3	4	$\bar{X}$	S
Kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği	1	-	-	-	86.97	14.98
Üstbilişsel farkındalık	0.72**	1	-	-	72.64	12.24
Algılanan arkadaş sosyal desteği	0.39**	0.33**	1	-	20.94	6.51
Yaşam doyumunu	0.43**	0.43**	0.34**	1	25.33	7.60

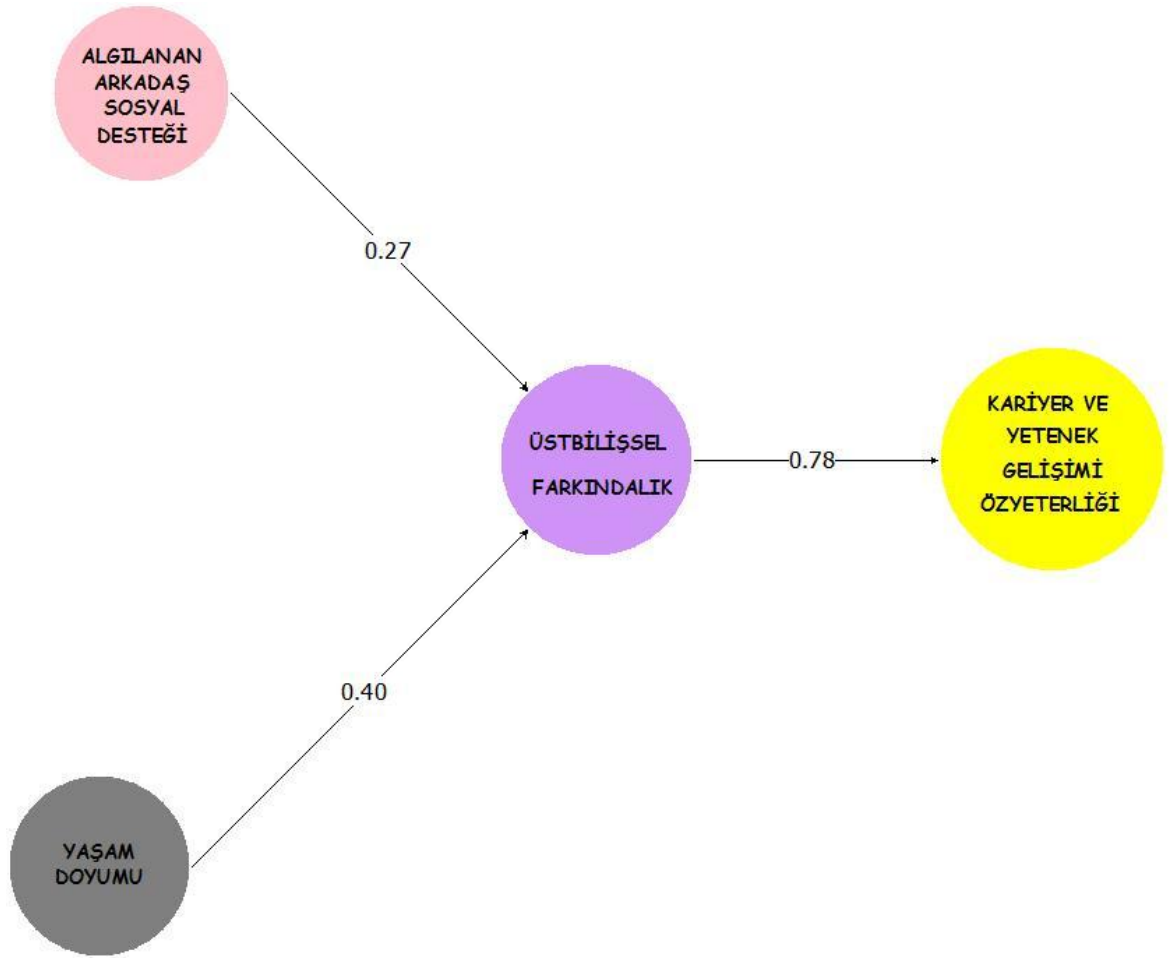
** $p < 01$ * $p < .05$

Tablo 6 incelendiğinde kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği değişkeninin üstbilişsel farkındalık ile $r = .72$, algılanan arkadaş sosyal desteği ile $r = .39$, yaşam doyumunu ile $r = .43$, düzeyinde ilişkili olduğu gözlenmektedir. Üstbilişsel farkındalık değişkeninin algılanan arkadaş sosyal desteği ile $r = .39$, yaşam doyumunu ile $r = .43$ düzeyinde ilişkili olduğu görülmektedir. Algılanan arkadaş sosyal desteği değişkeninin ile yaşam doyumunu arasında ise $r = .34$ düzeyinde bir ilişkisi olduğu görülmektedir.

Tablo 6'da yer alan değişkenler arasındaki korelasyonlar incelendiğinde kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği, üstbilişsel farkındalık, algılanan arkadaş sosyal desteği ve yaşam doyumunu değişkenlerinin arasındaki ilişkinin pozitif olduğu görülmektedir. Araştırmada ele alınan değişkenler arasında korelasyon analizi sonuçları da dikkate alınarak kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği değişkenini yordayan değişkenlerin belirlenebilmesi için araştırmacı tarafından belirlenen yapının doğrulanıp doğrulanmadığını tespit etmek için araştırma verileri yapısal eşitlik modeli ile test edilmiştir. Yapısal eşitlik modeline ilişkin elde edilen sonuçlar Şekil 4'de sunulmuştur. Ayrıca analiz sonucunda elde edilen yapısal model ise Şekil 5'te verilmiştir.

Şekil 4. Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterliliği, Üstbilişsel Farkındalığı, Yaşam Doyumu ve Algılanan Arkadaş Sosyal Desteği Değişkenlerine İlişkin Yapısal Eşitlik Modeli

Şekil 5. Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterliliği, Üstbilişsel Farkındalık, Yaşam Doymumu ve Algılanan Arkadaş Sosyal Desteği Değişkenlerine İlişkin Yapısal Model

Şekil 5'te görüldüğü gibi algılanan arkadaş sosyal desteğinin üstbilişsel farkındalığı yordama katsayısının .27, yaşam doyumunun üstbilişsel farkındalığı yordama katsayısının .40, üstbilişsel farkındalığın kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliliğini yordama katsayısının .78 olduğu görülmektedir.

Yaşam doyumunun ve algılanan arkadaş sosyal desteğinin üstbilişsel farkındalığı pozitif açıdan yordadığı, üstbilişsel farkındalığın ise kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliliğini pozitif açıdan yordadığı gözlenmektedir. Yapısal eşitlik modelinde yer alan algılanan arkadaş sosyal desteği ve yaşam doyumunu değişkenlerinin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliliğini dolaylı etki ile yordadığı bulunmuştur. Ayrıca elde edilen modele ilişkin uyum indeksleri de incelenmiştir.

Analiz sonucunda Ki-kare değerinin ($x^2=2466.05$, $sd=939$, $p=0.00$) anlamlı olduğu görülmüştür. Uyum indeksi değerlerinin ise x^2/sd değerinin 2,62 olduğu mükemmel uyum gösterdiği, RMSEA değerinin .039 olduğu mükemmel uyum gösterdiği, GFI değerinin .91 olduğu iyi uyum gösterdiği, AGFI= .90 olduğu iyi uyum gösterdiği, CFI= .93 olduğu iyi uyum gösterdiği, IFI .93 olduğu iyi uyum gösterdiği, NNFI değerinin .93 olduğu iyi uyum gösterdiği, SRMR= .041 olduğu mükemmel uyum gösterdiği bulunmuştur. Model genel olarak değerlendirildiğinde uyum düzeyinin mükemmel olduğu görülmektedir. Tablo 7'de yapısal eşitlik modelinde uyum indekslerinin kriterleri ve kabulü için kesme noktaları verilmiştir.

Tablo 7. Yapısal Eşitlik Modelinde Uyum İndekslerinin Kriterleri ve Kabulü İçin Kesme Noktaları (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010)

Uyum İndeksi	Kriterler	Kabul İçin Kesme Noktaları	Kaynak
x^2	$p>0.05$		
x^2/sd		≤ 3 =mükemmel uyum(büyük örneklerde)	(Kline, 2005; Sümer, 2000).

RMSEA	0(mükemmel uyum) 1(uyum yok)	≤ 0.05 =mükemmel uyum	(Brown, 2006; Jöreskog ve Sörböm, 1993; Raykov ve Marcoulides, 2008; Schumacker ve Lomax, 1996; Sümer, 2000)
GFI/AGFI	0(uyum yok)	≥ 0.90 =iyi uyum	(Schumacker ve Lomax, 1996; Hooper, Coughlan ve Mullen, 2008; Kelloway, 1989; Sümer, 2000).
	1(mükemmel uyum)	≥ 0.95 =mükemmel uyum	(Hooper, Coughlan ve Mullen, 2008; Sümer, 2000).
CFI	0(uyum yok)	≥ 0.90 =iyi uyum	(Hu ve Bentler, 1999; Sümer, 2000; Tabachnick ve Fidell, 2001).
	1(mükemmel uyum)	≥ 0.95 =mükemmel uyum	(Hu ve Bentler, 1999; Sümer, 2000; Thompson, 2004).

NFI	0(uyum yok)	≥ 0.90 =iyi uyum	(Kelloway, 1989; Schumacker ve Lomax, 1996; Sümer, 2000; Tabachnick ve Fidell, 2001, Thompson, 2004).
	1(mükemmel uyum)	≥ 0.95 =mükemmel uyum	(Hu ve Bentler, 1999; Sümer, 2000;).
SRMR	0(mükemmel uyum)	≤ 0.05 =mükemmel uyum	(Brown, 2006; Bryne, 1994).
	1(uyum yok)		

Tablo 7’de yapısal eşitlik modelinde uyum indekslerinin kriterleri ve kabulü için kesme noktaları verilmiştir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010).

4.4. ERGENLİK DÖNEMİNDEKİ BİREYLERİN CİNSİYETLERİNE GÖRE KARIYER VE YETENEK GELİŞİMİ ÖZYETERLİK DÜZEYLERİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM

Araştırmada ergenlik dönemindeki bireylerin cinsiyetlerine göre kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik puanlarının farklılık gösterip göstermediği incelenmeye çalışılmıştır. Çalışma grubu 570 erkekten ve 477 kızdan oluşmaktadır. Bu amaçla elde edilen kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği puanlarının ortalamaları, standart sapmaları ve *t* değerine ilişkin bulgular Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Ergenlik Dönemindeki Bireylerin Cinsiyetlerine Göre Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterlik Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Değeri

Cinsiyet	<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>S</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Kız	477	89.86	13.48	5.81	.000
Erkek	570	84.54	15.72		

sd= 1045

Tablo 8’de görüldüğü gibi ergenlik döneminde bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği puanları cinsiyetlerine göre karşılaştırıldığında önemli bir biçimde farklılık gösterdiği bulunmuştur. Erkeklerin kariyer ve yetenek gelişimi puan ortalaması ($\bar{X} = 84.54$) kadınların kariyer ve yetenek gelişimi puan ortalamasından ($\bar{X} = 89.86$) düşük olduğu görülmektedir. Bu sonucu etki büyüklüğü değeri de desteklemektedir ($\mu^2 = .03$).

Araştırmada ergenlerin cinsiyet açısından kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeyleri karşılaştırıldığında kızların kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeylerinin daha yüksek çıkmasının sebebi, erkek ve kadınların toplumsal cinsiyet özellikleri gereği farklı yetiştirilme tarzlarına sahip olmaları, kızlarda sosyal istenirliğin daha yüksek olması olabilir.

Araştırma sonucunda elde ettiğimiz bulgular daha önce yapılan çalışmalarla benzerlik göstermektedir. Sapmaz (2010) ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinde kız öğrencilerin kariyer gelişimlerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğunu bulmuştur. Çoban (2005) araştırmasında mesleki olgunluğun yordayıcısı olan değişkenlerden birisinde cinsiyet değişkeni olduğunu bulmuştur. Akbalık (1994) mesleki olgunluk puanlarında kızların lehine cinsiyet göre bir farklılaşma olduğunu bulmuştur. Saya, Kazak ve Doğan (2009) yaptıkları çalışmada kızların mesleki olgunluklarının erkeklerin mesleki olgunluklarından daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Oğuz (2008) cinsiyete göre kız öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerinin daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Bayındır (1999) çalışmasında lise öğrencilerinde kız ve erkek öğrencilerin mesleki olgunlukları düzeyleri arasında kız öğrencilerin lehine farklılaşma olduğunu bulmuştur. Sahranç (2000) kız ve erkek

öğrencilerin denetim odağına göre mesleki olgunluklarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı bulgusunu elde etmiştir. Bal (1998) ergenlik dönemindeki bireylerin mesleki olgunluk verileri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişki bulmuştur. Bacanlı ve Sürücü (2011) araştırmalarında cinsiyetin (kız olmanın) kariyer gelişiminin güçlü yordayıcılarından biri olduğunu bulmuştur. Ayrıca Öztemel (2012) erkek öğrencilerin mesleki kararsızlıklarının kız öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek olduğunu bulmuştur.

4.5. ERGENLİK DÖNEMİNDEKİ BİREYLERİN SINIF DÜZEYİNE GÖRE KARİYER VE YETENEK GELİŞİMİ ÖZYETERLİK DÜZEYLERİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM

Çalışmada ergenlik dönemindeki bireylerin sınıf düzeyleri açısından kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeylerinin önemli bir biçimde farklılık gösterip göstermediği belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma grubunda 7. Sınıf düzeyinde 259 birey, 8. Sınıf düzeyinde 290 birey, 9. Sınıf düzeyinde 257 birey ve 10. Sınıf düzeyinde 241 birey olduğu görülmüştür. Bu gruplara ilişkin ergenlik dönemindeki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9. Ergenlik Dönemindeki Bireylerin Sınıf Düzeylerine Göre Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterlik Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Sınıf Düzeyi	<i>n</i>	$\bar{X}$	<i>S</i>
7. sınıf	259	86,65	15.65
8. sınıf	290	89,21	15.55
9. sınıf	257	86,74	13.95
10. sınıf	241	86,79	14.35

Tablo 9’da görüldüğü gibi araştırmaya katılan ergenlik dönemindeki bireylerin sınıf düzeyine göre 7. Sınıf olan ergenlik dönemindeki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği puanı ortalamasının ($\bar{X} = 86.65$), 8. Sınıf olan ergenlik dönemindeki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği puanı ortalamasının ($\bar{X} = 89.21$), 9. Sınıf olan ergenlik dönemindeki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği puanı ortalamasının ($\bar{X} = 86.74$), 10. Sınıf olan ergenlik dönemindeki bireylerin ($\bar{X} = 86.79$) olduğu görülmüştür.

Tablo 9’da verilen gruplar arasında önemli bir farklılığın olup olmadığının belirlenmesi için, Levene testine ilişkin varyansların homojen olması [$F(3,1043) = 2.259, p = .080$] nedeniyle tek yönlü varyans analizi sonuçları dikkate alınmıştır. Tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 10. Ergenlik Dönemindeki Bireylerin Sınıf Düzeylerine Göre Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterlik Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	2181.681	3	727.227	3.264	,021
Grup içi	232395.5	1043	222.814		
Toplam	234577.1	1046			

Tablo 10. da görüleceği üzere bu testten elde edilen sonuçların anlamlı olduğu, sınıf düzeyine göre ergenlerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeylerinin anlamlı bir biçimde farklılaştığı ($p = 0.021$) ortaya çıkmıştır. Ayrıca sınıf düzeyinin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği üzerindeki etki büyüklüğünün de bu sonucu desteklediği ($\mu^2 = .009$) bulunmuştur. Gruplar arası bu farkın kaynağını belirlemek üzere Tukey testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11. Ergenlik Dönemindeki Bireylerin Sınıf Düzeylerine Göre Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterlik Puanlarına İlişkin Tukey Testi Sonuçları

Sınıf Düzeyi	7. Sınıf	8. Sınıf	9. Sınıf	10. Sınıf
7.Sınıf	1	3,56*	1,09	0,28
8. Sınıf	-	1	2,47	3,28
9. Sınıf	-	-	1	0,81
10. Sınıf	-	-	-	1

* $p < .05$

Tablo 11’de görüldüğü üzere 7. sınıf ve 8. sınıfta öğrenim gören ergenlik çağındaki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliklerinin anlamlı bir biçimde farklılaştığı görülmektedir. Bu bulgulara, benzer sonuçlara daha önce yapılan çalışmalarda da ulaşılmıştır. Oğuz (2008) mesleki olgunluk puanı ile 9.sınıf puanı arasında pozitif yönde düşük düzeyde bir ilişki olduğunu ve 10. Sınıf ve 11. Sınıf olmanın mesleki olgunluğun birer yordayıcısı olduğunu bulmuştur. Bacanlı ve Sürücü (2011) yapmış oldukları araştırmada öğrencilerin kariyer gelişimlerinin sınıf düzeyine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığını bulmuşlardır.

Bu durum artık eğitim kurumlarının tüm kademelerinde mesleki rehberlik hizmeti verilmesinden kaynaklanıyor olabilir. Anaokulundan itibaren mesleklerle ilgili bilgi edinen bireyin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliğinde sınıf düzeyine göre farklılaşma beklenebilir. Ayrıca medya, televizyon ve internet gibi iletişim araçlarıyla bireyler daha fazla bilgi edinebilmektedir. Bu durum kariyer gelişimi düzeyini dolayısıyla kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeyini de arttırabilir.

4.6. ERGENLİK DÖNEMİNDEKİ BİREYLERİN ALGILANAN MADDİ DURUMA GÖRE KARIYER VE YETENEK GELİŞİMİ ÖZYETERLİK DÜZEYLERİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM

Çalışmada ergenlik dönemindeki bireylerin algıladıkları maddi durum düzeyleri açısından kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeylerinin önemli bir biçimde farklılık gösterip göstermediği belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma grubunda maddi durumunu çok düşük algılayan 26 birey, düşük algılayan 74 birey, orta algılayan 592 birey, yüksek algılayan 329 birey ve çok yüksek algılayan 26 birey olduğu görülmüştür. Bu gruplara ilişkin ergenlik dönemindeki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 12’de sunulmuştur.

Tablo 12. Ergenlik Dönemindeki Bireylerin Algılanan Maddi Durum Düzeylerine Göre Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterlik Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Algılanan Maddi Durum Düzeyi	<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>S</i>
çok düşük	26	82.61	17.98
düşük	74	83	14.57
orta	592	86.08	15.16
yüksek	329	88.90	14.20
çok yüksek	26	98.30	9.26

Tablo 12’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan ergenlik dönemindeki bireylerin algılanan maddi durumuna göre çok düşük olan ergenlik dönemindeki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği puanı ortalamasının ($\bar{X} = 82.61$), düşük olan ergenlik dönemindeki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği puanı ortalamasının ($\bar{X} = 83$), orta olan ergenlik dönemindeki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği puanı ortalamasının ($\bar{X} = 86.08$), yüksek olan ergenlik

dönemindeki bireylerin ($\bar{x}=88.90$), çok yüksek olan ergenlik dönemindeki bireylerin ($\bar{x}=98.30$) olduğu görülmüştür.

Tablo 12 incelendiğinde algılanan maddi durum düzeyine göre ergenlik dönemindeki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik puan ortalamaları arasında farklılık olduğu görülmektedir. Tablo 12’de verilen gruplar arasında önemli bir farklılığın olup olmadığının belirlenmesi için, Levene testine ilişkin varyansların homojen olması [$F(4,1042)= 1.971, p= .097$] nedeniyle tek yönlü varyans analizine geçilmiştir. Tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 13’te sunulmuştur.

Tablo 13. Ergenlik Dönemindeki Bireylerin Algılanan Maddi Durum Düzeylerine Göre Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterlik Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	<i>F</i>	<i>p</i>
Gruplar Arası	6696.763	4	1674.191	7.655	,000
Grup içi	227880.4	1042	218.695		
Toplam	234577.1	1046			

Tablo 13’te de görüleceği üzere ($p= .000$) algılanan maddi durum düzeyine göre ergenlik dönemindeki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeylerinin önemli bir biçimde farklılaştığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca algılanan maddi durum düzeyinin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği üzerindeki etki büyüklüğünün de orta büyüklüğe yakın ($\mu^2= .03$) olduğu bulunmuştur. Bu durum küçük etki büyüklüğüyle orta etki büyüklüğü arasında bir durumda olduğunu göstermiştir. Gruplar arası bu farkın kaynağını belirlemek üzere Scheffe testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 14’te sunulmuştur.

Tablo 14. Ergenlik Dönemindeki Bireylerin Algılanan Maddi Durum Düzeylerine Göre Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterlik Puanlarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

Algılanan Maddi Durum Düzeyi	çok düşük	düşük	Orta	yüksek	çok yüksek
çok düşük	1	0,38	3,47	6,29	15,69*
düşük	-	1	3,08	5,90*	15,30*
orta	-	-	1	2,81	12,22*
yüksek	-	-	-	1	9,40*
çok yüksek	-	-	-	-	1

* $p < .05$

Tablo 14’te de görüldüğü üzere araştırmaya katılan ergenlik dönemindeki bireylerin maddi durumun çok yüksek algılayan bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik puanı ortalaması ile, okul başarısını yüksek, orta, düşük, çok düşük algılayan ergenlik dönemindeki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik puan ortalamaları arasındaki fark önemli bulunmuştur. Ayrıca maddi durumunu yüksek olarak algılayan ergenlik dönemindeki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik puanı ortalaması ile maddi durumunun düşük, orta algılayan ergenlik dönemindeki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği puan ortalamaları arasındaki farkta önemli bulunmuştur. Diğer olası ikili karşılaştırmalarda ise önemli bir farklılık ortaya çıkmamıştır. Gruplar karşılaştırıldığında okul başarısını çok yüksek algılayan ergenlik dönemindeki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik puan ortalamasının en yüksek puan ortalaması ($\bar{X} = 98.30$), okul başarısını çok düşük olarak algılayan ergenlik dönemindeki bireylerin puan ortalamasının ($\bar{X} = 82.61$) en düşük olduğu bulunmuştur. Kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik puan ortalamaları çok düşük algılanan maddi durumdan, çok yüksek algılanan maddi duruma doğru yükselmektedir.

Bu bulgular daha önce yapılmış olan bazı çalışmalarla benzerlik göstermektedir. Yayla (2011) çalışmasında, sosyo-ekonomik düzeyini düşük algılayan ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin kariyer gelişimi puan ortalamalarını, sosyo-ekonomik düzeyini orta ve yüksek algılayanlarınkinden anlamlı düzeyde düşük olduğunu tespit etmiştir. Sosyo-ekonomik düzeyini orta algılayan öğrencilerin puan ortalamalarını sosyo-ekonomik düzeyini yüksek algılayan öğrencilerin puan ortalamalarından düşük bulmuştur. Bu üç sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin ortalamaları arasındaki farkın kaynağını belirlemek amacıyla yapılan analizde sosyo-ekonomik düzeyini düşük algılayan öğrencilerin ortalamalarının orta olarak algılayan öğrencilerin ortalamalarından, orta olarak algılayan öğrencilerin ortalamalarının da yüksek olarak algılayan öğrencilerden daha düşük olduğu bulgulanmıştır. En yüksek kariyer gelişimi düzeyinin sosyo-ekonomik düzeyini yüksek algılayan öğrencilerde olduğunu tespit etmiştir. Bu araştırma sosyo-ekonomik düzey yükseldikçe kariyer gelişiminin de yükseldiğini göstermektedir. Sapmaz (2010) araştırmasında sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan öğrencilerin kariyer gelişimlerinin de düşük olduğunu bulmuştur.

Bu durumun sebebi maddi durumları yüksek olan bireylerin daha iyi eğitim görmelerinden kaynaklanıyor olabilir. Daha iyi eğitim gören bireyler daha fazla uyaranla karşılaşmakta ve bu durum kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik puan ortalamalarının da yükselmesine sebep olabilmektedir. Ayrıca maddi durumu yüksek olan bireylerin ebeveynleri daha yüksek statülü mesleklerde çalışabilmektedirler. Ergenlik çağındaki birey rol modeli olarak yüksek statülü kişilerle iletişim kurabilmektedir. Bu durumun ergenlik çağındaki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliklerini yükseltebileceği düşünülmüştür.

4.7. ERGENLİK DÖNEMİNDEKİ BİREYLERİN ALGILANAN OKUL BAŞARISINA GÖRE KARIYER VE YETENEK GELİŞİMİ ÖZYETERLİK DÜZEYLERİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM

Çalışmada ergenlik dönemindeki bireylerin algıladıkları okul başarısı açısından kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeylerinin önemli bir biçimde farklılık gösterip göstermediği belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma grubunda okul başarısını çok düşük algılayan 10 birey, düşük algılayan 64 birey, orta algılayan 467 birey,

yüksek algılayan 393 birey ve çok yüksek algılayan 113 birey olduğu görülmüştür. Bu gruplara ilişkin ergenlik dönemindeki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 15’te sunulmuştur.

Tablo 15. Ergenlik Dönemindeki Bireylerin Algılanan Okul Başarısı Düzeylerine Durumuna Göre Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterliği Puanlarının Ortalamaları Ve Standart Sapmaları

Algılanan Okul Başarısı	<i>n</i>	$\bar{X}$	<i>S</i>
çok düşük	10	63.70	22.38
düşük	64	89,51	15.93
orta	467	84.64	14.39
yüksek	393	89.32	14.11
çok yüksek	113	94.09	13.68

Tablo 15’te görüldüğü gibi araştırmaya katılan ergenlik dönemindeki bireylerin algılanan okul başarısına göre çok düşük olan ergenlik dönemindeki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği puanı ortalamasının ($\bar{X} = 63.70$), düşük olan ergenlik dönemindeki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği puanı ortalamasının ($\bar{X} = 89,51$), orta olan ergenlik dönemindeki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği puanı ortalamasının ($\bar{X} = 84.64$), yüksek olan ergenlik dönemindeki bireylerin ($\bar{X} = 89.32$), çok yüksek olan ergenlik dönemindeki bireylerin ($\bar{X} = 94.09$) olduğu görülmüştür.

Tablo 15 incelendiğinde algılanan okul başarısına göre ergenlik dönemindeki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik puan ortalamaları arasında farklılık olduğu görülmektedir. Tablo 15’te verilen gruplar arasında önemli bir farklılığın olup olmadığının belirlenmesi için, Levene testine ilişkin varyansların homojen olması [$F(4,1042) = 1.463, p = .211$] nedeniyle tek yönlü varyans analizine geçilmiştir. Tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 16’de sunulmuştur.

Tablo 16. Ergenlik Dönemindeki Bireylerin Algılanan Okul Başarısı Düzeylerine Göre Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterlik Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	<i>F</i>	<i>p</i>
Gruplar Arası	18527.768	4	4631.942	22.340	,000
Grup içi	216049.4	1042	207.341		
Toplam	234577.1	1046			

Tablo 16’da de görüleceği üzere ($p= .000$) algılanan okul başarısına göre ergenlerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeylerinin önemli bir biçimde farklılaştığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca sınıf düzeyinin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği üzerindeki etki büyüklüğünün de ($\mu^2= .08$) olduğu bulunmuştur. Bu durum geniş etki büyüklüğünün olduğunu göstermektedir. Gruplar arası bu farkın kaynağını belirlemek üzere Scheffe testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 17’de sunulmuştur.

Tablo 17. Ergenlik Dönemindeki Bireylerin Algılanan Okul Başarısı Düzeylerine Göre Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterlik Puanlarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

Algılanan Okul Başarısı Düzeyi	çok düşük	düşük	orta	yüksek	çok yüksek
çok düşük	1	16,81	20.94	25.62	30.39*
düşük	-	1	4,13	8,81*	13,58*
orta	-	-	1	4,68*	9,45*
yüksek	-	-	-	1	4.76*
çok yüksek	-	-	-	-	1

* $p < .05$

Tablo 17’de de görüldüğü üzere araştırmaya katılan ergenlik dönemindeki bireylerin okul başarısını çok yüksek algılayan bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik puanı ortalaması ile, okul başarısını yüksek, orta, düşük, çok düşük algılayan ergenlik dönemindeki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik puanları arasındaki fark önemli bulunmuştur. Ayrıca okul başarısını yüksek olarak algılayan ergenlik dönemindeki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik puanı ortalaması ile okul başarısını düşük, orta algılayan ergenlik dönemindeki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği puan ortalamaları arasındaki farkta önemli bulunmuştur. Diğer olası ikili karşılaştırmalarda ise önemli bir farklılık ortaya çıkmamıştır. Gruplar karşılaştırıldığında okul başarısını çok yüksek algılayan ergenlik dönemindeki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik puan ortalamasının en yüksek puan ortalaması ($\bar{X} = 94.09$), okul başarısını çok düşük olarak algılayan ergenlik dönemindeki bireylerin puan ortalamasının ($\bar{X} = 63.70$) en düşük olduğu bulunmuştur.

Bu bulgular daha önce yapılmış olan bazı çalışmalarla benzerlik göstermektedir. Yayla (2011) çalışmasında akademik başarısını “çok iyi” algılayan ilköğretim 8. Sınıf öğrencilerinin kariyer gelişimi puan ortalamaları, akademik başarısını “iyi” ve “kötü” algılayanlarınkinden anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Akademik başarısını “iyi” algılayan öğrencilerin puan ortalamaları, akademik başarısını “kötü” algılayanlarınkinden yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca bu araştırmada akademik başarısını çok iyi algılayan öğrencilerin kariyer gelişimi puanı ortalamalarının akademik başarısını iyi ve kötü algılayan öğrencilerin kariyer gelişimi puanı ortalamalarından, akademik başarısını iyi algılayan öğrencilerin kariyer gelişimi puanı ortalamalarının da akademik başarısını kötü algılayan öğrencilerden yüksek olduğu bulunmuştur. En yüksek kariyer gelişimi puan ortalamasının akademik başarısını çok iyi algılayan öğrencilerde olduğu bulunmuştur. Bu bulgular neticesinde akademik başarı algısı yükseldikçe kariyer gelişiminin de yükseldiğinin söylenebileceği ifade edilmiştir

Bacanlı (2012) nın araştırmasında akademik başarısını kötü algılayanların, iyi algılayanlarınkinden kariyer karar verme güçlükleri puan ortalamalarını anlamlı

olarak yüksek bulunmuştur. Bal (1998) ergenlik dönemindeki bireylerin mesleki olgunluk verileri ile akademik başarısı arasında anlamlı bir ilişki bulmuştur.

Sapmaz (2010) araştırmasında sayısal yeteneği yüksek olan öğrencilerin kariyer gelişimlerinin de yüksek ve sözel yeteneği yüksek olan yüksek olan öğrencilerin de kariyer gelişimlerinin yüksek olduğunu bulmuştur. Oğuz (2008) mesleki olgunluk puanı ile not ortalaması puanı arasında pozitif yönde düşük düzeyde bir ilişki bulmuştur. Bacanlı ve Sürücü (2011) yapmış oldukları çalışmada öğrencilerin kariyer gelişimlerinin algılanan akademik başarıya göre anlamlı bir şekilde farklılaştığını bulmuşlardır.

Bu durumun sebebi akademik başarısını yüksek olarak algılayan ergenlik çağındaki bireylerin kariyer seçeneklerini daha fazla araştırmalarından kaynaklanıyor olabilir. Akademik başarısını yüksek olarak algılayan ergenlik çağındaki bireye sosyal çevresi tarafından daha fazla kariyer konusunda destekte sağlanabilmektedir. Bu durum kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik puan ortalamasının yükselmesine sebep olabilir.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuç, tartışma ve önerilere yer verilmiştir.

5.1. SONUÇ ve TARTIŞMA

5.1.1. Üstbilişsel Farkındalık ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkiler

Çalışmamızda öncelikle, hipotez modeli oluşturmak için literatür taraması yapılmıştır. Yaşam doyumu ve üstbilişsel farkındalıkla ilgili yapılan araştırmalar incelenmiştir. Yapılan araştırmalar incelendiğinde yaşam doyumunun da, üstbilişsel farkındalığında akademik başarıyla ilişkilendirildiği görülmüştür. Çalışmamız yapısal eşitlik modeli sonucu, ergenlik çağındaki bireylerde yaşam doyumunun, üstbilişsel farkındalığı 0.40 düzeyinde yordadığını göstermiştir.

İlgili literatür incelendiğinde algılanan akademik başarıları yüksek olanların yaşam doyumlarının da yüksek olduğu görülmüştür (Dost, 2007; Çivitçi, 2009). Balcı (2007), Demir (2009), Desoete (2008), Gelen (2003), Kramarski (2008), Shamir ve diğerleri (2009), Mevarech ve Amrany (2008), Vrugt ve Oort (2008), Zohar ve Ben David'in (2007), üstbilişsel farkındalık becerilerinin öğrencilerin akademik başarılarını arttırdığını, Case, Harris ve Graham (1992), Cautinho (2007) ve Deseóte ve Roeyers (2002) ise akademik başarı düzeyi ile üstbilişsel farkındalık becerileri arasında anlamlı ilişki bulunduğunu belirlemiştir (Akt. Doğanay ve Demir , 2011).

Öğrencilerin üstbilişsel farkındalıkları ile SBS başarıları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu, öğrencilerin üstbilişsel farkındalıkları ile yılsonu başarı puanları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur. Bu durum

üstbilişsel farkındalığın akademik başarının pozitif bir yordayıcısı olduğunu göstermektedir (Bağçeci, Döş & Sarıca, 2011). Ayrıca Doğanay ve Demir (2012), üstbilişsel farkındalığın tüm boyutlarında, yüksek başarılı öğretmen adaylarının üstbilişsel farkındalık düzeylerinin, düşük başarılı öğretmen adaylarının üstbilişsel farkındalık düzeylerinden anlamlı olarak daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Schraw & Dennison (1994), üstbilişsel farkındalığın öğrencilere kendi öğrenmelerini planlamalarını, izlemelerini ve değerlendirmelerini sağladığını, böylece öğrenme sürecinin tüm kısımlarında kendi sorumluluğunu alan öğrenci bildiklerini karşılaştığı problemlere daha rahat uygular ve başarılı olduğunu, Garner ve Alexander (1989), üstbilişsel farkındalıkları güçlü olan öğrencilerin, akademik açıdan üstbilişsel farkındalıkları zayıf olan öğrencilere göre daha yüksek performans sergilediklerini ifade etmiştir (Akt. Bağçeci, Döş & Sarıca, 2011). Tüm bu araştırmalar sonucunda, alanyazındaki araştırmaların yaşam doyumunun, üstbilişsel farkındalığı yordayabileceğine işaret ettiği görülmektedir. Literatürdeki bu bulgularda çalışmamızla paralellik göstermektedir.

5.1.2. Üstbilişsel Farkındalık ile Algılanan Arkadaş Sosyal Desteği Arasındaki İlişkiler

İlgili literatür incelendiğinde algılanan arkadaş sosyal desteği ile problem çözme ve akademik başarı arasında olumlu ilişkilerin olduğu görülmüştür. Ayrıca literatür üstbilişsel farkındalık ile problem çözme ve akademik başarı arasında da olumlu ilişkilerin olduğunu göstermiştir. Yapısal eşitlik modeli sonucu araştırmamızda algılanan arkadaş sosyal desteğinin, üstbilişsel farkındalığı 0.27 oranında yordadığı bulunmuştur.

Literatür bize arkadaştan alınan sosyal destek düzeyiyle problem çözme arasında pozitif anlamlı ilişkiler olduğunu göstermiştir (Ünüvar, 2003; Budak, 1999). Ayrıca arkadaştan alınan sosyal destek ile akademik başarı arasında da anlamlı ilişkiler olduğu da görülmüştür (Yıldırım, 2006). Birçok araştırmacı verimli problem çözme için üstbilişin önemini doğrulamıştır (Brown, 1987; Garofalo & Lester, 1985; Goos & Galbraith, 1996; Lester & Garofalo, 1982; Schoenfeld, 1987; Wilson, 1999, Akt. Akın, 2006). Balcı (2007), Demir (2009), Desoete (2008), Gelen (2003), Kramarski (2008), Shamir ve diğerleri (2009), Mevarech ve Amrany (2008), Vrugt ve Oort

(2008), Zohar ve Ben David'in (2007), üstbilişsel farkındalık becerilerinin öğrencilerin akademik başarılarını arttırdığını, Case, Harris ve Graham (1992), Cautinho (2007) ve Deseóte ve Roeyers (2002) ise akademik başarı düzeyi ile üstbilişsel farkındalık becerileri arasında anlamlı ilişki bulunduğunu belirlemiştir (Akt. Doğanay ve Demir , 2011).

Tüm bu araştırmalar sonucunda, alanyazındaki araştırmalarında dolaylı olarak algılanan arkadaş sosyal desteğinin, üstbilişsel farkındalığı yordayabileceğine işaret ettiği görülmektedir. Literatürdeki bu bulgularda çalışmamızla paralellik göstermektedir.

5.1.3. Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterliği ile Üstbilişsel Farkındalık Arasındaki İlişkiler

Yapısal eşitlik modeli sonucu araştırmamızda üstbilişsel farkındalığın, kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliğini 0.78 oranında yordadığı bulunmuştur. İlgili literatür incelendiğinde kariyer özyeterliği yüksek olan öğrencilerin fen ve matematik puanlarının daha yüksek bulunduğu görülmüştür (Özyürek, 1995). Üstbilişsel farkındalık ile matematik arasında ilişkinin bulunduğu da literatürde görülmüştür (Schoenfeld, 1987). Bu durum kariyer özyeterliği ve üstbilişsel farkındalık arasında ilişki olabileceğini düşündürmüştü ve bundan dolayı araştırmacı üstbilişsel farkındalığın, kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliğini de yordayabileceğini düşünmüştür.

Ayrıca Sahranç (2000) yaptığı araştırmada algılanan akademik başarı arttıkça mesleki olgunluk düzeyinin de arttığını bulmuştur. Balcı (2007), Demir (2009), Desoete (2008), Gelen (2003), Kramarski (2008), Shamir ve arkadaşları (2009), Mevarech ve Amrany (2008), Vrucgt ve Oort (2008), Zohar ve Ben David'in (2007), üstbilişsel farkındalık becerilerinin öğrencilerin akademik başarılarını arttırdığını belirtmişlerdir (Akt; Doğanay ve Demir, 2011). Diğer yandan bazı araştırmalarda ise, akademik başarı düzeyi ile bilişsel farkındalık becerileri arasında anlamlı ilişki bulunduğu belirlenmiştir (Case, Harris ve Graham, 1992; Cautinho, 2007; Deseóte ve Roeyers, 2002, Akt; Doğanay ve Demir, 2011). Görüldüğü üzere akademik başarı hem kariyer gelişimi (mesleki olgunluk) ile, hem de üstbilişsel farkındalık ile ilişkilidir.

Sapmaz (2010) sözel ve sayısal yeteneklerin kariyer gelişimini anlamlı bir şekilde yordadığını bulmuştur. Özyürek (1995) ayrıca yapmış olduğu araştırmasında kariyer özyeterliliğinin yetenek ölçümlerini yordamada önemli derecede katkısı olduğu görülmüştür. Üstbilişsel farkındalığın ise okuduğunu anlama (Brown, 1978), problem çözme (Brown, 1987), bellek ve geri çağırma (Pressley ve diğerleri, 1985), zekâ (Borkowski, 1985) ve matematik gibi (Schoenfeld, 1987) birçok alanla ilişkili olduğu bulunmuştur (Akt. Akın,2006). Araştırmalar bize hem kariyer özyeterliliğinin, hem de üstbilişsel farkındalığın yetenek ile olan ilişkisini göstermektedir. Bu açıdan incelendiğinde üstbilişsel farkındalığın, kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliliğini yordayabileceği düşünülmüştür ve araştırmamızda üstbilişsel farkındalığın, kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliliğini yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Literatürdeki bu bulgularda çalışmamızla paralellik göstermektedir.

5.1.4. Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterliliği ile Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkiler

5.1.4.1. Cinsiyete göre kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliliği

Çalışmamızda cinsiyete göre kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliliğinin farklılaştığı bulunmuştur. Kızların kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlilik düzeylerinin erkeklerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç alanyazındaki bazı çalışmaların bulgularıyla da paralellik göstermektedir.

Isaac (2001) iki yıllık ön lisans programında öğrenim göre kızların, King (1989), Akay (1982), Uzer (1987), Çakar (1997), Yazar (1997), Sekmenli (2000) ve Şahin (2007) lise de öğrenim gören kızların, Akbıyık (1996) ise 8. Sınıftaki kızların mesleki olgunluk düzeylerinin erkeklerin mesleki olgunluk düzeylerinden daha yüksek olduğunu bulmuşlardır ve Blustein (1987), Nevill ve Super (1988), King (1989) ve Luzzo (1995) da çalışmalarında mesleki olgunluğun cinsiyete göre incelendiğinde kızların lehine farklılaştığını tespit etmişlerdir (Akt, Yayla, 2011).

Sapmaz (2010) ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinde kız öğrencilerin kariyer gelişimlerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğunu, Çoban (2005) araştırmasında mesleki olgunluğun yordayıcısı olan değişkenlerden birisinde cinsiyet değişkeni olduğunu, Akbalık (1994) mesleki olgunluk puanlarında kızların lehine cinsiyet göre bir farklılaşma olduğunu, Saya, Kazak ve Doğan (2009)

yaptıkları çalışmada kızların mesleki olgunluklarının erkeklerin mesleki olgunluklarından daha yüksek olduğunu, Oğuz (2008) cinsiyete göre kız öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri daha yüksek olduğunu, Bayındır (1999) çalışmasında lise öğrencilerinde kız ve erkek öğrencilerin mesleki olgunlukları düzeyleri arasında kız öğrencilerin lehine farklılaşma olduğunu, Sahranç (2000) kız ve erkek öğrencilerin denetim odağına göre mesleki olgunluklarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını, Bal (1998) ergenlik dönemindeki bireylerin mesleki olgunluk verileri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu, Bacanlı ve Sürücü (2011) araştırmalarında cinsiyetin (kız olmanın) kariyer gelişiminin güçlü yordayıcılarından biri olduğunu bulmuştur.

Araştırmamızda kızların kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik puan ortalamalarının $\bar{X} = 89.86$, erkeklerin kariyer ve yetenek gelişimi puan ortalamalarının ise $\bar{X} = 84.54$ olduğu bulunmuştur. Bu sonuç ergenlik dönemindeki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik puan ortalamalarında kızların lehine bir farklılık olduğunu göstermektedir.

Kızların erkeklere göre kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik puanlarının yüksek çıkmasının sebebi toplumsal roller, yetiştirilme tarzı, aile tarafından verilen sorumluluğun cinsiyete göre farklılaşması olabilir. Kızların ergenlikteki gelişimlerin erkeklere göre daha erken gerçekleşmesi de bu durumun sebebi olabilir.

Ancak alanyazındaki bazı çalışmalar, araştırma bulgularımızla paralellik göstermemektedir. Zeren (1999) araştırmasında cinsiyet değişkenine göre gruplar arasında mesleki olgunluk düzeyine ilişkin anlamlı bir fark olmadığını, Kağnıcı (1999) da araştırmasında cinsiyet değişkeni ile mesleki olgunluk arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığını göstermiştir.

Bu durum örneklemin yapısından kaynaklanabilir. Bazı örneklem evreni tam olarak yansıtamamaktadır. Ayrıca araştırmaya katılan bireylerin soruları yanıtlama tarzı, soruları dikkatli cevaplamamaları bu duruma neden olabilmektedir.

5.1.4.2. Sınıf düzeyine göre kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği

Araştırmamızda sınıf düzeyine göre kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliğinin farklılaştığı bulunmuştur. Alanyazın incelendiğinde de çalışmamıza paralel bir

şekilde yaş ile kariyer gelişimi arasında anlamlı bir farklılıkların bulunduğu araştırmaların olduğu görülmektedir.

Oğuz (2008) mesleki olgunluk puanı ile 9.sınıf puanı arasında pozitif yönde düşük düzeyde bir ilişki olduğunu ve 10. Sınıf ve 11. Sınıf olmanın mesleki olgunluğun birer yordayıcısı olduğunu, Bacanlı ve Sürücü (2011) yapmış oldukları araştırmada öğrencilerin kariyer gelişimlerinin sınıf düzeyine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığını bulmuştur. Bu bulgular çalışmamızla benzerlik göstermektedir. Araştırmamız sınıf düzeyi ile kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği arasında anlamlı bir farklılaşma olduğunu göstermiştir.

Ancak alanyazında araştırma sonuçlarımızı desteklemeyen bulgularda göze çarpmaktadır. Çakar (1997) lise son sınıf öğrencilerinin yaşı ile mesleki olgunluk düzeyi arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını bulgulamışlardır (Akt, Yayla, 2011). Kağnıcı (1999) nın araştırmasında yaş değişkeni ile mesleki olgunluk arasında anlamlı bir ilişki olmadığını, Saya, Kazak ve Doğan (2009) yaptıkları çalışmada yaşa göre mesleki olgunluk düzeyinde anlamlı bir fark bulunmadığını, Sahranç (2000) sınıf düzeyleri farklı lise öğrencilerinin denetim odağına göre mesleki olgunluklarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını, Çoban (2005), lise son sınıf öğrencilerinde, yaş değişkeninin mesleki olgunluğun anlamlı bir yordayıcısı olmadığını, Sapmaz (2010) ise araştırmasında sınıf düzeyinin kariyer gelişimini yordamadığını bulmuştur.

Bu durum örneklemin yapısından kaynaklanabilir. Bireylerin okullarda gördüğü eğitim düzeyinin farklı olması bu durumun sebebi olabilir. Bazı örneklem evreni tam olarak yansıtamamaktadır. Ayrıca araştırmaya katılan bireylerin soruları yanıtlama tarzı, soruları dikkatli cevaplamamaları bu duruma neden olabilmektedir.

5.1.4.3. Algılanan maddi durum düzeyine göre kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliği

Çalışmamızda algılanan maddi durum düzeyine göre kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliğinin farklılaştığı tespit edilmiştir. Algılanan maddi durum düzeyi yükseldikçe kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik puanlarının da yükseldiği bulunmuştur. Bu bulgu daha önce yapılmış olan bazı çalışmalarla benzerlik göstermektedir.

Yayla (2011) çalışmasında, sosyo-ekonomik düzeyini düşük algılayan öğrencilerinin kariyer gelişimi puan ortalamalarını, sosyo-ekonomik düzeyini orta ve yüksek algılayanlarından anlamlı düzeyde düşük olduğunu bulmuştur. Sosyo-ekonomik düzeyini orta algılayan öğrencilerin puan ortalamalarının sosyo-ekonomik düzeyini yüksek algılayan öğrencilerin puan ortalamalarından düşük olduğu da bulunmuştur. Bu üç sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin ortalamaları arasındaki farkın kaynağını belirlemek amacıyla yapılan analizde sosyo-ekonomik düzeyini düşük algılayan öğrencilerin ortalamalarının orta olarak algılayan öğrencilerin ortalamalarından, orta olarak algılayan öğrencilerin ortalamalarının da yüksek olarak algılayan öğrencilerden daha düşük olduğu tespit edilmiştir. En yüksek kariyer gelişimi düzeyinin sosyo-ekonomik düzeyini yüksek algılayan öğrencilerde olduğu belirtilmiştir. Bu araştırma sosyo-ekonomik düzey yükseldikçe kariyer gelişiminin de yükseldiğini göstermektedir.

Lawrence ve Brown (1976), çalışmalarında beyaz öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerinin zenci öğrencilerden daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Bu durum ırksal farklılıklardan çok, üst sosyo-ekonomik düzeye sahip olan beyaz öğrencilerin, daha düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip olan zenci öğrencilerden mesleki olgunluk düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir (Akt. Kuzgun, 2006: 89).

Yazar (1997), Çakar (1997) ve Sürücü(2005), sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan lise öğrencilerinin sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan lise öğrencilerine göre mesleki olgunluk düzeylerinin yüksek olduğunu bulmuşlardır (Akt. Yayla, 2011). Sapmaz (2010) da araştırmasında sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan öğrencilerin kariyer gelişimlerinin de düşük olduğunu bulmuştur.

Araştırmamızda maddi durumunu çok yüksek algılayan ergenlik çağındaki bireylerin en yüksek, maddi durumunu yüksek algılayan ergenlik çağındaki bireylerin maddi durumunu çok yüksek algılayanlar hariç diğer gruplara göre en yüksek, maddi durumunu orta olarak algılayan ergenlik çağındaki bireylerin maddi durumunu kötü ve çok kötü olarak algılayanlara göre daha yüksek, maddi durumunu kötü olarak algılayan ergenlik çağındaki bireylerin maddi durumunu çok kötü olarak algılayanlara göre daha yüksek, maddi durumunu çok kötü olarak algılayan ergenlik çağındaki bireylerin en düşük, kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik puan ortalamasına sahip olduğu bulunmuştur. Bu durum daha önce yapılan bazı

çalışmalarla benzer olarak maddi durumunu yüksek olarak algılayan bireylerin daha yüksek kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliliğine sahip olduklarını göstermektedir.

Alanyazında araştırma sonuçlarımızı desteklemeyen bulgulara da rastlanmaktadır. Akbalık (1994) sosyo-ekonomik düzey puanları ve mesleki olgunluk puanları arasında anlamsız bir ilişki bulmuştur. Zeren (1999) ise araştırmasında ailenin gelir düzeyi değişkenine göre gruplar arasında mesleki olgunluk düzeyine ilişkin anlamlı bir fark bulamamıştır.

Bu durum örneklemin yapısından kaynaklanabilir. Bazı örneklemler evreni tam olarak yansıtamamaktadır. Ayrıca araştırmaya katılan bireylerin soruları yanıtlama tarzı, soruları dikkatli cevaplamamaları bu duruma neden olabilmektedir.

5.1.4.4. Algılanan okul başarısına göre kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliliği

Çalışmamızda algılanan okul başarısı düzeyine göre kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliliğinin farklılaştığı tespit edilmiştir. Okul başarısı düzeyini yüksek ve çok yüksek olarak algılayan grubun kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik puanlarının diğer gruplardan daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgu daha önce yapılmış olan bazı çalışmalarla benzerlik göstermektedir.

Akademik başarısı yüksek öğrencilerin mesleki olgunluklarının da yüksek olduğu çeşitli araştırmalarla gösterilmiştir (Westbook ve diğerleri, 1980; Lawrence ve Brown, 1976; Kelso, 1977; Kuzgun ve Bacanlı, 1996; Akbalık, 1991; Sekmenli,2000, Akt, Yayla, 2011).

Yüksek kariyer özyeterliliği (kariyer yetkinlik beklentisi) ne sahip olan öğrencilerin fen ve matematik puanlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Özyürek, 1995). Sapmaz (2010) sözel ve sayısal yeteneklerin kariyer gelişimini anlamlı bir şekilde yordadığını belirtmiştir. Özyürek (1995) kariyer özyeterliliğinin yetenek ölçümlerini yordamada da önemli olduğunu belirtmiştir. Sahranç (2000) araştırmasında akademik başarı algıları farklı öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri arasında akademik başarı algısı “geçer-orta” olan öğrencilerle akademik başarı algısı “iyi” olan öğrenciler arasında “iyi” grubu lehine; akademik başarı algısı “geçer-orta” olan öğrencilerle akademik başarı algısı “pekiyi” olan öğrenciler arasında “pekiyi” grubu lehine istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğunu belirtmiştir.

Yayla (2011) çalışmasında akademik başarısını “çok iyi” olarak gören öğrencilerinin kariyer gelişimi puan ortalamalarının, akademik başarısını “iyi” ve “kötü” algılayanlarıkinden anlamlı düzeyde yüksek olduğu görüldüğünü ifade etmiştir. Akademik başarısını “iyi” algılayan öğrencilerin puan ortalamalarının, akademik başarısını “kötü” algılayanlarıkinden yüksek olduğu belirtilmiştir. Ayrıca akademik başarısını çok iyi algılayan öğrencilerin kariyer gelişimi puanı ortalamalarının akademik başarısını iyi ve kötü algılayan öğrencilerin kariyer gelişimi puanı ortalamalarından, akademik başarısını iyi algılayan öğrencilerin kariyer gelişimi puanı ortalamalarının da akademik başarısını kötü algılayan öğrencilerden yüksek olduğu bulunmuştur. En yüksek kariyer gelişimi puan ortalamasının akademik başarısını çok iyi algılayan öğrencilerde olduğu bulunmuştur. Bu bulgular neticesinde akademik başarı algısı yükseldikçe kariyer gelişiminin de yükseldiğinin söylenebileceği ifade edilmiştir.

Bal (1998) ergenlik dönemindeki bireylerin mesleki olgunluk verileri ile akademik başarısı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu, Sapmaz (2010) araştırmasında sayısal yeteneği yüksek olan öğrencilerin kariyer gelişimlerinin de yüksek ve sözel yeteneği yüksek olan yüksek olan öğrencilerin de kariyer gelişimlerinin yüksek olduğunu, Oğuz (2008) mesleki olgunluk puanı ile not ortalaması puanı arasında pozitif yönde düşük düzeyde bir ilişki olduğunu, Bacanlı ve Sürücü (2011) ise yapmış oldukları çalışmada öğrencilerin kariyer gelişimlerinin algılanan akademik başarıya göre anlamlı bir şekilde farklılaştığını bulmuştur.

Akademik başarı algısı yüksek olan ergenlik çağındaki bireylerin, kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeylerinin yüksek olduğu sonucu, daha önce yapılan çalışmaların araştırma bulgularıyla paralellik gösterdiğini sonucunu desteklemektedir.

Literatür incelendiğinde görüldüğü üzere birçok çalışmada okul başarısı ve mesleki olgunluk arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir. Literatürdeki birçok çalışma bu durumu desteklemektedir. Araştırmamızda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır.

5.2. ÖNERİLER

5.2.1. Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler

Çalışmaya katılan 1047 ergenlik dönemindeki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik puanlarının ortalamasının yüksek sayılabilecek bir düzeyde olduğu görülmektedir. Bu düzeyin daha da yüksek olmasının bireyin kariyer gelişimine katkı sağlayabileceği düşünüldüğünde, ergenlik dönemindeki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik puanlarının yükseltilmesiyle ilgili çalışmalar yapılmasının faydalı olacağı düşünülmüştür.

Kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliğini arttırmak için üstbilişsel farkındalık eğitimi de verilebilir. Üstbilişsel farkındalığın, kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliğini yordadığı araştırmacı tarafından bulunmuştur. Algılanan arkadaş sosyal desteğinin ve yaşam doyumunun da üstbilişsel farkındalık aracılığıyla, kariyer ve yetenek gelişimini yordadığı bulgusundan hareketle ergenlik dönemindeki bireylerin yaşam doyumunu arttırıcı çalışmalar yapılabilir. Ergenlik dönemindeki bireylerin rekabetten çok işbirliğine dayalı etkinliklerde bulunmaları sağlanarak akran desteğinin yani algılanan arkadaş sosyal desteğinin eğitim kurumlarında arttırılmasına yönelik çalışmalar yapılması faydalı olabilir.

Sonuç olarak ergenlik dönemindeki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik, üstbilişsel farkındalık, sosyal destek düzeylerini arttırıcı eğitim programları, psikolojik danışmanlık hizmetleri geliştirilebilir. Kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeyini arttırıcı kariyer psikolojik danışmanlığı ve kariyer rehberliği programları geliştirilerek bireylerin bu hizmetlerden faydalandırılması sağlanabilir.

5.2.2. İleride Yapılabilecek Araştırmalara Yönelik Öneriler

Bu çalışmada sadece 7., 8., 9., ve 10., sınıf düzeyindeki ergenlik çağındaki bireylerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlilik düzeyleri incelenmiştir. Bu çalışma grubundan elde edilen verilerle yapısal eşitlik modeli kurulmuş, ergenlerin kariyer ve yetenek gelişimi özyeterlik düzeyleri betimlenmiş, cinsiyete, algılanan okul başarısı düzeyine ve algılanan maddi durum düzeyine göre bir farklılaşma olup olmadığı incelenmiştir. Örneklemin sadece 7., 8., 9. ve 10. sınıf düzeyinde ergenlik

dönemindeki bireylerle sınırlı kalmayıp daha geniş yaş gruplarıyla çalışıldığında aynı sonuçlara ulaşıp ulaşılmadığının belirlenmesinin önemli olduğu araştırmacı tarafından düşünülmüştür.

Kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliliğini arttıracak çalışmaların tüm öğretim kademeleri müfredatına alınıp bu noktada çalışmalar yapılmasının ergenlik dönemindeki bireylerin kariyer gelişimine büyük katkılar sağlayabileceği araştırmacı tarafından düşünülmüştür. Kariyer ve Yetenek Gelişimi Özyeterliliği Ölçeği, araştırmacılara ve uzmanlara yapılacak olan çalışmalarda materyal desteği sağlayabilecektir.

Çalışmanın örneklemini sadece İstanbul iliyle sınırlı kalmıştır. Kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliliğinin bölgeler arasında farklılaşma gösterip, göstermediğinin tespit edilmesi ve farklılaşma görülüyorsa veya görülüyorsa bu durumun sebepleriyle ilgili araştırmaların yapılmasının önemli olduğu araştırmacı tarafından düşünülmüştür. Eğer bölgeler arasında farklılaşma varsa kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliliğini arttırmak için yapılacak çalışmalar bölgeler arası farklılaşmayı dikkate alarak hazırlanabilir. Böylelikle yapılacak bu çalışmaların verimliliğinin artabileceği araştırmacı tarafından düşünülmüştür.

Araştırmada 1047 denek kullanılmıştır. 7. sınıfta öğrenim gören 259 birey, 8. sınıfta öğrenim gören 290 birey, 9. sınıfta öğrenim gören 257 birey ve 10. sınıfta öğrenim gören 241 birey araştırmaya katılmıştır. Katılımcı sayısının daha fazla olduğu araştırmaların yapılıp, bu çalışmayla aynı sonuçları verip vermediğinin karşılaştırılmasının faydalı olacağı araştırmacı tarafından düşünülmüştür.

Çalışma kesitsel bir araştırmadır. Ayrıca boylamsal araştırmaların yapılıp, kariyer ve yetenek gelişimi özyeterliliğiyle ilişkili kavramların belirlenmesinin faydalı olacağı düşünülmüştür. Bu çalışma betimsel olarak hazırlanmış bir araştırmadır. Yapılacak araştırmalarda çalışmadaki değişkenler üzerinden deneysel araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Akbalık, G. (1994). Ortaokul III. Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeylerinin, Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 27 (2), 989-997.
- Akın, A. (2006). *Başarı Amaç Oryantasyonları ile Bilişötesi Farkındalık, Ebeveyn Tutumları ve Akademik Başarı Arasındaki İlişkiler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Akıncı, M.B. (2008). *Güvenli İş Davranışı; Sosyal Destek, Öz-yeterlik ve Bazı Sosyo-psikolojik Değişkenler Tarafından Kestirilebilir mi?*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Arkan, K. (2011). *Sınıf Öğretmenlerinin Problem Çözme Becerisini Kazandırmaya Yönelik Öz-yeterlikleri ile İlköğretim Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Aktağ, I. (2003). *Teacher Efficacy of Pre-service Teachers in Abant İzzet Baysal University in Turkey*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. University of Nebraska, Faculty of the Graduate College, Lincoln, Nebraska.
- Atak, H. (2011). Kimlik Gelişmesi ve Kimlik Biçimlemesi: Kuramsal Bir Değerlendirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3 (1): 163–213.
- Ataman, A.B. (2008). *Üstün Yetenekli Çocuklarda Aile Ortamının Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi: İstanbul Bilsem Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Avşaroğlu, S., Deniz, M.E. ve Kahraman, A. (2005). Teknik Öğretmenlerde Yaşam Doyumu İş Doyumu ve Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi. *S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14: 115-129.
- Aydın, B.(2010). *Motivasyonu Etkileyen Faktörlerin Yapısal Eşitlik Modeli ile Belirlenmesi: Bir Tekstil İşletmesi Örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

- Aydın, F. (2010). *Akademik Başarının Yordayıcısı Olarak Akademik Güdülenme, z Yeterlilik ve Sınav Kaygısı*. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aydıner, B.B. (2011). *niversite ğrencilerinin Yaşam Amaçlarının Alt Boyutlarının Genel z-Yeterlilik Yaşam Doyumu Ve Çeşitli Değışkenlere Göre İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Bacanlı, F. (1995). *Mesleki grup rehberliğinin lise ğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bacanlı, F. (2012). Kariyer Karar Verme Güçlükleri ve Meslek Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançların İlişkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (37): 86-95.
- Bağçeci, B., Dş, B. ve Sarıca, R. (2011). İlköğretim ğrencilerinin stbilişsel Farkındalık Düzeyleri ile Akademik Başarısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (16), 551-566.
- Bal, P. N. (1998). *Ergenlik döneminde mesleki karar verme olgunluğunun incelenmesi ve mesleki karar verme eğitim programının etkisinin araştırılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Baltacı, M. (2009). *Web Tabanlı Excel ğretiminin ğrencilerin Akademik Başarısı ve Bilişötesi Farkındalık Düzeyine Etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84 (2), 191-215.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: W. H. Freeman and Company.
- Baş, G. (2012). ğrenme Stratejileri ğretiminin ğrencilerin İngilizce Dersindeki Akademik Başarılarına, Tutumlarına ve Bilişötesi Farkındalık Düzeylerine Etkisi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 5 (1), 49-71.

- Bayhan, P., Işıtan, S. (2010). Ergenlik Döneminde İlişkiler: Akran ve Romantik İlişkilere Genel Bakış. *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, Ocak-Şubat-Mart, 33-44.
- Baykara, K. (2011). Öğretmen Adaylarının Bilişötesi Öğrenme Stratejileri ile Öğretmen Yeterlik Algılar Üzerine Bir Çalışma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40, 80-92.
- Bayraktar, Ö. (2011). *Üniversite Öğrencilerinin Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri ile Duygusal Zekaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Baysal, E. (2010). *Hemşirelerde Öz-yeterlik İnancı ve İş Doyumu İlişkisi: Bir Üniversite Hastanesinde Saha Çalışması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bilge, F., Sayan, A. ve Kabakçı, Ö.F. Aile Mahkemesi Uzmanlarının Meslek Doyumları, Yaşam Doyumları ve İlişkilere Yönelik İnançlarının İncelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (32), 20-31.
- Bozacı, M. (2010). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Temel Yetenek Düzeyleri ile Bilişötesi Öğrenme Stratejileri Arasındaki İlişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Budak, B. (1999). *Lise Öğrencilerinde Algılanan Sosyal Destek Düzeyi ile Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ondokuzmayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Budak, İ. (2007). *Matematikte Üstün Yetenekli Öğrencileri Belirlemede Bir Model*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Trabzon.
- Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: PegemA Akademi Yayınevi.
- Ciğerci, Z. C. (2006). *Üstün Yetenekli Olan ve Olmayan Ergenlerde Benlik Saygısı Başkalarının Algılanması ve Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişkileri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

- Cohen, S. & Syme, S.L. (1985). Issues in the Study and Application of Social Support. *Social Support and Health*. S. Cohen & S.L. Syme (Editörler). s. 3-22. San Francisco: Academic Press.
- Çakır, M.A. (2011). *Meslek Seçimi Mesleki Karar ve Mesleki Kararsızlık*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çakır, Y. ve Palabıyıkoglu, R. (1997). Gençlerde Sosyal Destek-Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Güvenirlilik ve Geçerlik Çalışması. *Kriz Dergisi*, 5(1), 15-24.
- Collard, D. (2006). Research on Well-being: Some Advice From Jeremy Bentham. *Philosophy of the Social Sciences*, 36(3), 330–354.
- Çeçen, A. R. (2008). Üniversite öğrencilerinde yaşam doyumunu yordamada bireysel bütünlük (tutarlılık) duygusu, aile bütünlük duygusu ve benlik saygısı. *Eğitimde Kuram ve Uygulama Dergisi*, 4 (1), 19-30.
- Çelik, E. (2012). *Evli Bireylerin Cinsel Özgüven Düzeyleri İle Cinsel Öz-Yeterlik, Evlilik Yaşam Doyumu Ve Cinsel Utangaçlıklarının İncelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Çivitçi, A. (2007). Çokboyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği'nin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışmaları. *Eurasian Journal of Educational Research*. 26, 51-60.
- Çivitçi, A. (2009). İlköğretim Öğrencilerinde Yaşam Doyumu: Bazı Kişisel ve Ailesel Özelliklerin Rolü. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22 (1), 29-52.
- Çoban, A.E. (2005). Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeylerinin Yordayıcı Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *İnönü Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (10), 39-54.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik SPSS ve LISREL Uygulamaları*. Ankara: PegemA Akademi Yayınevi.

- Çubukçu, Z. ve Girmen, P. (2007). Öğretmen Adaylarının Sosyal Öz-yeterlik Algılarının Belirlenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (1), 57-74.
- Demir, N., (2003). *Kayseri’de öğrencilerin ilköğretimden ortaöğretime geçişinde sosyoekonomik faktörlerin etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Demirel, M., Arslan Turan, B. (2010). Probleme Dayalı Öğrenmenin Başarıya, Tutuma, Bilişötesi Farkındalık ve Günü Düzeyine Etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38, 55-66.
- Diener, E., Emmons, R.A., Larsen, R.J. ve Griffin, S. (1985), The Satisfaction With Life Scale. *Journal of Personality Assessment*, 49 (1), 71-75.
- Dilci, T. ve Kaya, S. (2012). 4. Ve 5. Sınıflarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Üstbilişsel Farkındalık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27, 247-267.
- Doğanay, A. ve Demir, Ö. (2011). Akademik Başarısı Düşük ve Yüksek Öğretmen Adaylarının Ders Çalışma Sırasında Bilişsel Farkındalık Becerilerini Kullanma Düzeylerinin Karşılaştırılması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(4), 2021-2035.
- Eker, D., Arkar, H. ve Yıldız, H. (2001). Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği’nin Gözden Geçirilmiş Formunun Faktör Yapısı, Geçerlik ve Güvenirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 12(1), 17-25.
- Ellingson, J. E., Smith, D. B. ve Sackett, P. R. (2001). Investigating the Influence of Social Desirability on Personality Factor Structure. *Journal of Applied Psychology*, 86, 122–133.
- Ercivan Zencirci, D. (2008). *Görsel Sanatlar Öğretmeni Adaylarında Özgün Baskının Yaratıcı Düşünme Becerileri ve Öz-yeterlik Algısı Üzerindeki Yansıması*.. Yayımlanmamış doktora tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Evren, M. (1999). *Mesleki Grup Rehberliğinin Cinsiyetleri Farklı İlköğretim Okulu Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Olgunluklarına, Mesleki Benlik*

Algularına Ve Mesleki Tercihlerine Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Flavell, J. H. (1976). Metacognitive aspects of problem solving. *The nature of intelligence*. Resnick, L. (Editör.). s. 231-235. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Flavell, J.H. (1979). Metacognition and Cognitive Monitoring A New Area of Cognitive—Developmental Inquiry. *American Psychologist*, 34(10): 906-911.

Gençtürk, A. (2008). *İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Öz-yeterlik Alguları ve İş Doyumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.

Gün, Z. Ve Bayraktar, F. (2008). Türkiye’de iç göçün ergenlerin uyumundaki rolü. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 19 (2), 167-176.

Gürsoy, E.C. (2010). *Ergenlerde Sosyodemografik Özelliklere ve Algılanan Sosyal Destek ile Akran Zorbalığına Maruz Kalmanın İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Güven, E. D. (2008). *Bir Hazır Giyim İşletmesinde Çıraklık Eğitimi Kapsamında Çalışan Ergenlerin Öz-yeterlik İnançlarının Kimlik, Sosyal Karşılaştırma Eğilimi ve Demografik Değişkenler Bağlamında İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Kalaycı, Ş. (2010). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. (5. Basım). Asil Yayın Dağıtım: Ankara.

Kağnıcı, D. Y. (1999). *Vocational maturity of METU preparatory school students*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kapıkıran, Ş. Ve Özgüngör, S. (2009). Ergenlerin Sosyal Destek Düzeylerinin Akademik Başarı ve Güdülenme Düzeyi ile İlişkileri. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 16(1), 21–30.

- Karadağ, İ. (2007). *İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Akademik Başarılarının Sosyal Destek Kaynakları Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Karakelle, S. (2012). Üst Bilişsel Farkındalık, Zeka, Problem Çözme Algısı ve Düşünme İhtiyacı Arasındaki Bağlantılar. *Eğitim ve Bilim*, 37(164), 237-250.
- Karakelle, S., Saraç, S. (2007). Çocuklar İçin Üst Bilişsel Farkındalık Ölçeği (ÜBFO-Ç) A Ve B Formları: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 10 (20), 87-103.
- Karasar, N. (2003). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaya, G. (2008). *Öğretmenlerin Kariyer Gelişimini Etkileyen Demografik Faktörler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kayhan Yardımcı, F. (2007). *İlköğretim Öğrencilerinde Algılanan Sosyal Destek ile Öz-yeterlik İlişkisi ve Etkileyen Değişkenlerin İncelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Koçak, R. ve İçmenoğlu, E. 'Üstün Yetenekli Öğrencilerin Duygusal Zekâ ve Yaratıcılık Düzeylerinin Yaşam Doyumlarını Yordayıcı Rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (37), 73-85
- Köker, S. (1991). *Normal ve Sorunlu Ergenlerin Yaşam Doyumu Düzeyinin Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kuhn, D. (2000). Metacognitive Development. *Current Directions in Psychological Science*, 9(5): 178-181.
- Kulaksızoğlu, A. (2004). *Ergenlik Psikolojisi*. (6. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kurter, M.F. (2011). *Üniversite Öğrencilerinin Kariyer Gelişimine Yönelik Nitel Bir İnceleme*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kuzgun, Y. (2006). *Meslek Rehberliği ve Danışmanlığına Giriş*. (3. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Luszczynska, A., Gutierrez-Dona, B. ve Schwarzer, R. (2005). General self-efficacy in various domains of human functioning: Evidence from five countries. *International Journal Of Psychology*, 40 (2), 80–89.
- Martins, M.V., Peterson, B.D., Almeida, V.M. ve Costa, M.E. (2011). Direct and indirect effects of perceived social support on women’s infertility-related stress. *Human Reproduction* 26(8), 1121–1134.
- Mengi, S. (2011). *Ortaöğretim 10. ve 11. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Destek ve Özyeterlik Düzeylerinin Okula Bağlılıkları İle İlişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Mick, D. G. (1996). Are Studies of Dark Side Variables Confounded by Socially Desirable Responding? The Case of Materialism. *The Journal of Consumer Research*, 23(2), 106–119.
- Muhtar, S. *Üstbilişsel Strateji Eğitiminin Okuma Becerisinde Öğrenci Başarısına Etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Mutlu, Z. (2012). *Yaşlı Bireylerde Yaşam Tatmini Ve Sosyal Destek İlişkisinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Nur Şahin, G. (2011). *Üniversite Öğrencilerinin Kendini Açma, Öznel İyi Oluş Ve Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerinin Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Ocak, R. (2008). *Mesleki ve Teknik Eğitim Gören Öğrencilerin Algıladıkları Öğretmen Tutumları ile Bilişötesi farkındalık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Şişli İlçesi Örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Oğuz, Ö. (2008). *Lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özer, M, Karabulut Ö.Ö. (2003). Yaşlılarda yaşam doyumu. *Geriatrics*, 6(2):72-74.
- Özsoy, G. (2008). Üstbiliş. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(4), 713-740.

- Öztemel, K. (2012). Kariyer Kararsızlığı ile Mesleki Karar Verme Öz Yetkinlik ve Kontrol Odağı Arasındaki İlişkiler. *Gazi University Journal of Gazi Education Faculty*, 32(2): 459-477.
- Öztürk, A. (2009). *Fizik Problemlerini Çözmede Yüksek ve Düşük Başarılı Fen ve Teknoloji Öğretmen Adaylarının Fizik Problem Çözme Süreçlerinin Bilişsel Farkındalık Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Özyürek, R. (1995). *Fen Bilimleri Alanını Seçen Öğrencilerin Kariyer Yetkinlik Beklentisi ile Kariyer Seçenekleri Zenginliği ve Üniversiteye Giriş Sınavlarındaki Performansları Arasındaki İlişkiler*. Yayınlanmamış doktora tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Pauls, C. A. ve Stemmler, G. (2003). Substance and Bias in Social Desirability Responding. *Personality and Individual Differences*, 35, 263–275.
- Pavot, W., Diener, E., Colvin, C.R. ve Sandvik, E. (1991). Further Validation of the Satisfaction With Life Scale: Evidence for the Cross-Method Convergence of Well-Being Measures. *Journal of Personality Assessment*, 57(1): 149-161.
- Rodriguez, M., & Cohen, S. (1998). Social support. *Encyclopedia of Mental Health*. Friedman H. (Editör.). s. 535-544. New York: Academic Press.
- Sahrañç, Ü. (2000). *Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeylerinin Denetim Odaklarına Göre Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sahrañç, Ü. (2007). *Stres Kontrolü, Genel Öz-yeterlik, Durumluluk Kaygı ve Yaşam Doyumuyla İlişkili Bir Akış Modeli*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Sapmaz, İ. (2010). *İlköğretim II. kademe öğrencilerinin kariyer gelişimleri ile ilgi ve yetenekleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Saya, P., Kazak, M. ve Doğan, T. (1-3 Mayıs 2009). Mesleki Olgunluk Düzeyinin Cinsiyet, Yaş Ve Aileden Algılanan Sosyal Destek Düzeyine Göre

- İncelenmesi. 1. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi Bildiri Kitapçığı. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Saylam Kırcioğlu, Ç. (2009). *Sınıf Öğretmenlerinin Müzik Dersi Öğretimine İlişkin Bilgi Düzeyleri, Öz-yeterlik Algıları ile Tutumlarının Belirlenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Selçukoğlu, Z. (2001). *Araştırma Görevlilerinde Tükenmişlik Düzeyi İle Yalnızlık Düzeyi ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Spahi, B. Yurtkoru, E. S. ve Çinko, M. (2008). *Sosyal Bilimlerde SPSS'le Veri Analizi*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Sperling, R. A., Howard, B. C., Miller, L. A., ve Murphy, C. (2002). Measures of children's knowledge and regulation of cognition. *Contemporary Educational Psychology*, 27, 51-79.
- Şahin, G. N. (2011). *Üniversite Öğrencilerinin Kendini Açma, Öznel İyi Oluş ve Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerinin Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: İzmir.
- Şener, Ş. (2008). *Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Tükenmişlik ve Yaşam Doyumu Düzeyleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Mersin Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Şimşek, Ö. F. (2007). *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş Temel İlkeler ve LISREL Uygulamaları*. Ankara: Ekinoks.
- Tarakcı, U. A. (2009). *Türk Özel Sektör Yöneticilerinin Çatışmaları Çözmede Kullandıkları Stiller ve Bu Stillerin Öz Yeterlilik Algılamasıyla İlişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Terzi, Ş. (2008). Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Dayanıklılıkları ve Algıladıkları Sosyal Destek Arasındaki İlişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(29), 1-11.

- Tunalı, S. (2007). *Somut İşlemsel Dönemdeki Üstün Ve Normal Zekalı Çocukların Somut Düşünme Yeteneklerinin İncelenmesi ve Raven Standart İlerleyen Matrisler Testinin 8-9 Yaş Çocuklar Üzerinde Geçerlik Güvenirlik Ön Norm Çalışması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tuzgöl Dost, M. (2007). Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumunun Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(22), 132-143.
- Türkmen, M. (2011). *Öznel İyi Oluşun Yapısı Ve Anababa Tutumları, Özsaygı Ve Sosyal Destekle İlişkisi: Bir Model Sınaması*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Uzel, A. (2009). *Öğretmen ve Okul Yöneticilerinin Yabancı Dile Yönelik Özyeterlilik Algularının ve Öğrenme İhtiyaçlarının Belirlenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Uzun, A. (2006). *Üstün veya Özel Yetenekli Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları ile Akademik Başarıları Arasındaki İlişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Ünal Keskin, G. ve Orgun, F. (2006). Öğrencilerin Öz Etkililik- yeterlilik Düzeyleri İle Başa Çıkma Stratejilerinin İncelenmesi. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 7, 92-99.
- Ünal, A.Ö. (2011). *Lise Öğrencilerinin Yaşam Doyumlarının Bazı Değişkenlere Göre Yordanması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Ünüvar, A. (2003). *Çok Yönlü Algılanan Sosyal Desteğin 15-18 Yaş Arası Lise Öğrencilerinin Problem Çözme Becerisine ve Benlik Saygısına Etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yavuz, D. (2009). *Öğretmen Adaylarının Öz-yeterlilik Alguları ve Üstbilişsel Farkındalıklarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*.

- Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Yayla, A. (2011). *İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Kariyer Gelişimleri İle Karar Verme Stilleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yelken, K. (2008). *Orta öğretim son sınıf öğrencilerinin üniversite tercihlerini ve meslek seçimini etkileyen faktörler "Sakarya il merkezi örneği"*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Yeşilyaprak, B. (2012). Mesleki Rehberlik ve Kariyer Danışmanlığına Giriş. *Mesleki Rehberlik ve Kariyer Danışmanlığı Kuramdan Uygulamaya*. Yeşilyaprak, B. (Editör). (2. Baskı), s. 2-41. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Yıldırım, İ. (1997). Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Geliştirilmesi Güvenirliği ve Geçerliliği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 81-87.
- Yıldırım, İ. (2006). Akademik Başarının Yordayıcısı Olarak Gündelik Sıkıntılar ve Sosyal Destek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 258-267
- Yıldırım, S. (2010). *Üniversite Öğrencilerinin Bilişötesi Farkındalıkları ile Benzer Matematiksel Problem Türlerini Çözmeleri Arasındaki İlişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Yiğit, R., Dilmaç, B. ve Deniz, M.E. (2011). İş ve Yaşam Doyumu: Konya Emniyet Müdürlüğü Alan Araştırması. *Polis Bilimleri Dergisi*. 13(3): 1-18.
- Yokuş, H. (2009). *Piyano Eğitiminde Öğrenme Stratejilerinin Kullanılmasına Yönelik Etkinliklerin Performans Başarısına ve Üstbilişsel Farkındalığa Etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yuen, M., Gysbers, N. C., Chan, R.M.C., Lau, P.S.Y. ve Shea, P.M.K. (2010). Talent development, work habits, and career exploration of Chinese middle school adolescents: development of the Career and Talent Development Self-Efficacy Scale. *High Ability Studies*, 21(1), 47 — 62.

- Yüksel, G. ve Baytemir, K. (2010). İlköğretim Öğrencilerinin İnternet Kullanım Amaçları ile Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerinin İncelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 8(1), 1-20.
- Zeren, G. (1999). *Yabancı Dil Ağırlıklı Lise, Özel Lise ve Anadolu Lisesi Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Zimet, G.D., Dahlem, N.W., Zimet, S.G. & Farley, G.K. (1988). The Multidimensional Scale of Perceived Social Support. *Journal of Personality Assessment*, 52, 30-41.

EKLER

EK 1. KARİYER VE YETENEK GELİŞİMİ ÖZYETERLİĞİ ÖLÇEĞİ (KYG-ÖYÖ)

(Seçilmiş Örnek Maddeler)

2.	Bağımsız çalışabilirim.	1	2	3	4	5	6
3.	Kariyer hedeflerimi ve bu hedeflere giden yolları keşfedebilirim.	1	2	3	4	5	6
4.	Ders dışı etkinlikler aracılığıyla, güçlü yönlerimi tanıyabilirim.	1	2	3	4	5	6
7.	Belirlediğim akademik hedeflere ulaşabilirim.	1	2	3	4	5	6
8.	Verilen görevleri düzenli yapabilirim.	1	2	3	4	5	6
10.	Farklı meslekler için gereken özellikleri anlayabilirim.	1	2	3	4	5	6
11.	Eğlence faaliyetlerini, ilgi alanlarıma göre seçebilirim.	1	2	3	4	5	6
13.	Deneyimlerimi zenginleştirmek için çeşitli etkinliklere ve yarışmalara aktif katılabilirim.	1	2	3	4	5	6
14.	Başkalarına yardım için sorumluluk alabilirim.	1	2	3	4	5	6

EK 2. ÇOCUKLAR İÇİN ÜST BİLİŞSEL FARKINDALIK ÖLÇEĞİ

(ÜBFO-Ç)

1.	Bir şeyi anlayıp anlamadığımı bilirim.	1	2	3	4	5
2.	İhtiyacım olduğunda kendi kendime öğrenebilirim.	1	2	3	4	5
3.	Daha önce işime yaramış olan çalışma yollarını kullanmaya gayret ederim.	1	2	3	4	5
4.	Öğretmenin neyi öğrenmemi istediğini bilirim.	1	2	3	4	5
5.	Konu hakkında daha önceden bir şeyler biliyorsam daha iyi öğrenirim.	1	2	3	4	5
6.	Şekil ve resimler çizmek bir konuyu daha iyi anlamamı sağlar.	1	2	3	4	5
7.	Çalışmam sona erdiğinde kendime öğrenmek istediğim konuyu öğrenip öğrenemediğimi sorarım.	1	2	3	4	5
8.	Bir problemi çözmek için birçok yol düşünür, aralarından en iyi olanını seçerim.	1	2	3	4	5
9.	Çalışmaya başlamadan önce ne öğrenmem gerektiğini düşünürüm.	1	2	3	4	5
10.	Yeni bir şey öğrenirken kendi kendime ne kadar öğrenebildiğimi sorarım.	1	2	3	4	5
11.	Önemli bilgileri çok dikkatli dinlerim.	1	2	3	4	5
12.	İlgimi çeken konuları daha iyi öğrenirim.	1	2	3	4	5
13.	Öğrenirken zayıf yönlerimin üstesinden gelmek için güçlü yönlerimi kullanırım.	1	2	3	4	5
14.	Çalıştığım konuya bağlı olarak farklı öğrenme yöntemlerini kullanırım.	1	2	3	4	5
15.	Ara sıra durup öğretmenin verdiği görevi zamanında bitirip bitiremeyeceğimi kontrol ederim.	1	2	3	4	5
16.	Bazen öğrenme stratejilerini düşünmeksizin kullanırım.	1	2	3	4	5
17.	Öğretmenin verdiği bir işi bitirdikten sonra kendime, bu işi yapmanın daha kolay	1	2	3	4	5

	bir yolu olup olmadığını sorarım.					
18.	Bir işe başlamadan önce nelerin yapılması gerektiğine karar veririm.	1	2	3	4	5

EK 3. YAŞAM DOYUMU ÖLÇEĞİ (YDÖ)

1.	Yaşamımdan memnunum.	1	2	3	4	5	6	7
2.	Yaşamımda sahip olmak istediğim önemli şeyleri elde ettim.	1	2	3	4	5	6	7
3.	Yaşamım pek çok yönüyle idealimi karşılamaktadır.	1	2	3	4	5	6	7
4.	Yeniden dünyaya gelseydim yaşamımda hiçbir şeyi değiştirmezdim.	1	2	3	4	5	6	7
5.	Yaşam koşullarım mükemmeldir.	1	2	3	4	5	6	7

**EK 4. ÇOK BOYUTLU ALGILANAN SOSYAL DESTEK ÖLÇEĞİ
(ÇBASDÖ) – ARKADAŞ ALTÖLÇEĞİ**

1.	Arkadaşlarım bana gerçekten yardımcı olmaya çalışır.	1	2	3	4	5	6	7
2.	İşler kötü gittiğinde arkadaşlarıma güvenebilirim.	1	2	3	4	5	6	7
3.	Sevinç ve kederimi paylaşabileceğim arkadaşlarım var.	1	2	3	4	5	6	7
4.	Sorunlarımı arkadaşlarımla konuşabilirim.	1	2	3	4	5	6	7

EK 5. KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Bu soruların doğru ya da yanlış cevapları yoktur. Sizden istenen şey ankette kendi düşüncelerinize göre hareket etmenizdir. İsim bilgileri istenmemekte olup sonuçlar genel olarak değerlendirilecektir. Özenli cevaplarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Cinsiyet: Kız ( ) Erkek ( )

Sınıf: 7( ) 8( ) 9( ) 10( )

Maddi Durumunuz: Çok Düşük( ) Düşük( ) Orta( ) Yüksek( ) Çok Yüksek( )

Okul Başarısı: Çok Düşük( ) Düşük( ) Orta( ) Yüksek( ) Çok Yüksek( )

ÖZGEÇMİŞ

Mehmet Emin TURAN, 19 Şubat 1986'da Adıyaman Besni'de doğdu. İlkokul öğrenimini Dumlupınar İlkokulunda, ortaokul ve lise öğrenimini Mustafa Erdemoğlu Anadolu Lisesi'nde tamamladı. Üniversite öğrenimini ise İstanbul Üniversitesi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü'nden 2008 yılında mezun olarak tamamladı. 2011 yılında Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Yüksek Lisans Programında yüksek lisans eğitimine başladı. 2008 yılından beri Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı çeşitli kurumlarda görev yapmaktadır.

E-posta adresi: mehmeteminturan@gmail.com